

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mitja Blažič

**Razvoj in artikulacija prizadevanj za človekove pravice lezbijk, gejev,
biseksualnih in transspolnih oseb v tiskanih LGBT-skupnostnih medijih
v Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mitja Blažič

Mentorica: doc. dr. Mojca Pajnik

**Razvoj in artikulacija prizadevanj za človekove pravice lezbijk, gejev,
biseksualnih in transspolnih oseb v tiskanih LGbt-skupnostnih medijih
v Sloveniji**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

očetu

Dejanu Mladenovu in Vikiju Kernu

Neli Babić

Mojci Pajnik in Romanu Kuharju

mami, Simonu Maljevcu, Andreju Zavrlu, Alešu Zobcu, Anji Koletnik

Mihi Lobniku, kolegicam in kolegom aktivistkam in aktivistom
vsem, ki ste me spremljali, podpirali in bodrili na dolgi poti do diplome

hvala

Razvoj in artikulacija prizadevanj za človekove pravice lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb v tiskanih LGBT-skupnostnih medijih v Sloveniji

Od leta 1984, ko se je v Sloveniji v okviru novih družbenih gibanj konstituiral aktivizem, ki se zavzema za odpravo sistemske in strukturne diskriminacije lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb (LGBT), je emancipatorna prizadevanja spremljalo, reflektiralo in soustvarjalo 15 različnih skupnostnih medijev: Gayzine, Lesbozine, Bilten Roza Kluba, Revolver, Pandora, Keke©, Lesbo, Sestre, Oznanila, eLmagazin, 1xy, Narobe, Lezbnik, Gejnik in LESSbe. Njihove tematizacije človekovih pravic se večinoma materializirajo v okvirih dominantnih identitetnih politik in se osredotočajo na naslavljanje državne, tj. zakonske diskriminacije LGBT-oseb, istospolnih parov in družin. LGBT-skupnostni mediji veliko pozornosti posvečajo tudi vprašanju državnega in družbenega (ne)priznavanja legitimnosti LGBT-manjšini ter konstituiranju skupnosti, sprva predvsem na polju kulture. Pri svojih prizadevanjih s skoraj izključnim naslavljanjem gejev in lezbijk in izpustom večine ostalih marginaliziranih identitet niso imuni na reproduciranje izključujočih praks hegemonie, mainstreamovske, patriarhalne, heteronormativne kulture. Od tega jih persistentno odvrča ostro oko kvirovske kritike, kot kaže, je pri tem vse uspešnejše.

Ključne besede: LGBT-mediji, LGBT-skupnost, človekove pravice, diskriminacija.

The development and articulation of the endeavours to promote the human rights of lesbians, gay men, bisexual and transgender persons in printed LGBT community media in Slovenia

Since 1984, which saw – within the new social movements – the foundation of activism that combats the systemic and structural discrimination of lesbians, gay men, bisexual and transgender persons (LGBT), emancipatory efforts have been followed, reflected upon and co-created by 15 different community media outlets: Gayzine, Lesbozine, Roza Klub newsletter, Revolver, Pandora, Keke©, Lesbo, Sestre, Oznanila, eLmagazin, 1xy, Narobe, Lezbnik, Gejnik and LESSbe. Their approaches to human rights have been predominantly materialised within the frameworks of the dominant identity politics, focusing on the state, i.e. legal, discrimination against LGBT individuals, same-sex couples and families. LGBT community media have also drawn a lot of attention to the issues of the state and social (un)recognition of the LGBT community's legitimacy as well as the establishment of the community, at first mainly in the area of culture. Addressing gay men and lesbians almost exclusively – thus excluding the majority of other marginalised identities – the media have shown that they are not immune to the reproduction of the exclusive practices of hegemonic, mainstream, patriarchal, heteronormative culture. However, the sharp eye of queer critique has been persistently dissuading them from it, and it seems to be increasingly successful at it.

Keywords: LGBT media, LGBT community, human rights, discrimination.

KAZALO

1 UVOD	6
2 TEORETSKA RAZČLEMBE MODELOV ALTERNATIVNIH MEDIJEV	12
2.1 ALTERNATIVNI MEDIJI	16
2.2 MEDIJI DRŽAVLJANOV	17
2.3 SKUPNOSTNI MEDIJI	18
3 LGBT-MEDIJI KOT ALTERNATIVNI MEDIJI.....	22
4 LGBT-MEDIJI KOT SKUPNOSTNI MEDIJI	26
5 KRATEK PREGLED LGBT-SKUPNOSTNE PERIODIKE V SLOVENIJI	29
6 HISTORIČNI PREGLED POLITIK LGBT-GIBANJA NA ZAHODU	38
6.1 LGBT-PRAVICE	38
6.2 HOMOSEKSUALNOST	40
6.3 TRIJE VALOVI GEJEVSKE IN LEZBIČNE POLITIKE.....	41
6.4 EMANCIPATORNA GIBANJA SKOZI PRIZMO GEJEVSKEGA IN LEZBIČNEGA PERIODIČNEGA TISKA.....	49
7. ŠTUDIJA PRIMERA: ANALIZA REPREZENTACIJ PRIZADEVANJ ZA ČLOVEKOVE PRAVICE LGBT-OSEB V SKUPNOSTNEM TISKU	54
7.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	54
7.2 METODOLOGIJA.....	54
7.3 REZULTATI.....	61
7.4 INTERPRETACIJA	68
8 SKLEP	76
9 LITERATURA.....	80
PRILOGE	87
Priloga A: Intervju z Branetom Mozetičem.....	87
Priloga B: Intervju z dr. Romanom Kuharjem	93
Priloga C: Intervju z Natašo Velikonja	98

1 UVOD

21. aprila 2016 je Državni zbor sprejel Zakon o partnerski zvezi, ki socialne in ekonomske pravice istospolnih parov skoraj v celoti izenačuje s pravicami raznospolnih parov (ZPZ 2016). Z dvema pomembnima izjemama: partnericama oz. partnerjema v sklenjeni ali nesklenjeni istospolni partnerski zvezi centri za socialno delo ne smejo odobriti kandidacijske vloge za skupno posvojitve otroka, saj so tovrstne posvojitve dovoljene samo zakonskim oz. izjemoma zunajzakonskim parom (ZZZDR-UPB1 2006). Prav tako zdravnice in zdravniki istospolnima partnerkama ne smejo odobriti postopkov zdravljenja neplodnosti in oploditve z biomedicinsko pomočjo, saj je ta pravica rezervirana izključno za moškega in žensko, ki živita v medsebojni zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti (ZZNPOB 2000). Kljub temu je sprejetje Zakona o partnerski zvezi, ki je v veljavo stopil 24. maja, uporabljati pa se bo lahko začel 24. februarja 2017, večina aktivistk in aktivistov gibanja za pravice lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih (LGBT) oseb ocenila kot pomemben korak na poti do popolne enakosti, tj. uresničitve 14. člena ustave, ki pravi, če strnem, da je diskriminacija na osnovi spolne usmerjenosti v Sloveniji protiustavna in da smo vsi pred zakonom enaki (URS 1991).

Prav socialne in ekonomske pravice istospolnih parov in družin so v zadnjih letih, posebej intenzivno od razprave o družinskem zakoniku leta 2009, v Sloveniji predstavljale osrednje aktivnosti LGBT-gibanja. Tovrsten trend je značilen za veliko večino LGBT-aktivizmov na Zahodu, po katerem se gibanje v Sloveniji že ves čas zgleduje. Tako rekoč vsa energija aktivizma je bila v teh letih usmerjena v odpravljanje sistemske in strukturne diskriminacije istospolnih partnerstev in mavričnih družin, pri čemer so ostala relevantna vprašanja in potrebe LGBT-oseb relativno podhranjena oz. zanemarjena, pomanjkljivo naslovljena ali nenaslovljena.

Gre za vprašanja, kot so: prisotnost LGBT-tematik v učnih načrtih za osnovne in srednje šole, ukrepi za zmanjšanje homofobnega in transfobnega nasilja v šolah in v družbi, monitoring homofobnega, transfobnega nasilja in diskriminacije, podporni programi za biseksualne osebe, za zdravje lezbijk in transspolnih oseb, za izboljšanje mentalnega zdravja in preprečevanje samomorov LGBT-oseb, programi zobozdravstvene oskrbe hiv-pozitivnih oseb, zdravstvenega in socialnega varstva

starejših in starih LGBT-oseb, moderniziranje zakonodaje, ki ureja pravno priznanje spola, podpora LGBT-prosilcam in prosilcem za mednarodno, subsidiarno zaščito oz. azil, pravno opolnomočenje LGBT-oseb in spodbujanje uporabe pravnih sredstev za odpravo diskriminacije, razvijanje praks strateške litigacije za sistemske zakonodajne spremembe, naslavljanje vprašanj multiple in intersekcijske diskriminacije, razvijanje LGBT-osebam prijaznih storitev, razvijanje solidarnosti z drugimi marginaliziranimi skupinami, kot so prekerne delavke in delavci, osebe s hendikepom, migrantke in migranti, brezposelne osebe, alterglobalistična, ekološka, (trans)feministična, kvir in sorodna gibanja, aktivizmi in alternativne politike, ki se naslanjajo na koncepte človekovih pravic in paradigme enakosti ter nenazadnje spodbujanje LGBT-oseb za aktivno vključevanje v politiko ter iskanje rešitev za omejevanje družbene regresije, ki je posledica bliskovitega pridobivanja moči neokonservativnih organizacij in gibanj. Tu so še področja alternativne kulturne, medijske produkcije, raziskovanja zamolčane LGBT-zgodovine ter socializacije itn.

Tolikšna je bila fiksacija LGBT-gibanja na urejanje partnerske in družinske zakonodaje v zadnjih letih, da je skupnost skoraj prezrla sprejetje zakona o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD 2016), ki je bil sprejet na isti seji, kot zakon o partnerski zvezi. ZVarD nadomešča zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (ZUNEO 2004) in prvič v zgodovini domače antidiskriminacijske zakonodaje eksplicitno navaja spolno identiteto in spolni izraz kot okoliščini, na osnovi katerih je diskriminacija prepovedana. To pa je ključnega pomena za varovanje in zaščito ter uveljavljanje pravic transspolnih in cispolno nenormativnih oseb.

Družbeno-politično gibanje, ki si v Sloveniji prizadeva za opravo sistemske in strukturne diskriminacije istospolno usmerjenih in transspolnih oseb vstopa v 33. leto delovanja. Njen nastanek umeščamo v polje kulture, v obdobje novih družbenih gibanj zgodnjih osemdesetih prejšnjega stoletja in je bilo že v začetku na precepu med identitetnimi in kvirovskimi politikami (Kuhar 2010). Na eni strani namreč zahteva vključitev spolne usmerjenosti med osebne okoliščine, na osnovi katerih je v ustavi SFRJ diskriminacija prepovedana, dekriminalizacijo homoseksualnosti v vseh republikah in vključitev teme homoseksualnosti v učne načrte (prav tam), po drugi pa se kvirovsko zavzema, da bi subkultura prešla iz zasebnega v javno, »da bi se zbral krog udeležencev, ki je ne le vidijo kot svojo ampak vidijo tudi sebe v njej /.../ Še več:

da bi se zbral krog udeležencev, ki jim je pripadnosti subkulturi sam motor delovanja« (Lešnik 1984, 4). Ne na način stola za skupno mizo hegemonije patriarhata, pač pa v smislu redefinicije družbenih razmerij. Kvirovsko krilo LGBT-aktivizma z nacionalnim projektom osamosvojitve in kasnejšimi evropskimi integracijskimi procesi atrofira, prisotno ostaja le kot antagonistična kritika hegemonskega identitetnega modela. Da bi se z razcvetom transfeminističnega gibanja v zadnjih letih ponovno vzpostavljalo kot protagonist v emancipatornih gibanjih LGBT-oseb.

Vse od nastanka je LGBT-aktivizem pri nas svoje dejavnosti, refleksije in bogato kulturno, socialno in politično produkcijo dokumentiral v raznovrstnih oblikah alternativne periodike: začeni z 2. številko fanzina VIKS, v fanzinskih Gayzine in Lesbazine, revijah Revolver, Lesbo, Narobe, eLmagazin in 1xy, časopisu in kasneje biltenu Keke©, glasilu Oznanila, v biltenih Sestre, Pandora, Biltenu Roza Kluba, Lezbniku, Gejniku in LESSbeju,

Vse našteje publikacije, kot skušam utemeljiti v pričujočem diplomskem delu, ustrezajo definicijam alternativnih medijev, saj: so izhajale zunaj mainstreamovskih medijskih ustanov, ustvarjali so jih angažirane članice in člani skupnosti oz. aktivistke in aktivisti LGBT-gibanja, njihov namen so reprezentacije interesov marginaliziranih skupin, na način ki jim je imanenten, upor marginalizaciji in demonizaciji, problematiziranje dominantnih družbenih struktur, hkrati pa teksti v publikacijah ekspresivno zagovarjajo družbene spremembe oziroma si prizadevajo za družbene in politične reforme (Pajnik 2010).

LGBT-alternativni mediji v Sloveniji so, trdim, skupnostni mediji. Njihov cilj so produkcija novic in informacij za članice in člane skupnosti, njihovo vključevanje v javno diskusijo, socialno in politično opolnomočenje ter socialne spremembe. Lastništvo in nadzor skupnostnih medijev je v rokah skupnosti, vsebine pa so osredotočene na skupnost, ki jih tudi producira. Produkcija je deprofesionalizirana, distribucija je usmerjena v skupnost, ki je glavno ciljno občinstvo LGBT-skupnostnih medijev, njihova lastnost je tudi, da so neprofitni in če parafraziram »iz LGBT-skupnosti, od LGBT-skupnosti, za LGBT-skupnost« (Jankowski 2003).

Še zdaleč pa LGBT-skupnostni mediji dogajanja »na sceni« niso samo dokumentirali, prav nasprotno, s premišljenim (in pogosto strateškim) izborom tem, dogodkov, intervjuvank in intervjuvancev, žanrov, kolumnistk in kolumnistov, gostujočih peres ter ostalih avtoric in avtorjev, s selekcijo prevedenih člankov, z angažiranimi teksti, predvsem z uvodniki, kolumnami in komentarji, z naslovniciami in fotografijo, z grafičnim oblikovanjem in formatom, s partikularnim jezikom, s posebnimi objavami manifestov in peticij, študij in raziskav, s tempiranjem izida in pogosto tudi s ciljno distribucijo, so aktivno posegali v oblikovanje LGBT-politik.

In v pričujočem diplomskem delu me zanima prav to: kakšen je vpliv LGBT-skupnostnih medijev na oblikovanje politik LGBT-aktivizma? Kako alternativni skupnostni LGBT-mediji vplivajo na izbor reform, ki jih aktivistke in aktivisti zagovarjajo v procesu odpravljanja systemske in strukturne diskriminacije LGBT-oseb? Katere iz širokega spektra človekovih pravic prioretizirajo? Kakšne so reforme, ki jih teksti skupnostnih LGBT-medijev reprezentirajo? Kako jih reprezentirajo? Natančneje: kam na osi asimilacijske– identitetne – transformacijske/kvirovske politike se umeščajo? Koga vključujejo oz. izključujejo reprezentacije aktivističnih prizadevanj za enakost LGBT-oseb v skupnostnem alternativnem tisku? Ali skupnostni tisk reproducira izključujoče prakse mainstreamovske patriarhalne kulture v polju reprezentacij emancipatornih prizadevanj LGBT? To so raziskovalna vprašanja, na katera odgovarjam v diplomskem delu.

Dela se lotevam z uvodno tematizacijo alternativnih medijev, v kateri skušam dokazati, da so mediji, ki jih izdajajo LGBT-nevladne organizacije alternativni in skupnostni. Potem predstavim kratek pregled LGBT-skupnostnih medijev, od začetka LGBT-aktivizma leta 1984 do zadnje številke revije Narobe februarja 2016. Pri tem se osredotočam na raznolike oblike tiskanih skupnostnih medijev in poskušam biti pri naboru čimbolj temeljit in inkluziven. V pregled tako vključim vse tiskane LGBT-skupnostne medije, ki so dostopni (nekateri žal samo še na spletu), ne glede na obliko (fanzinska, biltenska, časopisna ali revijalna), tisk (profesionalno tiskano ali fotokopirano), dolžino časa izhajanja, izdajatelja (društvo ali skupna samostojnih posameznic oz. posameznikov), število vključenih avtoric oz. avtorjev idr. V pregled pa nisem vključil gostovanja aktivistk in aktivistov v drugih skupnostnih medijih (npr. v Časopisu za kritiko znanosti), vsa gostovanja v drugih mainstreamovskih medijih (v

Mladini, Tribuni, Teleksu ...) in ostale oblike LGBT-skupnostnih medijev (grafite (Vstaje Lezbosov), fotografijo, radijske oddaje (Lezbomanijo na Radiu Študent in Roza Val na Valu 202), film (Festival LGBT-filma), videoprodukcijo in spletne LGBT-medije (spletne strani (narobe.si, SiQRD), forume (Mavrični forum), bloge (Glavca), tumblr, podcaste, profile na twitterju, strani na FB, video kanale na Youtube ...).

Ker se LGBT-gibanje v Sloveniji v mnogočem zgleduje po starejših aktivističnih sestrar na Zahodu (Kuhar 2010), v nadaljevanju na kratko predstavljam presek politik LGBT-aktivizmov za človekove pravice na Zahodu: lociram segmente človekovih pravic, ki so v interesni sferi gibanja, pojasnim historiat nekaterih ključnih terminoloških pojmov, identificiram in razložim tri vale aktivističnih politik (asimilacijskega, transformativnega in identitetnega), ki jim dodam še četrto, kvirovsko razumevanje prioritet. Na to dinamiko potem, v luči raziskovalnih vprašanj pričujočega diplomskega dela, pogledam še skozi prizmo skupnostnih alternativnih medijev v svetu.

V aplikativnem delu diplome iščem odgovore na raziskovalna vprašanja s pomočjo empirične analize. Po metodologiji analize vsebine sem pregledal 166 tekstov interpretativnih žanrov v LGBT-skupnostnih medijih od leta 1984 do 2016. Za vzorčenje sem interpretativno zvrst (natančneje uvodnike, kolumne in komentarje) izbral zato, ker v njih avtorice in avtorji najbolj eksplicitno izražajo svojo politično usmeritev, teksti so angažirani, poleg tega pa so avtorice in avtorji teh besedil navadno aktivistke in aktivisti LGBT-gibanja, ki sicer »zastopajo« interese skupnosti pred zakonodajalcem, vlado, političnimi strankami in drugimi centri moči, ki so odgovorni za odpravljanje systemske in strukturne diskriminacije iz zakonskega korpusa in družbe. Ker bi raziskovanje vseh interpretativnih besedil v vseh petnajstih LGBT-skupnostnih medijih, ki so izhajali med leti 1984 in 2016, krepko presegel obsege diplomskega dela, sem glede na obliko, tisk, vsebino, naklado, distribucijo, korpus avtoric in avtorjev, obdobje izhajanja, število edicij in percepcije medija, kot skupnostnega, za analizo izbral tri najbolj reprezentativne revije: Revolver, Lesbo in Narobe. Pri analizi sem si pomagal še s polstrukturiranimi intervjuji, ki sem jih naredil z urednico in urednikoma omenjenih revij: Natašo Velikonja, Branetom Mozetičem in dr. Romanom Kuharjem. V sklepnem delu nato strnem ugotovitve in spoznanja ter odgovore na raziskovalna vprašanja, do katerih sem se dokopal prek analize.

Namen diplomske naloge je identificirati, analizirati in teoretsko umestiti konceptualizacije prizadevanj za človekove pravice lezbijk, gejev, biseksualnih in transspolnih oseb v tiskanih LGBT-skupnostnih medijih v Sloveniji. Proces je pomemben, ker se zdi, da se je z aktualnim sprejemom najnujnejše zakonodaje, ki odpravlja sistemsko diskriminacijo istospolnih parov in družin, ki jo je LGBT-aktivizem po 27 letih prizadevanj položil na predhodno prepoved diskriminacije na osnovi spolne usmerjenosti ter še prejšnjo dekriminacijo homoseksualnosti, aktivizem znašel v skorajšnji krizi identitete. Poleg tega, je bilo pomembno in potrebno analitično nasloviti antagonizme med t. i. kvirovskim in t. i. asimilacijskim krilom na slovenski aktivistični sceni ter ponuditi razmislek za nadaljnje izzive emancipacije zatiranih marginaliziranih skupin pri nas.

2 TEORETSKA RAZČLEMBE MODELOV ALTERNATIVNIH MEDIJEV

Tematizacije t. i. alternativnih medijev odpirajo vrsto vprašanj, med drugimi: kako definiramo alternativne medije, je tovrstno generično poimenovanje ustrezno, kako jih klasificiramo, kakšno funkcijo opravljajo, kako izbirajo dogodke in fenomene o katerih poročajo, kako in kam jih umeščajo, katerih tehnik upovedovanja oz. ubesedovanja se poslužujejo, katere novinarske žanre izbirajo, kako reprezentirajo fenomene o katerih tematizirajo, kaj sodi v njihovo interesno sfero, kakšno medijsko realnost konstruirajo, kakšen je njihov etos, kakšne njihove norme, ideološka podstat, kako se financirajo, kdo so njihova ciljna publika, kakšna je interakcija z njihovimi občinstvi, kakšen je njihov odnos s t. i. mainstreamovskimi mediji (in njihovimi občinstvi), zakaj so ob množici splošnih medijev nastali, kakšen je njihov zgodovinski razvoj, kaj o alternativnih medijih pravi teorija ...

V tem poglavju diplomskega dela bom poskušal predstaviti odgovore na nekatera od naštetih osnovnih vprašanj z namenom kratke, čimbolj sistematčne predstavitve področja ter opomenjanja alternativnega saj je, po mojem prepričanju, vloga alternativnih medijev v sodobni medijski krajini podcenjena.

Zdi se, da nesluten razvoj in množična uporaba socialnih omrežij ter drugih informacijsko komunikacijskih tehnologij (zlasti interneta in mobilne telefonije) ni prinesel samo korenitih sprememb delovanja mainstreamovskih medijev, temveč je s t. i. novimi mediji revitaliziral tudi razvoj in raziskovanje alternativne medijske sfere - širokega polja medijskih praks na obrobju mainstreamovskih komunikacijskih sistemov (Vatikiotis 2008). Urgentna potreba in želja javnega komuniciranja zunaj uradnih, mainstreamovskih množičnih medijev ali celo proti njim je sicer starejšega datuma. Gre za uporniška literarna dela, protivojno pisanje, popularne pesmi, politično satiro, politične letake, grafite, pamflete, pridige ... vsaj od iznajdbe tiska naprej vse do sodobnih kibernetских (plat)form kot so MySpace, FaceBook, Twitter, Instagram in Youtube (Pajnik in Downing 2008). Sem sodijo tudi (piratske) radijske in televizijske postaje, online radii in televizije, spletni videi, podkasti, spletne strani, spletni dnevniki ali blogi in mikroblogi, wiki viri, RSS (Rich Side Summary) (Potokar 2013), karikature, ulična umetnost, neodvisno založništvo ter raznolike tiskane publikacije (časopisi, revije, fanzini, posterji...) (Pajnik 2010).

V 60. letih prejšnjega stoletja so alternativni mediji prinašali alternative institucionalnemu zapiranju množičnih medijev, političnemu mainstreamu, ideologizaciji družbe in cenzuri (Pajnik 2010). »Danes, v času povečane koncentracije medijev na globalni ravni, premoči transnacionalnih korporacij, trendov komercializacije, komodifikacije informacij in kulture ter slabljenja javne sfere se ideje, ki jih ponujajo alternativni mediji za demokratizacijo komuniciranja in veljavnost civilne družbe, zdijo še toliko nujnejše« (Pajnik 2010, 43). Centralizirani, hierarhizirani, profitno usmerjeni mainstreamovski mediji se iz platforme za informiranje državljanek in državljanov, za diskusijo in demokratizacijo vse bolj spreminjajo v depolitiziran oglaševalski pano, kjer so občinstva zreducirana na potrošnike in potrošnice (Lievrouw 2011; Fenton 2006; Hamilton 2000). Alternativni mediji, kot protiutež ideološkosti, hermetičnosti in reprezentacijam množičnih medijev zmanjšujejo neenakost dostopa in so pomembna sila demokratizacije (Carroll in Hackett 2006), ki se odpira za soustvarjanje vsebin in povezovanje državljanek in državljanov (Lievrouw 2011; Atton 2006).

»Alternativne medije povezujemo z mediji družbenih gibanj, subkulturami in skupinami socialnega roba. Vzpostavljajo se kot mediji, ki zastopajo alternativne politične interese, kulturne aktivnosti in položaje zapostavljenih družbenih skupin« (Potokar 2013, 5). Manifestirajo se kot prizorišča za razvijanje marginaliziranih diskurzov, ki sicer ostajajo zunaj dominantne javne sfere. Namen alternativne medijske produkcije družbenih gibanj, skupin ter posameznic in posameznikov je politično, kulturno in medijsko opolnomočenje, zato delujejo kot strategije upora proti režimom kapitala, politike in množičnih medijev (Pajnik in Downing 2008). Povod za njihov nastanek so običajno politizacije identitet marginaliziranih družbenih gibanj, skupin ter posameznic in posameznikov, ki sprožajo napetosti v družbi in politiki (Rodriguez 2001) vzniknejo pa tudi zaradi diskrepance med samoidentifikacijo in reprezentacijami družbenih gibanj, skupin, posameznic in posameznikov v množičnih medijih oz. zaradi ignoriranja s strani mainstreamovskih medijev (Atton 2006). »Velik delež alternativne medijske produkcije se usmerja v zadovoljevanje interesov in potreb marginaliziranih skupin. Te imajo otežen dostop do množičnih medijev, ki interese 'šibkih javnosti' običajno zaobidejo ali jih predstavijo kot obrobne – gre za vsebine, ki ne prinašajo političnih točk ali profita« (Pajnik 2010, 44).

In čeprav so razmerja med množičnimi in alternativnimi mediji pomembna za razumevanje delovanja obeh medijskih sfer, alternativnih medijev ne smemo obravnavati zgolj kot funkcije mainstreamovskih, kot njihov protipol. Takšen redukcionizem bi utrjeval razmerja moči v korist množičnih medijev in reproduciral hierarhizacijo medijev, kjer so alternativni vselej podrejeni. Tovrsten binarizem tudi ne bi zajel kompleksnosti hibridnih oblik, ki nastanejo na preseku obeh medijskih produkcij (Vatikiotis 2008). »Teoretsko kategoriziranje, ki vztraja pri binarnem odnosu dominacije in subordinacije, se preveč osredotoča na neenakost moči znotraj medijskih sistemov. Znotraj tega sistema se vsa fluidnost in kompleksnost zreducira na opozicijo med močnimi mainstream mediji in šibkimi posamezniki in skupinami, kar ustvarja videz, da je en pol esencialno močen, drugi esencialno šibek« (Gradišar 2013, 5).

Znotraj predvsem akademskega tematiziranja alternativnih medijev so se uveljavila različna poimenovanja tega fenomena: alternativni mediji, radikalni mediji, mediji družbenih gibanj, mediji državljanov oz. državljanski mediji, skupnostni mediji, emancipatorni mediji, neodvisni mediji, participativni mediji, avtonomni mediji, taktični mediji, samoupravni mediji, »inside« mediji, »grassroot« mediji, »advocacy« mediji, mediji civilne družbe ali civilnodružbeni mediji, participatorni mediji, novi mediji, popularni, ljudski ali folk mediji ipd. (Pajnik 2010; Potokar 2013). Našteta poimenovanja se pojavljajo za definiranje podobnega tj. alternativnega v medijski produkciji in distribuciji, pa tudi za razmejevanje od ostalih pojmov (Pajnik 2010). Različna imena temeljijo tudi na kritičnosti do termina alternativno, na pojasnjevanju alternativnih medijev s komunikološkimi, sociološkimi, politološkimi in kulturološkimi teorijami oz. izhajajo iz razvoja sodobnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij (Potokar 2013).

Kljub naštetemu ne smemo predpostavljati, da so alternativni mediji vselej progresivni, osvobojeni diskriminacije na osnovi socialne pripadnosti, prosti rasizma, varna točka brez izključujočih patriarhalnih mehanizmov, seksizmov, šovinizmov, homofobije in transfobije, nacionalizmov, predsodkov, stereotipov, stigmatizacije in drugih izključevalnih, poniževalnih in nasilnih mehanizmov (Pajnik in Downing 2008).

V nadaljevanju bom poskušal zamejiti najbolj uveljavljene (Pajnik 2010) definicije alternativnih medijev in prikazati podobnosti, razlike in partikularnosti različnih nomenklatur, preveril bom ali je domače LGBT-tiskane medije moč umestiti v sfero alternativnega - skupnostnega tiska, na koncu pa bom podal kratek pregled lezbične, gejevske, biseksualne in transspolne (LGBT) periodike od začetkov emancipatornega LGBT-gibanja v Sloveniji (1984) do danes (2016).

2.1 ALTERNATIVNI MEDIJI

V zadnjih desetletjih prejšnjega stoletja je bilo veliko poskusov definicij alternativnih medijev, od preloma tisočletja se je njihovo število še povečalo (Pajnik in Downing 2008). Tovrstne poskuse pogosto združuje »konceptualizacija medijev in komuniciranja v smeri participativne demokracije ter analiza vplivov alternativnega medijskega delovanja na spremembe družbenih procesov« (Pajnik 2010, 43).

Alternativni mediji nastajajo zunaj institucionaliziranih medijskih sistemov, pogosto jih ustvarjajo aktivne državljanke in državljani (npr. aktivistke in aktivisti različnih družbenih gibanj, predstavnice in predstavniki manjšin, članice in člani različnih skupnosti) brez profesionalnih novinarskih izkušenj, t. i. novinarji amaterji oz. novinarke amaterke, ki so organizirani kolektivistično-demokratično, nehierarhično in nekomercialno (Pajnik 2010).

Zajeten delež alternativne produkcije se osredotoča na tematiziranje interesnih sfer šibkih (ranljivih) družbenih skupin, snovi, ki jih večinski mediji zavračajo, opuščajo, marginalizirajo ali predstavljajo na neprimeren oz. napačen način (npr. v neskladju z načelom samoidentifikacije). S takšno orientacijo se upirajo: marginalizaciji oz. demonizaciji »šibkih javnosti«, hegemoniji in monolitnosti mnenj, ki jih popularizirajo mainstreamovski mediji, institucionalizaciji in odvisnosti od trga – komercializaciji; kritični so do agende množične medijske produkcije, njene dominantne pozicije premoči; njihova pomembna značilnost pa je, da zagovarjajo družbene spremembe in politične reforme (Pajnik 2010).

»Traber izpostavlja, da se alternativni mediji zavzemajo za družbene, kulturne in ekonomske spremembe, v katerih posameznik ni reducirán na objekt medijev ali političnih elit; gre za ustvarjanje okoliščin, ko se posameznik lahko izpolni kot človeško bitje. /.../ Njihova participativnost je v tem, da navadnega človeka vključijo v produkcijski proces in ne vztrajajo pri njegovi reprezentaciji« (Traber v Pajnik 2010, 45). Alternativni mediji so usmerjeni v produkcijo alternativnih vsebin, novih medijskih oblik in žanrov ter alternativnih novinarskih praks, njihovo delovanje še zdaleč ni omejeno samo na reakcionarnost (Pajnik 2010).

2.2 MEDIJI DRŽAVLJANOV

Tematiziranje medijev državljanov je najbolj zaznamovala kolumbijska raziskovalka in profesorica dr. Clemencia Rodriguez. Avtorica poudarja, da »mediji državljanov omogočajo opolnomočenje navadnih ljudi, ki z novimi znanji in praksami učinkoviteje prezentirajo sami sebe in skupnosti, v katerih živijo« (Pajnik 2010, 48). Rodriguez (2001) trdi, da državljske medijske prakse udeleženske in udeležence vključijo v nenehna pogajanja njihovih simbolnih okolij, katerih namen je opolnomočenje skupnosti in preoblikovanje identitet prek ustvarjanja (Rodriguez 2001). Inovativnost medijev državljanov je v produkciji novih moči, v participaciji, ki prinaša aktivno odločanje o identitetah, družbenem okolju oziroma življenju v skupnosti (Pajnik 2010).

Bistveno je, da skupine ustvarjajo podobe o sebi in svojem okolju z znaki in kodami, ki jih posameznik in skupina izbereta sama, kar omogoča neomejeno samoportretiranje telesa, obraza, izraza in neverbalne komunikacije, ti mediji pa omogočajo tudi vstop zapostavljenega jezika v javno sfero in javno razpravo. Pri tem se spremenijo utrjeni kulturni kodi in razmerja družbene moči, kar implicira prekodiranje medijske identitete in poseganje v kroženje podob skupnosti, kot jo prikazujejo zunanji viri. (Rodriguez v Potokar 2013, 23–24)

Mediji državljanek in državljanov tako na makroravni, kot na mikroravni izpodbijajo simbolne sisteme, množično kulturo in uniformirane kulturne vzorce, ki jih vsiljujejo večinski mediji (Rodriguez 2001). Tudi Rodriguez vidi nevarnost ujetosti v obrambno oz. opozicionalno mišljenje in reprodukcijo binarnih shem, saj državljskih medijev ni mogoče misliti povsem brez kontrastiranja mainstreamovskim medijem, zato poskuša državljske medije obravnavati per se, torej kot to kar so in ne kot to, kar niso, ter prepoznati spremembe, ki jih le-ti generirajo (Pajnik 2010).

Državljski mediji so politično občutljivi, nimajo komercialnih ciljev, posegajo v prostor real-politike in s tem tvegajo izgubo avtonomije, delujejo kot deprofesionalizirana okolja, omogočajo uveljavljanje izobraževalnih praks, uvajajo nova novinarska orodja in razvijajo nove izrazne strategije, spodbujajo nove vsebine,

kar jim omogoča prilagajanje politični in ekonomski realnosti (Rodriguez 2001). Podobno kot mediji državljanov tudi skupnostni mediji povezujejo člane nekega lokalnega okolja, spodbujajo njihovo izražanje in participacijo v javnem razpravljanju, prispevajo k socialnemu in političnemu opolnomočenju skupnosti in se usmerjajo k »geografsko situiranim občinstvom« (Jankowski v Pajnik 2010).

2.3 SKUPNOSTNI MEDIJI

Jankowski (2001) v svojem raziskovanju vpliva medijev na skupnosti in družbo pravi, da je med vsemi obljubami in napovedmi, ki zadevajo stare in nove medije morda najbolj prepričljiva možnost regeneracije skupnosti skozi medijske oblike komunikacije. Zato raziskuje vplive (novih) medijev na skupnosti in družbo, pri čemer nove medije razume kot tiste, ki vključujejo decentralizacijo kanalov distribucije, povečane zmožnosti prenosa informacij zaradi sodobnih tehnologij, povečane zmožnosti vključevanja občinstev v interaktivni komunikacijski proces in večjo fleksibilnost določanja oblik in vsebin skozi digitalizacijo (McQuail v Jankowski 2001, 35). Jankowski proučuje tri faze odnosa med mediji in skupnostmi: v zgodnjem dvajsetem stoletju, ko so študije skupnosti postale resna akademska disciplina, druga faza zajema šestdeseta oz. sedemdeseta leta z razvojem prvih elektronskih skupnostnih medijev, tretje pa je obdobje interneta. Pri analizi izhaja iz socioloških teorij skupnosti.

Parka je v okviru Čikaške šole v dvajsetih in tridesetih letih zanimala vloga skupnostnega tiska na oblikovanje identitet imigrantskih skupin. Z raziskavami je ugotovil, da je bilo branje časopisov bolj priljubljeno v urbanih, kot v ruralnih območjih, ter da mestni bralci in bralke raje prebirajo novice, ki tematizirajo dogajanje zunaj regije, medtem ko podeželski bralke in bralci raje berejo lokalne novice (Park v Jankowski 2001, 35).

Merton je identificiral dve vrsti občinstev: lokalno in kozmopolitsko. Lokalno je bilo bolj osredotočeno na svojo, lokalno skupnost, bolj vključeno v lokalno socialno življenje, in bolj zavezano lokalnemu časopisju. Kozmopolitska občinstva so, nasprotno, imela širše interese, širše so se vključevala v socialne aktivnosti, prebirali

pa časopise, ki so opisovali svet zunaj lokalnih realnosti (Merton v Jankowski 2001, 36).

Janowitza je skrbela vloga časopisov pri integraciji posameznic in posameznikov v skupnost. Zato je raziskoval vpliv družine, socialne kohezije in participacije v skupnosti na občinstva lokalnih časopisov. Odkril je, da so integracija v skupnosti in vključevanje v skupnostne aktivnosti ter branje lokalnih časopisov povezani (Janowitz v Jankowski 2001, 36).

Stamm je ugotovil, da so individualna navezanost na kraj (čas bivanja), strukture (članstvo v lokalnih organizacijah) in procesi (vključevanje v lokalne aktivnosti) povezane z bralstvi časopisov. Ali enostavno: branje lokalnih časopisov utrjuje lokalne skupnostne vezi (Stamm v Jankowski 2001, 36).

Pozna šestdeseta in zgodnja sedemdeseta odprejo nove možnosti uporabe video tehnologij in sistemov kableske distribucije televizijskega signala za skupnostne iniciative in akcije. V mnogih pogledih je šlo za podaljšek tehnologij tiska, ki so v šestdesetih letih privedle do vznika protikultur in političnih skupin s svojim alternativnim oz. podzemnim (»underground«) tiskom (Denis in River v Jankowski 2001, 36). Nastane izraz »skupnostni mediji«, ki takrat pomeni raznolike oblike medijske komunikacije: radio in tv, tiskane medije, in kasneje iniciative elektronskega mreženja. Za tovrstne manjše iniciative je značilno, da jih ustvarjajo lokalni člani skupnosti, in da niso profesionalizirani. Dediščina tega vala skupnostnih medijev ni jasna: po eni strani se je zgodnji optimizem pri razvoju skupnostnih medijev izkazal kot pretiran, kar je vodilo v profesionalizacijo skupnostnih medijev (Prenn v Jankowski 2001, 36); izkazalo se je, da je prispevek skupnostnih medijev pri izgradnji skupnosti boljši, kjer je bil občutek skupnosti že predhodno močam (Hollander, Stappers et al. v Jankowski 2001, 36). Po drugi strani pa to ni vzelo zagona razcvetu skupnostnih medijih v kasnejšem obdobju interneta.

Če torej Rodriguez (2001) o alternativnih medijih razmišlja, kot državljanski praksi, ki omogoča prespraševanje identitet, kultur in življenjskih stilov, Jankowski o alternativnih medijih razmišlja kot o medijih skupnosti, ki bogatijo javne komunikacijske sisteme (Vatikiotis 2008).

Nadalje Jankowski ugotavlja, da sociologija ne pozna enotnega odgovora na vprašanje, kaj je skupnost. Med najbolj mikavnimi pristopi za razumevanje skupnosti, pa se mu zdi razumevanje socialnih vezi: analiza socialnih mrež – raziskovanje odnosov (vezi) med posameznicami in posamezniki, skupinami ali institucijami (Jankowski 2001).

Van Dijk identificira štiri karakteristike za katere trdi, da so značilne za vse skupnosti: članice in člane skupnosti, socialno organizacijo, jezik in vzorce interakcije ter kulturno in skupno identiteto (Van Dijk v Jankowski 2001, 39–40). Posebej se posveča spletnim oz. virtualnim skupnostim za katere trdi: da jih definirajo relativno ohlapni odnosi/vezi, da so neodvisne od skupnega časa in prostora, da vsebujejo dobro razvit »para-jezik« ter da so po zgradbi pluralistične in heterogene (Van Dijk v Jankowski 2001, 40). Van Dijk se sprašuje v kolikšni meri lahko virtualne skupnosti nadomestijo (»organske«) skupnosti v realnem življenju in ali lahko kompenzirajo trenutne socialne procese fragmentacije in individualizacije? In odgovarja, da virtualne skupnosti ne morejo nadomestiti »izgubljenih« skupnostih v družbi predvsem zato, ker so kulture in identitete, ki jih ustvarjajo virtualne skupnosti, preveč parcialne heterogene in fluidne, da bi lahko ustvarile močan občutek članstva in pripadnosti (Van Dijk v Jankowski 2001, 40), čemur Jankowski nasprotuje, saj pravi da je prezgodaj za tovrstne dokončne trditve.

Baym izdelava teoretični model online skupnosti in si prizadeva razumeti, kako se tovrstne skupnosti razvijajo in manifestirajo in kaj se zgodi med online procesom, kar potem vodi udeleženske in udeležence k doživljanju tovrstnih virtualnih fenomenov kot skupnosti. Baym razvije t. i. »nastajajoč model online skupnosti« in trdi da na njen značaj vpliva pet elementov: zunanji kontekst, začasna struktura, sistemska infrastruktura, namen skupine in značilnosti udeležencev in udeleženk (Baym v Jankowski 2001, 40).

Cherny tematizira definicije govornih in diskurzivnih skupnosti ter skupnosti praks. Članice in člani govornih skupnosti si po njegovem delijo pravila govora in interpretacij komunikacijskih praks. Članice in člani govornih skupnosti uporabljajo

jezik za razmejitev skupnosti, poenotenje članstva in izključevanje drugih (Cherny v Jankowski 2001, 40).

Gurak tematizira diskurzivne skupnosti, ki uporabljajo diskurz za socialne akcije v javnosti (Gurak v Jankowski 2001, 40). Jankowski pa omenja še skupnosti praks, ko je npr. akademska skupnost, za katere sta značilna skupno razumevanje in konsenz o pomenu družbenih praks, ki jih izvajajo (Jankowski 2001).

Jankowski razmislek o skupnostnih medijih zaključuje z modelom skupnostnega komuniciranja, ki je utemeljen na odnosih med strukturo skupnosti, komunikacijsko krajino, značilnostmi članstva skupnosti in rabo skupnostnih medijev (Jankowski 2001). Strukturo skupnosti sestavljajo njen obseg in homogenost, zgodovina, dihotomija urbano/ruralno, socialna, politična in kulturna vprašanja ter odnosi z okoliško regijo. Komunikacijsko krajino tvorijo naslednji elementi: nacionalni in regionalni mediji, skupnostni mediji, digitalna skupnostna omrežja in medosebne mreže. Individualne značilnosti članstva tvorijo demografija, življenjski cikel, socialni, kulturni in politični interes, skupnostne vezi in ekonomska dobrobit. Vse naštetе strukture povezujejo skupnostni mediji, ki jih zaznamujejo izpostavljenost in raba, funkcionalnost in participacija (Jankowski 2001, 44).

3 LGBT-MEDIJI KOT ALTERNATIVNI MEDIJI

Slabo leto po festivalu Magnus »Homoseksualnost in kultura« in samo štiri mesece po uradni ustanovitvi gejevske sekcije Magnus pri ŠKUC-u začne 30. marca 1985 izhajati Magnus Gayzine. Urednik zapiše »Prvi korak torej. Velik in pomemben. Za sekcijo, za gay sceno v Ljubljani, v Sloveniji, Jugoslaviji, za gay skupnost, ki jo gradimo in za vsakega posameznika zunaj in znotraj nje« (Gayzine 1985, 3). Prva številka ponudi kolumno Viva la difference!, ki pojasnjuje kaj pomeni beseda gay, kaj beseda homoseksualec, katere so temeljne značilnosti gay skupnosti, kot represirane skupnosti, kritizira vladajočo mačistično ideologijo in opisuje prve aktivnosti sekcije Magnus. Kolumnist nov medij umesti na polje alternativne produkcije, katere naloga je (re)prezentiranje interesnih sfer ranljivih družbenih skupin (Pajnik 2010): »Sekcija bo izdajala tudi svoje glasilo, ker mislimo, da je to nujno potrebno za osveščanje gayev, za pretok informacij v čim širšem zaledju, in ne nazadnje tudi za pravilno informiranje javnosti o delu sekcije in življenju gayev pri nas in v tujini« (Gayzine 1985, 7). Še nekoliko bolj jasno je pozicioniranje Gayzina na polje alternativnega, v tematiziranje interesov gejev, izraženo v uvodniku: »Delovanje sekcije mora biti torej usmerjeno v dve smeri: na eni strani navzven, v predstavljanje gay-ustvarjalnosti in življenja širši javnosti, na drugi strani pa k samim gayem, k njihovi mobilizaciji, osveščanju, pomoči« (Gayzine 1985, 4). Pri čemer je v besedah zaznati nezadovoljstvo z načinom in količino tematiziranja homoseksualnosti v mainstreamovskih medijih. S takšno orientacijo se Gayzine upira marginalizaciji oz. demonizaciji »šibkih javnosti«, hegemoniji in monolitnosti mnenj, ki jih popularizirajo mainstreamovski mediji (Pajnik 2010): »Nedvomno bo vsa ta aktivnost za seboj ponovno potegnila plaz stereotipnih člankov po družinskih revijah, neokusnih komentarjev raznoraznih dušebrižnikov in ogorčenih pisem pravovernih mater in očetov, vendar bo večina spričo naše kontinuirane dejavnosti slej ko prej prisiljena spremeniti zakoreninjeno mnenje, da 'prihajamo z železniške' in da ne počnemo drugega, kot da dežuramo po straniščih« (Gayzine 1985, 4). Prvi medij, ki ga pripravlja gejevska in lezbična skupnost sama, si za cilj zada družbene spremembe oz. politične reforme (Pajnik 2010), v drugi številki Gayzina Lešnik (1988) pravi: »S političnega vidika gre prav za to: boj proti diskriminaciji. Prizadevamo si, da bi bila prepoved diskriminacije glede na spolno usmerjenost sestavni del pojma človekove oz. državljanske pravice in temeljne svoboščine. Kajti človekove pravice seveda ne

morejo biti uresničene, če ne postanejo državljanske pravice – se pravi, če njihovega spoštovanja ne zagotavlja prav država» (Lešnik 1988, 3). Usmeritev k političnim spremembam in družbenim reformam je stalnica LGBT-periodike, naj navedem nekaj primerov. Oktobra 1990 v Biltenu Roza Kluba objavijo pobude proti diskriminaciji s katerimi zahtevajo, da se v Ustavi Republike Slovenije spolna usmerjenost eksplicitno zapiše kot okoliščina, na osnovi katere je diskriminacija prepovedana, da se Slovenija ne vključuje v tvorbe, ki preganja homoseksualne osebe, da se istospolni pari vključijo v zakonodajo, ki varuje družinska in partnerska razmerja in da se v državnih informativnih, izobraževalnih, kulturnih in znanstvenih programih predvidi ustrezen prostor za tematiziranje homoseksualnosti (Bilten Roza Kluba 1990) Aprila 1991 v drugi številki revije Revolver objavijo deklaracijo Pravica do drugačnosti v kateri pravico do ljubezni po lastni izbiri utemeljujejo kot temeljno človekovo pravico, pravico do drugačnosti pa kot ključni princip demokratične družbe. Peticijo podpišejo Liberalno-demokratska stranka, Zeleni Slovenije, Social-demokratska stranka, Social-demokratska mladina, Stranka demokratične prenove, Socialistična stranka, Slovenska demokratična zveza, Ženske za politiko, Center za kulturo miru in nenasilja ter Roza klub (Revolver 1991, 3). Škuc LL na naslovni strani 4. številke Lesba decembra 1997 objavi manifest. V njem zapiše: »Naše zahteve so zahteve po enakosti in enakopravnosti. Zahtevamo polnopravno državljanstvo in družbo, v kateri bomo imeli lezbijke in geji enake pravice in odgovornosti kot ostali državljani in državljanke Republike Slovenije« (Lesbo 1997, 1). V manifestu v nadaljevanju nanizajo 12 zahtev: enake človekove pravice in svoboščine za lezbijke, eksplicitno navedbo spolne usmerjenosti v 14. členu ustave, dosledno uresničevanje enakosti pred zakonom, enake pravice glede sklenitve zakonske zveze, enake starševske in posvojitvene pravice, enako zakonsko zaščito pred vsemi vrstami diskriminacije istospolno usmerjenih, enakost pri kazenski zakonodaji, enake možnosti na trgu delovne sile in zaposlovanja, enako obravnavo na področju servisnih dejavnosti, enako obravnavo tematike homoseksualnosti v procesih vzgoje in izobraževanja, korektno obravnavo na nivoju javnih medijev, enak in enakopraven položaj v širši družbi (Lesbo 1997). Lesbo št. 19/20, ki izide leta 2003 je v celoti posvečen predlogu zakona o registrirani partnerski skupnosti, ki ga je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve vložilo v vladno proceduro. V Lesbu objavijo integralno besedilo predloga zakona, primerjalno analizo evropske zakonodaje na

področju istospolnih partnerskih skupnosti in anketo o registriranem partnerstvu, ki so jo naredili v LGBT-skupnosti.

Revija Narobe v letih 2007 do 2016 dosledno, podrobno spremlja in tematizira odpravljanje sistemske diskriminacije istospolnih parov in družin ter se aktivno vključuje v zagovarjanje družbenih sprememb in političnih reform: v peti številki (marec 2008) osrednjo temo posvetijo LGBT-družinskim skupnostim, v dvanajsti številki (2009) je glavna tema avtohtona mavrična družina, kjer prvič v zgodovini aktivizma, slišimo glas lokalne lezbične družine z otrokom, trinajsta številka prinaša intervju z eno vodilnih sociologinj, ki proučuje istospolne družine, Judith Stacey, številka 18/19 (oktober 2011) prinaša kronološki pregled sprejemanje partnerske in družinske zakonodaje za LGBT z naslovom Od Poncija do Pilata, v predreferendumski 20. številki objavijo intervju s takratno generalno sekretarko na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve dr. Anjo Kopač Mrak in direktorico direktorata za družino mag. Ano Vodičar, naslovnica številke pa je opremljena z broško Gibanja ZA Družinski zakonik. Narobe intervjuja številne aktivistke in aktivistke, ki se zavzemajo za pravno enakost, varuha in varuhinjo človekovih pravic, zagovornika načela enakosti ter številne druge strokovnjakinje in strokovnjake za človekove pravice. Stalen motiv LGBT-tiska (Revolver, Bilten Roza kluba, Lesbo, Oznanila, Narobe...) so stališča političnih strank do človekovih pravic LGBT-oseb, zlasti v predvolilnem času. Omenjene publikacije se zavzemajo »za družbene, kulturne in ekonomske spremembe, v katerih posameznik ni reduciran na objekt medijev ali političnih elit; ampak gre za ustvarjanje okoliščin, ko se posameznik lahko izpolni kot človeško bitje« (Traber v Pajnik 2010, 45). In še ena stalnica spremlja LGBT-alternativne medije: analiza in kritika množične medijske produkcije, njenih reprezentacij homoseksualnosti in transspolnosti, njene dominantne pozicije premoči (Pajnik 2010). Narobe to počne v okviru rubrike Mediashit, Revolver v rubriki Žehta, Lesbo in ostale publikacije pa v številnih znanstvenih in publicističnih tekstih interpretativnih zvrsti.

V letih od 1985 do 2016 izhaja skupaj 15 raznolikih LGBT-publikacij, ki jih utemeljeno lahko razumemo kot alternativne. Profesionalne novinarke in novinarji so med avtoricami in avtorji izjema, saj omenjeno periodiko ustvarjajo predvsem članice in člani LGBT-skupnosti, aktivistke in aktivisti ipd. Participativnost alternativnih LGBT-

medijev je v tem, da » /.../ navadnega človeka vključijo v produkcijski proces in ne vztrajajo pri njegovi reprezentaciji« (Traber v Pajnik 2010, 45).

4 LGBT-MEDIJI KOT SKUPNOSTNI MEDIJI

Jankowski (2003) za skupnostne medije trdi, da gre za širok pojem, ki se nanaša na različne oblike medijskih oblik komuniciranja, kot so elektronski (radio in televizija), tiskani mediji (časopisi in revije) in elektronske mreže, ki združujejo principe tako tradicionalnih elektronskih kot tiskanih medijev. Trdi, da so pojmovno blizu skupnostnim medijem tudi nekatera druga poimenovanja, kot so državljanski, alternativni ali radikalni mediji (prav tam). Čeprav se pri svojem tematiziranju osredotoča predvsem na skupnostne radie, televizije in elektronske skupnostne mreže, lahko v njegovih definicijah zaznamo tudi nekatere temeljne značilnosti ostalih oblik skupnostnih medijev. Med pomembnejšimi karakteristikami skupnostnih medijev so njihovi cilji: produkcija novic in informacij za članice in člane skupnosti, vključevanje članic in članov skupnosti v javno diskusijo, prispevek k njihovemu socialnemu in političnemu opolnomočenju. Lastništvo in nadzor skupnostnih medijev je v rokah skupnosti, vsebine pa so osredotočene na skupnost, ki jih tudi producira. Produkcija je deprofesionalizirana, distribucija je usmerjena v skupnost, ki je glavno ciljno občinstvo skupnostnih medijev, njihova lastnost je tudi, da so neprofitni, »iz skupnosti, od skupnosti, za skupnost« ter da prispevajo k socialnim spremembam (Jankowski 2003).

Naključnost je pri informiranju o obstoju lezbične scene še sedaj edina logika verjetnosti. Povsem naključju je prepuščeno, ali boš naletela na neko pozitivno informacijo, saj ne obstaja nič sistematičnega, kar bi opozarjalo na tiste redke stalnice na lezbični sceni, hkrati pa je medijsko okolje tako izčrpno s klišejskimi reprezentacijami lezbijk, da že vnaprej onemogoči možnost neobremenjenega individualnega izkustva. Prvi stik novih generacij s homoseksualnostjo tako poteka prek diskurza in imaginarija, ki ju ne pišejo in ustvarjajo osebe, ki so aktivno udeležene v drugačnem življenjskem stilu (Velikonja 1997).

Piše v uvodniku prve številke revije Lesbo njena urednica. Oznanila, bilten skupine istospolno usmerjenih mladih, celo začno izhajati kot posnetek (smešenje) cerkvenih oznanil in sprva prinašajo zgolj informacije o aktivnostih mladinske vrstniške skupine za samopomoč (program za naslednji mesec). Sčasoma na program članice in člani skupine lepijo poročila o dogodkih, postopoma dodajajo novice z domače scene,

vesti iz sveta, reportaže, osrednje teme, dokler oznanila ne postanejo široko distribuiran bilten Legebitre, katerega namen je bil informirati in opolnomočiti istospolno usmerjene mlade, saj je bilo informacij o homoseksualnosti, ki so jih dobili v šoli premalo, oz. so bile pomanjkljive in problematične. Po podatkih raziskave Vsakdanje življenje gejev in lezbijk, ki so jo pri Mirovnem inštitutu izvedli leta 2004, je 76 % vprašanih gejev in lezbijk povedalo, da se doma, v družini o homoseksualnosti niso pogovarjali ali pa so se zelo malo, 79 % pa, da so v šoli o tej temi govorili zelo malo oz. nič (Kuhar in Švab 2005). Skupnostni LGBT-mediji tako pokrivajo manko relevantnih informacij za LGBT-osebe. Informacije pa, ki so vendarle na voljo v množičnih medijih, so podvržene petim vrstam simplifikacij, in sicer stereotipizacija, seksualizacija, medikalizacija, skrivnost in normalizacija (Kuhar 2003). Geji in lezbijke so predstavljeni skozi najbolj razširjene stereotipe (npr. geji so feminizirani moški, lezbijke možače); homoseksualnost pojasnjujejo psihiatri, pogosti so članki o genskih, hormonskih »vzrokih«, konstantno se preigrava binarizem prirojeno/pridobljeno; geji so prikazani kot promiskuitetni, njihova identiteta je zreducirana na seksualnost; teksti o gejih in lezbijkah so pogosto anonimizirani, fotografije prikazujejo osebe z zamegljenimi obrazi, ali s hrbtne strani, ali kot silhete na koncu tunela; pogoste pa so tudi razlage, ki preigravajo temo »nič drugačni od nas normalnih«. Podobe homoseksualnosti in transspolnosti v LGBT-skupnostnih medijih pa so kontekstualizirane, deviktimizirane, denormalizirane, detabuizirane, demedikalizirane, destereotipizirane ... (Potokar 2013). Afirmativno informiranje članic in članov LGBT-skupnosti, ki gradi na pozitivnih podobah manjšine, učinkuje pozitivno na samopodobo pripadnic in pripadnikov seksualnih manjšin, efekt je opolnomočenje, tako socialno, kot politično, kar lahko vidimo ob grobem preseku 30 let aktivizma. Če so se skupnostni mediji v začetku osemdesetih pri nas šele začeli pojavljati in je bilo število razkritih aktivistk in aktivistov omejeno, smo lahko v zadnjih letih razkrite geje in lezbijke videli kot kandidate in kandidatke tako na lokalnih, kot državnih in evropskih volitvah. Kar je bilo v začetku gibanja, ko so se mnoge avtorice in avtorji pod tekste v skupnostnih medijih podpisovali samo z inicialkami ali s psevdonimi, skoraj nepredstavljivo, je danes postalo tako rekoč samoumevno. Pri tematizaciji LGBT-medijev, kot skupnostnih je pomemben kriterij tudi, kdo so lastnice in lastniki medijev, kdo urednice in uredniki in kdo avtorice in avtorji. Za slovenske LGBT-skupnostne medije je značilno, da so lastniki skupnostnih medijev nevladne organizacije, ki so v jedru aktivizma za človekove pravice LGBT-oseb, urednice in

uredniki so aktivistke in aktivisti, avtorice in avtorji pa članice in člani skupnosti, pogosto so med njimi najaktivnejše aktivistke in aktivisti. Lastništvo in nadzor skupnostnih medijev je torej v rokah skupnosti, produkcija deprofesionalizirana, saj so profesionalni novinarke in novinarji med avtoricami in avtorji izjema, vsebine so osredotočene na skupnost, ki jih tudi producira, distribucija pa je usmerjena v skupnost, ki je glavno ciljno občinstvo (Jankowski 2002). Večina LGBT-skupnostnih medijev v Sloveniji je namreč na voljo v društvih, ki jih izdajajo, na mestih socializacije LGBT-oseb po vsej državi, delijo se na dogodkih skupnosti, nanje pa se je mogoče tudi naročiti. Distribucija je pogosto anonimizirana, npr. Legebitrina Oznanila so LGBT-mladim pošiljali v kuvertah brez oznake pošiljatelja, da jih ne bi razkrivali pred starši, revijo Revolver so mnogi kupovali v trafikah zunaj kraja bivanja, da bi se tako izognili morebitnemu razkrivanju spolne usmerjenosti in posledični stigmi v domačem kraju. Revolver in Kekec (prvih šest števil) sta edini LGBT-reviji v vsej več kot 30-letni zgodovini LGBT-skupnosti, ki sta bili naprodaj v trafikah. Sicer pa so urednice in uredniki poskrbeli, da so bili izvodi dosegljivi tudi v javnih knjižnicah, Oznanila pa so distribuirali tudi v šolske knjižnice in mladinske centre. LGBT-skupnostni mediji so brez izjeme neprofitni. Financirajo se projektno, s sredstvi različnih javnih občinskih, državnih in evropskih razpisov, Revolver se je sofinanciral tudi iz prodaje in s pomočjo sredstev nedeljskih Roza večerov v K4, nekaj je bilo tudi oglaševanja. Pri LL-u so pozivale, da naročnice in naročniki pošljejo denar po pošti ali prinesejo osebno, revijo Narobe so naročniki financirali s prostovoljnim prispevkom za pošne stroške, večina LGBT-skupnostnih medijev je (bila) na voljo brezplačno. Avtorice in avtorji so pisali pro-bono ali za simbolične honorarje, po istem principu so delovali urednice in uredniki LGBT-skupnostnih medijev. S svojim tako rekoč neprekinjenim izhajanjem od leta 1985 do 2016 so informirali skupnost, jo generirali, organizirali in pripomogli k številnim socialnim spremembam, ki so danes vidne tako v družbi, kot v zakonodaji.

5 KRATEK PREGLED LGBT-SKUPNOSTNE PERIODIKE V SLOVENIJI

Začnimo kratek pregled LGBT-skupnostnih tiskanih medijev v Sloveniji z mislijo, ki je prebila molk. V drugi (tematski) številki revije **VIKS**, glasilu ŠKUC-a in FORUM-a, ki so jo posvetili homoseksualnosti in kulturi, je aprila 1984 njen glavni urednik dr. Bogdan Lešnik zapisal:

*Če že hočemo, da to besedilo velja za 'uvodno', moramo z njim splesti dve temi. Prva je Škucova in Forumova predstavitev neke subkulture – torej način, na katerega je mišljena predstavitev. Ta je skladen s prizadevanji, ki so subkulturi **notranja**. Ne gre za to, da bi se pokazala javnosti, ki je iz nje izvzeta, nekakšnim opazovalcem. Tak pristop je značilen za etnocentrični 'pluralizem', ki dopušča vse, ne da bi karkoli videl kot svoje. Nasprotno: gre za to, da bi predstavljena subkultura 'prešla iz zasebnosti v javnost', da bi se zbral krog udeležencev, ki je ne le vidijo kot svojo, ampak vidijo tudi sebe v njej, kar jih dejansko že zbere na določenem subkulturnem polju, še preden vedo eden za drugega. Še več: da bi se zbral krog udeležencev, ki jim je pripadnost subkulturi sam motor delovanja. Funkcija take predstavitve je kratko in malo (pa naj ob tem mislijo, kar hočejo) zapeljevanje (Lešnik 1984, 4).*

Lešnik nadaljuje, da tematska številka spremlja in dopolnjuje večmedijski projekt, ki reprezentira določen presek homoseksualne subkulture, predvsem njenega organiziranega dela (Lešnik 1984). Ta se je na Festivalu Magnus »Homoseksualnost in kultura« predstavil skozi številne forme skupnostnih medijev: gejevski film, gejevsko publicistiko, predavanja in diskusije o gejevski kulturi in organiziranosti, videoprodukcijo itn.

Nastanek LGBT-gibanja v Sloveniji sovпада z začetki LGBT-skupnostnih medijev in povod za njihov nastanek so – učbeniško - politizacije identitet marginaliziranih družbenih gibanj, skupin ter posameznic in posameznikov, ki sprožajo napetosti v družbi in politiki (Rodriguez 2001), vzniknejo pa tudi zaradi diskrepance med samoidentifikacijo in reprezentacijami družbenih gibanj, skupin, posameznic in posameznikov v množičnih medijih oz. zaradi ignoriranja s strani mainstreamovskih medijev (Atton 2006).

V tem kratkem pregledu LGBT-skupnostne periodike se osredotočam na tiskane (pogosto tudi fotokopirane) oblike LGBT-skupnostnih medijev, kot so fanzini, revije, časopisi, občasniki, izpuščam pa vsa gostovanja LGBT-tematik v drugih skupnostnih medijih (npr. v Časopisu za kritiko znanosti), vsa gostovanja zgodnjih lezbičnih in gejevskih aktivistk in aktivistov v drugih (splošnih) medijih (v Mladini, Tribuni, Teleksu ...) ter vse ostale medijske oblike zunaj tiska (npr. grafite (Vstaje Lezbosov), fotografijo, radijske oddaje (Lezbomanijo na Radiu Študent in Roza Val na Valu 202), film (Festival LGBT-filma) in videoprodukcijo ...).

Glede na obliko, tisk, vsebino, naklado, distribucijo, korpus avtoric in avtorjev, obdobje izhajanja, število edicij in percepcije medija, kot skupnostnega, izstopajo tri revije: Revolver, Lesbo in Narobe. Vendar to še zdaleč niso bili edini tiskani LGBT-skupnostni mediji v 32-letni zgodovini organiziranega LGBT-gibanja pri nas.

30. marca 1985 izide prva številka **Gayzina**. V nakladi 300 izvodov ga izda sekcija Magnus pri Škuc-Forumu. Urednik (neznan), v uvodniku zapiše: »Prvi korak torej. Velik in pomemben. Za samo sekcijo, za gay sceno v Ljubljani, v Sloveniji, Jugoslaviji, za gay skupnost, ki jo gradimo, in za vsakega posameznika zunaj in znotraj nje.« (Gayzine 1985, 2). Druga številka izide šele 17. oktobra leta 1988. Teksti niso podpisani. »1. junija 1989 izide tretja (in zadnja, op. a.) številka fanzina Gayzine v nakladi 300 izvodov in pod uredništvom Braneta Mozetiča in Borisa Pintarja« (Velikonja 2004, 21). Gayzini prinašajo predvsem teoretske tekste, ki tematizirajo homoseksualnost, homofobijo, stigmo, marginalizacijo, seksualnost ..., aktivistične tekste, ki naslavljajo razvoj gejevske scene in pravice gejev in lezbijk, filmsko kritiko, prevode tujih člankov, intervjujev, izvirne reportaže, literarne tekste, preventivna besedila o spolno prenosljivih okužbah in aidsu, male oglase, napovednike scenskih dogodkov ipd. Vse skupaj spremljajo izvirne in »izposojene« fotografije, ilustracije, stripi, lepljenke z izrazito homoerotično motiviko.

Marca leta 1988 izide prva številka fanzina **Lesbozine**. Gre za prvi samostojni lezbični bilten na Slovenskem. V nakladi 300 izvodov ga izdaja pravkar ustanovljena samostojna Lezbiška sekcija pri Škuc-Forumu, izdajo pa omogoči Republiški komite Zveze socialistične mladine Slovenije. V uvodniku avtorice, podpisane samo z imeni, zapišejo: »Zato želimo spodbuditi vse ženske, ki čutijo z ženskami, saj smo vsaka

posebej in vse skupaj že nekako premagale veliko tesnobe glede heteroseksistične družbe in želimo v organiziranem krogu izraziti so-čutenje in kolegialno naklonjenost, ki jo delimo s podobnimi ženskami. Takšen krog je nujno potreben, da lahko v družbi sebi enakih sproščeno pokramljamo in zaživimo brez predsodkov» (Lesbozine 1988, 4). Februarja 1998 v nekoliko manjši nakladi (250) izide druga, veliko obsežnejša, a zadnja številka fanzina Lesbozine. V Lesbozinu objavljajo prevedene teoretske, publicistične tekste in aktivistične tekste, ki tematizirajo lezbilstvo in biseksualnost, napovedi lezbičnih dogodkov, izvirne literarne tekste, ilustracije, fotografije, strip, koristne informacije za lezbične popotnice itn.

Od julija do novembra 1990 izidejo štiri številke **Biltena Roza kluba**. Ureja ga urednik Gusti Leben (Velikonja 2004), prinaša pa kratke vesti o delu Roza kluba, novičke z domače in tuje scene, vsaka številka ima eno osrednjo temo (homoseksualnost in politika - izjave vodij političnih strank ob prvih večstrankarskih parlamentarnih volitvah, religija in homoseksualnost, homoseksualnost in zgodovina, homoseksualnost in camp), svoje mesto pa najdejo tudi napovedniki, vici, zahvale, pozivi, ilustracije ipd. Vsako številko sestavljajo 4 goste tipkane strani, teksti pa so napisani v izrazito personaliziranem, humornem oz. ironičnem slogu.

10. decembra leta 1990 izide prva številka revije **Revolver**, revije za kulturna in politična vprašanja (revije s homoerotičnim nabojem). Gre za revijo Roza kluba, ki jo najprej ureja Brane Mozetič, kot odgovorni urednik, kasneje pa sourednikuje tudi Suzana Tratnik. V uvodniku ob izidu prve številke uredništvo Mozetič zapiše:

/.../ začnemo z novim načinom dela v ljubljanskem Roza klubu (Magnusu LL) ter slovenskem gay gibanju. Vendar pa se ne poslavljamo od klasičnega gverilskega in fanzinsko-aktivističnega okolja subkulture, ki mu gay gibanje dolguje ogromno stvari (in se bomo, če bo potrebno, vrnili), gre za to, da iščemo novo pot in novo stanje stvari. Gay gibanje je z Roza klubom postalo tudi politično gibanje za odpravo diskriminacije zaradi spolne usmerjenosti. Socializacija homoseksualcev je še vedno glavni motor našega gibanja, temu pa smo priključili še nekatere po našem mnenju zelo pomembne, politične pobude in akcije. (Revolver št. 1, 3)

Revolver se samodefinira kot »glavni časopis gay gibanja v Sloveniji (ter, zaenkrat tudi drugih delov jugovzhodne Evrope)« (Revolver št. 1, 3) in se sčasoma res uveljavi, kot osrednji LGBT-skupnostni medij. Med decembrom 1990 in avgustom 1997 izide 24 števil, izhaja trimesečno in je doslej edini LGBT-skupnostni medij, poleg prvih 6 števil revije Keke©, ki je bil naprodaj v kioskih po vsej državi. Revolver prinaša aktualne novice iz LGBT-skupnosti doma in po svetu, intervjuje z javnimi osebnostmi, portrete, filmske, glasbene, literarne in umetniške kritike, avtorske homoerotične fotografije, zapise o modi, eseje, strip, reportaže, potopise, napovedi dogodkov na domači sceni ... Teme, ki jim Revolver posveča posebno pozornost, so umetnost, homoerotična fotografija, aktivizem in aids. Teksti so zahtevni in visoko kakovostni.

Prva številka lezbičnega biltena **Pandora** izide leta 1993. Definira se kot publikacija za kulturna, politična in ekonomska vprašanja - bilten z lezbično aromo (kar nakazuje na konflikt z Revolverjem). Izdaja jo Lezbična sekcija LL, odgovorni urednici (zadnje številke) pa sta Jasna Klančičar in Margareta Loriger. Izhaja občasno, do julija 1996 izide 6 števil. Pandora prinaša novice iz tuje in domače lezbične scene, osebne zgodbe, tematizira procese razkritja, samospregledovanja, prinaša fotografije, ilustracije, karikature, stripe, predvsem pa informira o delovanju lezbične sekcije LL, zato se publikacijo lahko razume kot bilten sekcije, ki pa je namenjen »vsem slovenskim lezbijkam« (Kos 1993, 1).

Decembra 1994 začne ŠKUC - Magnus z izdajanjem mesečnika časopisnega formata s porogljivim naslovom **Keke©**. V kolofon se kot glavni in odgovorni urednik podpiše Tomaž Škorjanc. Za razliko od Revolverja, ki izhaja sočasno, ubira Keke© lahkotnejši – lifestyle pristop. V šestih številkah, ki jih je do junija 1995 moč kupiti v trafikah, lahko bralci prebirajo reportaže z gejevskih destinacij doma in v tujini, scenske trače, modne nasvete, filmske kritike, horoskop, nasvete za vadbo, kratke erotične zgodbe, foto-roman, lotevajo pa se tudi resnejših tem, npr. spolno prenosljivih okužb in aidsa, poročil z različnih mednarodnih aktivističnih srečanj ... Časopis nudi tudi male oglase, oglašuje gejem prijazne točke po državi (Gay vodič), zaslediti pa je tudi plačljive oglase za gejem prijazne lokale, klube v Sloveniji na Hrvaškem in v Avstriji. Sekcija Magnus v časopisu objavlja mesečni program, oglašujejo pa tudi vse produkte in storitve sekcij Magnus, LL in Roza kluba. Po letu in

pol premora začne decembra 1996 Keke© spet izhajati. V prenovljeni podobi (iz časopisnega formata preide v biltenski), pod vodstvom novega glavnega in odgovornega urednika Aleša Pečnika. Bilten ohranja enako uredniško politiko, le da ga zdaj ni več moč kupiti v trafikah, ampak je brezplačnik. Do novembra 1997, ko preneha izhajati, izdajo 12 števil.

Januarja leta 1997 prične Škuc LL z izdajanjem revije **Lesbo**, ki se samodefinira kot »politična, socialna in kulturna revija, naslednica fanzina Lesbozine (1988) in biltena Pandora (1993-1996), sestra časopisa Lezbnik (2012).« (Lesbo 2012, 116). Je nepridobitnega značaja, izhaja v nakladi 250 izvodov. Urednica je Nataša Velikonja. Revija je brezplačna, distribuirana predvsem po gejevski in lezbični ter alternativni sceni. Na voljo je brezplačno, v tiskani in elektronski obliki. Izhaja občasno, do avgusta 2016 izide 23 števil, zadnja leta 2012. Urednica v prvem uvodniku jasno zameji parametre delovanja novega lezbičnega skupnostnega medija:

V zadnjih letih se spričo eksplozije novega domačijskega fundamentalizma vrednostno polagoma krči urbani individualizem, kar etično izenačuje statične oblike socialnega življenja - ki postavljajo interieni horizont za izvirno človeškega, z vsemi bolj ali manj tabuiziranimi eksili, ki se kažejo kot nasilje, zločin ali dominacija - ter kulturne inovativnosti, ki skušajo prve preoblikovati sorazmerno z zmanjšanjem njih navedenih posledic. Če kdaj, se bo zdaj postopoma izostrila razlika med straight in queer življenji, saj bo izginil tisti privid, ki se vleče še od osemdesetih let sem: da je pravzaprav mogoče v evolucionistične dogme vnesti kulturološke sledi oz. razgraditi spoznavno merilo, po katerem se socialni red meri, presoja in ocenjuje skozi biologistične determinante, skratka, da je homoseksualna tematika na nek blag način integrirana v obči kulturni utrip. (Velikonja 1997, 1)

Lesbo se profilira kot resna, radikalna skupnostna revija, ki predvsem skozi prizmo lezbičnosti s poglobljenimi, študiosnimi in strokovnimi članki, tematizira politiko, socialo, kulturo in družbo s queerovske perspektive.

Povsem nekaj drugega pa sta dve številki flambojantnih **Sester**, ki izideta januarja in marca leta 1998. Pod geslom "Sestre vseh dežel, združimo se!", se podpiše "pet

sester, ki smo se odločile, da je potrebno končati agonijo neinformiranosti na področju sestrskih aktivnosti" (Velikonja 2004, 50). Sestre so politično nekorekten, s humorjem, ironijo, sarkazmom in cinizmom nabit skupnostni list (na voljo tudi v elektronski obliki), ki ga ustvarjajo sestre - »osebe moškega spola s specifičnim vedenjskim vzorcem, predvsem s feminiziranim obnašanjem« (Sestre 1998) - za sestre. Rubrike: trač, agencijske novice, ekskluzivni intervju, fotogalerija, horoskop, erotična zgodba ... posnamejo najbolj rumeno smetano družabnega življenja skupnosti in jo bralkam in bralcem po metodi »in your face« ponudijo brez olepševanja in cenzure. Zaradi hiperboličnosti, dramatičnosti in teatraličnosti vsebin in jezika lahko o Sestrah razmišljamo tudi kot o taktičnem gejevskem mediju, ki se upira tudi stigmatizaciji feminizirane moškosti na gejevski sceni.

Skupina za istospolno usmerjene mlade Legebitra pri Študentski organizaciji Univerze v Ljubljani začne leta 2000 izdajati svoj bilten z ironičnim naslovom **Oznanila** (prva številka je datirana december 1999). »Ta so sprva zasnovana kot interno glasilo Legebitre, ki je v okviru projekta Homoseksualnost in šolstvo začelo naslavljaški šolski prostor in vanj vnašati razpravo o LGBT vsebinah. Oznanila so se usmerila k medvrstniškemu izobraževanju in ozaveščanju o LGBT-vsebinah v šolah. Prejemala so jih nekatere srednje šole, šolski centri in študentski klubi« (Potokar 2013, 34). V šestih letih izhajanja izdajo 60 števil, na uredniških mestih pa se zamenjajo Anamarija Šporčič, Jure Ahačič, Manca, Lothar Orel in drugi. Oznanila so sprva prinašala predvsem program rednih petkovih srečanj skupine za LGBT-mlade, ki so potekala v sejni sobi na Študentski organizaciji Univerze v Ljubljani. Sčasoma so LGBT-mladi programu dodajali utrinke s preteklih srečanj, reportaže s poletnih in zimskih mladinskih LGBT-taborov, bilten je postopoma postajal platforma, na kateri so istospolno usmerjeni mladi pisali o temah, ki jih zanimajo. Prostor v Oznanilih so tako našla poročila in reportaže z (LGBT-mladinskih) dogodkov doma in po svetu, ocene literarnih, glasbenih in filmskih del, osrednje teme (npr. aktivizem, razkritje, diskriminacija, nasilje, samopodoba, identitete ...), komentarji, kolumne, trači itn. Preboj se zgodi leta 2001 s projektom Homoseksualnosti in šola, ko začnejo Oznanila pošiljati različnim izobraževalnim in zdravstvenim institucijam. Na vrhuncu so Oznanila izhajala v 2.000 izvodih, mesečno, pošiljali so jih 80-90 šolam; prostovoljci in prostovoljke so jih raznašale po mladinskih centrih, zdravstvenih domovih in po drugih mestih druženja LGBT-oseb. Na voljo so bila brezplačno v

tiskani in elektronski različici. Kljub vsemu, najbrž zaradi forme in mladinskega pristopa, Oznanila nikoli niso bila percepirana, kot medij skupnosti, ampak predvsem kot dobro razvit medij Legebitre. Leta 2006 so Legebitrina Oznanila prenehala izhajati, da bi se iz biltenske preobrazila v revijalno obliko. Tako leta 2007 nastane revija Narobe.

»/.../ lezbijke se začnejo prebujati tudi v Mariboru, ko se v okviru Lingsiuma zbere skupina, ki začne leta 2005 izdajati lezbično revijo **eLmagazin**. Izdajatelj eLmagazina – do leta 2007 izide sedem števil – je stari mariborski podporni steber Mladinski kulturni center, urednica pa Eva Simetinger« (Velikonja in Greif 2012, 258). Pobudnica in sourednica prve številke je bila Nina Granda. eLmagazin izhaja občasno, v nakladi 800 izvodov, na voljo je brezplačno, v elektronski obliki. Revija prinaša uvodnike, kolumne, knjižne in filmske recenzije, osebne/intimne/dnevniške zapise, potopise in reportaže, intervjuje, poezijo, prozo, strip, obvešča pa tudi o dogodkih in skupnostnih prostorih na domači LGBT-sceni. Posebnost revije so priponke (broške), ki jih izdajajo kot priloga reviji. Teksti tematizirajo dogajanje v LGBT-skupnosti pri nas s poudarkom na lezbičnem aktivizmu, ustvarjalnosti in seksualnosti.

Od septembra 2005 do junija 2006 izda Škuc Magnus 6 števil revije **1xy**. Moško uredništvo vodi Zoran Pavasović, revija, ki je namenjena predvsem gejem, prinaša: aktualne novice z domače LGBT-scene in tujine, rubriko zdravje (ki tematizira predvsem spolno prenosljive okužbe in aids), modne nasvete, potopise in reportaže, novice iz sveta LGBT-kulture, glasbene, filmske in knjižne kritike, opise LGBT nevladnih organizacij, vodič po mestih zbiranja gejev po državi, napovednik dogodkov... 1xy na zadnji platnici predstavlja različne mednarodne preventivne kampanje boja proti aidsu, v brezplačniku pa oglašujejo nekateri večji gejevski dogodki, kot je npr. Love Ball v Bruslju, Mister gay v Atenah ipd.

Aprila 2007 začne Društvo kulturno, informacijsko in svetovalno središče Legebitra izdajati revijo **Narobe**. Njen urednik je dr. Roman Kuhar. Narobe izhaja v nakladi 800 izvodov, na voljo je brezplačno, v tiskani in elektronski obliki in ima tudi svojo stran na Facebooku, vzporedno deluje tudi novičarski Narobe blog (www.narobe.si). Objavljen je pod licenco Creative Commons. Do februarja 2016 izide 32 števil, ki jih ustvarja

142 avtoric in avtorjev. V prvem uvodniku urednik na duhovit in ironičen način interpretira nekatere aktualne dogodke, ki so se na LGBT-sceni zgodili v zadnjem času in s tem napove interesno polje publikacije, ki sčasoma postane osrednji LGBT-skupnostni medij: kritika diskriminatorne vladne oz. državne politike, kritika izključujočih in ponižujočih reprezentacijskih praks mainstreamovskih medijev, kritično spremljanje dogodkov na mednarodni LGBT-sceni, samokritika skupnosti in aktivizma. Narobe je tematsko in žanrsko pester, spremlja, poroča in komentira dogodke na domačih in mednarodnih aktivističnih, političnih, kulturnih, akademskih, izobraževalnih, znanstvenih, socialnih, zdravstvenih, gospodarskih, športnih ... LGBT-subkulturnih scenah. Je medij LGBT-skupnosti: ustvarjajo ga avtorice in avtorji vseh segmentov LGBT-skupnosti, tako institucionaliziranih, kot samostojnih, profesionalni in amaterski piske in pisci, tematizira dogajanje celotnega LGBT-aktivizma in organiziranih LGBT-skupnosti in goji t. i. politiko odprtih vrat. Kljub trudu tudi reviji Narobe ne uspe v celoti preseči privilegiranja tematiziranja gejevskih in lezbičnih identitet na račun biseksualnih in transspolnih. »V primerjavi s predhodnimi LGBT-publikacijami, začne Narobe izhajati v okolju, ko sta LGBT-skupnost in infrastruktura gibanja že vzpostavljeni, 20-letna prizadevanja aktivistov delno realizirana v prvih poskusih formalizacije partnerskih razmerij, slovenska družba pa je homoseksualnosti še vseeno bolj naklonjena kot v 80. ali v začetku 90. let« (Potokar 2013, 34).

Lezbnik je časopis, ki je nastal ob postavljanju festivala Lezbična četrt 2012. Časopis je v tednu festivala dnevno komentiral dogodke v obliki kritik in vtisov avtoric lezbične scene, podajal slikovne utrinke in napovedoval naslednje dogodke. V naslednjem letu, torej na festivalu Lezbična četrt 2013, je časopis tehnološko nadgrajen, saj vse audio, video in slikovne vsebine podaja s pomočjo t.i. augmented reality, s čimer postane prvi časopis v Sloveniji, ki dodatne vsebine dodaja s pomočjo tovrstne tehnologije. Danes Lezbnik nastaja samostojno, zunaj okvirov Lezbične četrti, še vedno pa je njegova vsebina fokusirana na komentarje avtoric ljubljanske lezbične scene. Specifika Lezbnika sta tudi oblika in način produkcije, saj je ustvarjen brez finančnih sredstev in na velikem A3 formatu. (Nina Dragičević)

Tako na svoji spletni strani zapiše Nina Dragičević, ki skrbi za kreativno ideja, urednikovanje in oblikovanje Lezbnika. Na njeni spletni strani je na voljo 12 zadnjih števil Lezbnika, brez prvih devetih števil, izdanih ob ustanovitvi lezbičnega festivala Lezbična četrt, novembra 2012. Te so ponatisnili v 23. številki Lesba.

Gejnik nastane kot parodičen odgovor skupine gejev na predparadno številko Lezbnika leta 2016. Ob odsotnosti osrednjega LGBT-skupnostnega medija, uredništvo se je z odstopom Kuharja razpustilo, je moč Gejnik razumeti tudi kot klic k ponovni vzpostavitvi osrednje skupnostne publikacije. Gejnik tiskajo (fotokopirajo) v nekaj deset izvodih in ga brezplačno razdeljujejo na dogodkih Parade ponosa 2016 kot »konkurenco« Lezbniku. Vsebuje predvsem homoerotične fotografije anonimiziranih teles, ki pa so v skupnostni razpoznavna. Delujejo anonimno, imajo tudi svojo FB stran: www.facebook.com/gejnik. Do parade ponosa, 18. junija 2016, izide 10 tiskanih števil Gejnika, po tem datumu s svojim občinstvom komunicirajo predvsem prek FB-statusov.

Od junija 2015 izhaja tudi gverilski fanzin **LESSbe**. Uredništvo, naklada in izdajatelj niso znani, izhaja občasno in je na voljo na mestih druženja LGBT-oseb. Bilten v značilnem aktivistično-artističnem slogu prinaša radikalno kritiko družbenih hierarhij in hegemonij, ter ostali represivnih družbenih fenomenov, kot so seksizmi, heteronormativnost, retradicionalizacijske prakse, ponotranjena homofobija, homofobno, lezbofobno, bifobno in transfobno nasilje, homonormativnost ... LESSbe bi po vsebini, jeziku, obliki, tisku, avtorstvu in distribuciji lahko uvrstili med radikalne, taktične oz. gverilske medije, s katerim želijo avtorice revitalizirati lezbično aktivistično sceno med mlado generacijo.

Pričujoči popis je površen posnetek po površini ustvarjalnega in kipečega opusa LGBT-skupnostnih tiskanih medijev v 32 letih organiziranega LGBT-aktivizma pri nas. Gotovo nismo zajeli vseh publikacij (na misel mi pridejo npr. DIHki, interno glasilo društva DIH), kaj šele vse ostalih oblik alternativne LGBT-medijske produkcije. Zbrati in popisati ves ta opus bi močno presegel ambicije te diplomske naloge in tako ostaja naloga za v prihodnje.

6 HISTORIČNI PREGLED POLITIK LGBT-GIBANJA NA ZAHODU

6.1 LGBT-PRAVICE

Zgodovinsko gledano, gejevsko in lezbično gibanje oblikovalo okrog dveh sklopov pravic: »Prvi sklop je povezan s tako imenovano negativno svobodo in zagotavljanjem pravice do zasebne sfere, v katero država ne posega« (Kuhar 2010, 62). Gre predvsem za prizadevanja za dekriminalizacijo homoseksualnosti, za brisanje kazni za sporazumne spolne odnose med dvema odraslima osebama (najpogosteje moškima) iz različnih kazenskih zakonikov. Za pravico, da se država ne umešava v zasebno ali intimno sfero sporazumnih spolnih razmerij. »Drugi sklop pravic pa je povezan z aktivno vlogo države kot socialnim ščitom, ki zagotavlja prepoved diskriminacije na osnovi spolne usmerjenosti« (Kuhar 2010, 62).

Ko govorimo o tem, drugem sklopu pravic, imamo v mislih predvsem zagotavljanje človekovih pravic in svoboščin iz prve in druge generacije, torej državljskih in političnih pravic ter socialnih, kulturnih in ekonomskih pravic, ki jih ščitijo mednarodni dokumenti, deklaracije, pakti, konvencije in listine, ki jih je ratificirala tudi Slovenija. Te pravice ščiti tudi slovenska ustava in zakoni. Gre npr. za pravice do nediskriminacije, do spoštovanja osebnosti in dostojanstva, do telesne in duševne celovitosti, varnosti, do spoštovanja zasebnosti, osebnostnih pravic, svobode izražanja (misli, govora, javnega nastopanja, tiska), svobode vesti, svobodnega zbiranja in združevanja, dedovanja, socialne varnosti, zdravstvenega varstva, fizičnega in mentalnega zdravja, do izobraževanja (ki omogoča poln razvoj osebnosti), do udeležbe v kulturnem življenju, do zakonske zveze in oblikovanja družine, če naštejemo samo nekaj osnovnih. Do vseh teh pravic smo upravičeni kot posameznice in posamezniki, ne glede na naše osebne okoliščine: narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino (URS 1991), kot so: spolna usmerjenost (U-I-425/06), spolna identiteta in spolni izraz (ZVarD 2016). K zaščiti pravic sodijo tudi pravice, ki izhajajo iz različnih oblik partnerstev in družin, npr. pravica dedovanja po umrlem partnerju ali partnerici, pravica do prejemanja vdovske pokojnine, najemna pravica na stanovanju po umrlem partnerju ali partnerici, pravica do zavrnitve pričanja v škodo partnerja ali partnerke, oprostitev od obveznosti

kazenske ovadbe partnerja oz. partnerice, pravica do telefonskih pogovorov in dopisovanja s partnerjem ali partnerico v priporu ali zaporu, pravica do možnosti predlaganja prekinitve ali odložitve prestajanja kazni partnerja ali partnerke, premestitve ali pogojnega odpusta, pravica do najema zagovornika za partnerja ali partnerko, pravica do prisotnosti na nejavni glavni obravnavi, do vlaganja pritožb v korist partnerja ali partnerke, zahteve po rehabilitaciji umrlega partnerja ali partnerke, do plačane odsotnosti z dela zaradi osebnih okoliščin (sklenitev partnerske skupnosti), do nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana ali članice, pravica do odločanja glede zdravljenja partnerja ali partnerke v primeru njene oz. njegove opravilne nesposobnosti, pravica do obiska v zdravstveni ustanovi in pridobitve podatkov o njegovem oz. njenem zdravstvenem stanju, pravica do nadomestila ob odpovedi pogodbe o zaposlitvi zaradi preselitve partnerja/partnerke na delovno mesto v tujino, pravica do socialne pomoči, do otroškega dodatka, do uveljavljanje vzdrževanega družinskega člana ali članice kot dohodninske olajšave, pravice, ki omogočajo nemoteno opravljanje skrbstvenih dejavnosti do otrok, pravica kandidiranja v posvojitvenih postopkih v korist otrok itn. (LGBT-pravice). Takšnih pravic (in obveznosti) je po podatkih Analize pravnega položaja istospolnih partnerstev in starševstva v Sloveniji okrog 200, razpršene pa so v približno 70 zakonih (Rajgelj 2015).

V sklop pozitivnih pravic, torej t. i. »pravic do«, sodijo tudi vse prevečkrat spregledane in zamolčane pravice transspolnih in cispolno nenormativnih oseb, kot je npr. osnovna pravica do pravnega priznanja spola.

Evropske države imajo pozitivno obveznost do zagotavljanja pravnega priznanja spola vsem osebam, ki ga potrebujejo. Postopek naj bi bil hiter, transparenten in dostopen, rezultati pa naj bi v praksi učinkovito zagotavljali uresničevanje človekovih pravic do: osebnega dostojanstva, nedotakljivosti telesne in duševne celovitosti, zasebnosti, varnosti in zdravja, kar je v skladu z evropskimi standardi na tem področju. (Koletnik, Grm in Gračanin 2016: 6)

Kakšen je torej historični presek prizadevanj za polno uveljavljanje in udejanjanje človekovih pravic t. i. seksualnih manjšin?

6.2 HOMOSEKSUALNOST

Homoseksualnost, kot spolna identiteta *per se*, nastane z iznajdbo besede »homoseksualnost«, kar je delo madžarskega pisatelja in prevajalca avstrijskega rodu Karolyja Marie Kertbenyja (Kuhar 2002). »Foucault namreč zagovarja tezo, da homoseksualec kot subjekt takrat šele nastane. Meni, da je šele z oblikovanjem diskurza o homoseksualnosti, kot ločeni spolni identiteti, oblikovan subjekt, ki mu je lastna tovrstna identiteta« (Kuhar 2002: 138). Bullough nasprotno meni, da homoseksualca definira njegovo seksualno delovanje, zato je stalnica človeške zgodovine, le da nastopa pod različnimi imeni (Bullough 1979), npr. sodomija, kot so homoseksualnim spolnim odnosom pravili od srednjega veka do konca 19. stoletja v Evropi in Ameriki. Isti termin so uporabljali tudi za nedovoljene spolne odnose med moškim in žensko, vendar sodomija ni bila identitetni označevalec za posebno spolno usmerjenost, ampak oznaka za trenutno spolno sprevrženost. Podobno velja za izraz pederastija v Franciji in Nemčiji 18. stoletja (ne pa tudi v antični Grčiji, kjer je pederastija neidentitetna oznaka za dovoljene in pričakovane spolne odnose med moškim in dečkom, eromenom in erastom) (Kuhar 2002).

Ničesar ne bomo dosegli, če dokažemo prirojenost homoseksualnosti. Veliko pomembneje je, da prepričamo nasprotnike, da se jih ta fenomen zaradi pravitistih pravnih razlogov, ki jih sami navajajo, prav nič ne tiče, pa naj gre za prirojenost ali namernost. Država nima nobene pravice, da se vtika v to, kar dva človeka, stara več kot 14 let prostovoljno delata drug z drugim v zasebnosti, in pri tem ne ogrožata pravic drugih ljudi. (Karoly Maria Kertbeny, 1868, 6. maj)

Odlomek je iz pisma madžarskega prevajalca in pisatelja Karolyja Marie Kertbenyja nemškemu pravniku Karlu Hainrichu Ulrichsu, enemu prvih aktivistov za dekriminizacijo homoseksualnosti, zagovorniku teze, da je homoseksualnost prirojena, torej naravna, in avtorju številnih prvih identitetnih označevalcev, ki jih danes, zaradi ustaljenih sodobnih identitetnih oznak, nekoliko težje pojasnimo, npr.:

- urning (po Uranu iz Platonovega Simpozija) – tretji spol, ženska rojena v moškem telesu in obratno;

- urningin – homoseksualec ženskega spola;
- dioning – homoseksualec moškega spola;
- mannling – homoseksualec, ki ga privlačijo feminilni moški;
- weibling – homoseksualec, ki ga privlačijo možati moški.

Kertbeny v omenjenem pismu tovrstni nomenklaturi nasprotuje in predlaga svoje označevalce:

- monoseksualnost – masturbiranje (bolezensko stanje);
- homoseksualnost – spolni odnosi z osebami istega spola;
- heterogenost – spolni odnosi z živalmi in
- heteroseksualnost – spolni odnosi moškega z žensko in obratno (Kuhar 2002).

Vzpostavljanje (ustrezne) terminologije, poimenovanje fenomenov, sovpada s procesi njihove legitimizacije in začetkov organiziranega prizadevanja za človekove pravice istospolno usmerjenih oseb. To je čas združevanja Nemčije, ki je prinašal razširitev stroge Pruske zakonodaje, ki kriminalizira homoseksualne spolne odnose in zveze, na celotno združeno Nemško cesarstvo. Kertbeny leta 1869 anonimno objavi politični manifest, naslovljen na pruskega ministra za sodstvo dr. Leonharta. V njem zatrjuje, da »143. člen pruskega zakona, ki kriminalizira sodomijo, krši človekove pravice, kot jih je vzpostavila Francoska revolucija« (Kuhar 2002, 141). Kot vemo, zgodnja aktivistična prizadevanja za emancipacijo homoseksualnosti niso bila uspešna, združena Nemčija sprejme pruski kazenski zakonik, ki homoseksualnost kriminalizira. 175. člen bo kasneje postal osnova za množično iztrebljanje rožnatih trikotnikov med Hitlerjevo nacistično Nemčijo. Dokončna ukinitve 175. člena se zgodi šele po združitvi Nemčije, in sicer ob reformi kazenskega zakonika leta 1994.

6.3 TRIJE VALOVI GEJEVSKE IN LEZBIČNE POLITIKE

ASIMILACIJA

Asimilacijsko val v razvoju gejevskih in lezbičnih politik lahko alociramo v obdobje preloma devetnajstega v dvajseto stoletje, ko v sveže združeni Nemčiji judovski zdravnik in seksolog Magnus Hirschfeld ustanovi Znanstveno-humanitarni komite (Kuhar 2010). Prva organizacija, ki se zavzema za človekove pravice gejev in lezbijk,

si za cilj zastavi dekriminalizacijo (ukinitve 175. člena kazenskega zakonika) in destigmatizacijo homoseksualnosti (odprava stereotipov). Hirschfeldovo homofilsko združenje je želelo homoseksualnost prestaviti s polja kriminala v medicinsko sfero (Tratnik in Segan 1995). Mejo med normalnim in patološkim so želeli premakniti tako, da bi »sprejemljivo« vključevalo tudi homoseksualno željo in dejanja. »Potreba po normalizaciji (ne-bolezenskosti) je bila v prvem valu gejevskega in lezbičnega gibanja prepletena s poskusi v kar največji meri ugajati družbi. Sebe so poskušali predstaviti kot nič drugačne in povsem sprejemljive za večinsko mainstreamovsko družbo« (Kuhar 2010, 64). Gibanje označujemo za asimilacijsko prav zaradi te raztopitve v normalnost heteronormativne družbe, ki temelji na esencialističnih idejah o seksualnosti. Esencializem seksualnost pojasnjuje kot naravno, biološko esenco človeka, ki jo pridobimo ob rojstvu, ki nam je torej vrojena in je nespremenljiva. Esencialistična spolna matrica predvideva, da je normalen seksualni gon moških vselej usmerjen k ženskam, ženski pa k moškimi in da pri tem oba odigrata svojo naravno vlogo: moški aktivno (penetrativno), ženska pasivno (receptivno). Odstopanje od te matrice pomeni nagibanje v nereproduktivne, patološke seksualnosti, med katere nemški psihiater Richard von Kraft Ebing šteje tudi kontraseksualnost, kot poimenuje homoseksualnost. In prav ta vplivni psihiater je tudi sopodpisnik Hirschfeldove peticije za odpravo 175. člena kazenskega zakonika. In prav tovrstne, psihiatrične avtoritete tistega časa skušajo prva homofilska združenja prepričati, da bi homoseksualno spolnost normalizirala. »Medtem ko so se ta gibanja v petdesetih in šestdesetih zavzemala za družbeno asimilacijo homoseksualnosti, je sam seksualni režim, organiziran okrog binarne delitve homoseseksualnost / heteroseseksualnost ostal neproblematiziran« (Kuhar 2010, 64).

TRANSFORMACIJA

Upor v njujorškem LGBT-lokalu Stonewall Inn leta 1969 ostro zareže v asimilacijske politike prvih homofilskih aktivizmov. Oblikujejo se radikalnejše, konfrontacijske, osvobodilne, emancipatorne politike, ki svoj navdih črpajo iz levičarskih političnih filozofij, feminističnega gibanja in marksizma. Protagonistke in protagonisti drugega vala lezbičnega in gejevskega upora so prepričani, da je bistvo zatiranja seksualnih (in drugih) manjšin v kulturnih reprezentacijah oz. v načinu, kako znanost konstruira identitete normalnosti (Kuhar 2010). Lezbijke in geji so se uprli zatiralskim identitetnim modelom in medicinski konstrukciji istospolne želje, kot patološke,

nenormalne in nenaravne (Seidman 1993). Drugi val aktivizma za človekove pravice LGBT-oseb označujemo za transformativnega, ker se bori proti »normativnemu sistemu vzajemno izključujočih seksualnih in spolnih norm«, ker zahteva zavrnitev binarnih sistemov spolnih identitet in spolnih usmerjenosti, ker pričakuje redefinicijo esencialističnega pojasnjevanja seksualnosti, ker promovira »idejo biseksualnosti in notranje polimorfne, androgine človeške narave« in ker se opira na »konstruktivistični argument, da so seksualne tipologije (homoseksualnost, heteroseksualnost) zgolj družbene fikcije, ne pa nekaj naravnega« (Kuhar 2010, 67). Drugi val je integralni del plime novih družbenih gibanj, ki vzniknejo konec šestdesetih kot feminizmi, študentska, mirovniška in protirasistična gibanja. Skratka kot dekonstrukcija razmerij moči, ki temeljijo na privilegijih belih heteroseksualnih moških, rasizmu in ekonomskemu izkoriščanju (Jagose 1996). Homoseksualec drugega vala tako ni več všečen »eden izmed nas«, s stališča heteroseksualne dominacije, pač pa »ponosen drugačen«, ki dvomi v definirane samoumevne parametre normalnosti, kot so žensko-moške spolne vloge in monogamija. Kljub temu Seidman (1993) trdi, da uporniško gibanje drugega vala ni proizvedlo »kredibilne strategije za transformacijo režima«, ki je človekove pravice pogojeval s »stabilno homoseksualno oz. heteroseksualno identiteto«. Prav zato »tudi osvobodilno gibanje, kot pred njim homofilsko gibanje, gradi na identiteti; v primeru homofilskega gibanja je šlo za normalizacijo te identitete, medtem ko je bilo osvobodilno gibanje utemeljeno na ponosu biti gej oz. lezbijka« (Stein v Kuhar 2010: 68).

Še na tri elemente moramo opozoriti, preden nas v osemdesetih in devetdesetih letih zajame tretji val LGBT-gibanja. Prvič: emancipatorne prakse drugega vala so bile do lezbijk in transspolnih oseb enako izključujoče, kot hegemonija patriarhata do homoseksualnosti, čeravno se je drugi val izhajal iz kritike patriarhata. Podobno izključujoče je bilo za lezbijke feministično gibanje. Lezbično gibanje si je zato prostor pod soncem moralo izboriti samo, kar je preko konstituiranja lezbičnega feminizma tudi storilo ter izpostavilo spol in heteronormativnost kot glavna agensa zatiranja (Kuhar 2010). Kasnejši identitetni model političnega boja, ki temelji na etničnem modelu, bo pokazal, da se gejevska politika vse bolj orientira k asimilaciji, lezbični feminizem pa k avantgardni, separatistični politiki (Seidman 1993). Podobno se transspolne osebe, ki jih je mainstreamovsko gejevsko gibanje pozabilo ob cesti, zdaj (2016) prek transfeminizma samoorganizira v nove globalne oblike upora. Drugič:

kritiki kvirovskih idej, gibanja in aktivizma trdijo, da je projekt kvir pravzaprav reciklaža transformativnih, avantgarndnih in separatističnih razmislekov drugega vala emancipacije (Kuhar 2010). In tretjič: radikalne ideje seksualne revolucije transformacije biološkega v družbeno so se počasi transformirale v »gibanje za državljanske pravice« homoseksualne manjšine, ki se močno naslanja na model etničnih manjšin (Kuhar 2010) z rigidnimi identitetnimi elementi, ki postanejo temeljni kamni za odpravljanje sistemske in strukturne diskriminacije LGBT-oseb znotraj državnih in družbenih sistemov. Transformacija se tako (v ZDA in Evropi) izteče v integracijo, vendar radikalne, revolucionarne in emancipatorne ideje živijo naprej in kot kvirovski watch dog spremljajo razvoj politik tretjega, identitetnega vala.

IDENTITETNE POLITIKE

Tretji val prizadevanj za človekove pravice LGBT-oseb zaznamujejo identitetne politike, ki se spet (nevarno) približujejo esencialističnim modelom. Fiksne gejevske in lezbične identitete, konstruirane po modelu etničnih manjšin, postanejo osnovne celice neheteroseksualnih subkultur, kar – paradoksalno - nenormativne kategorije, kot so biseksualnosti in transspolnost potisne v položaj, ki ga v patriarhalnem sistemu zaseda homoseksualna, torej gejevska in lezbična, manjšina. K tovrstnemu razvoju je med drugim pripomogla institucionalizacija gejevskega in lezbičnega gibanja, ustanavljanje formalnih, registriranih organizacij, ki jih je gibanje potrebovalo za lobiranje pri nosilcih oblasti za odpravljanje državne, tj. zakonske, torej sistemske in strukturne diskriminacije gejev in lezbijk. Drugi proces, ki pripomore k utrjevanju etničnega in esencialističnega razumevanja homo-identitete ter k transformaciji gibanja v politike manjšinskih pravic pa je komercializacija gejevske subkulture Altman (1993). »Tovrsten pristop je bil učinkovit zaradi svojega mobilizacijskega potenciala, saj je identiteta služila samoprepoznavanju in organiziranju družbene in politične akcije. Tako se je oblikovala kvazietnična skupnost – v političnem in tudi povsem fizičnem smislu« (Kuhar 2010, 71). Nastajajo geta, gejevske četrti, soseske s svojimi navadami in običaji, prazniki in festivali, zastavami in himnami, specializiranimi ekonomskimi storitvami, nevladnimi organizacijami in političnimi kandidati, homo-patriarhat v malem. Okrog manjšinske identitete se skondenzirajo politične zahteve po odpravi sistemske in strukturne diskriminacije in enakopravnosti. In, spet paradoksalno, prav identitetna fiksacija je, tudi če je fikcija, nujna za naše prepoznavanje v njej, da je v okviru demokratičnih sistemov možna reprezentacija

političnih zahtev (Weeks 1996). Politična učinkovitost, po zgledu gibanja za državljanske pravice temnopoltih v ZDA, je tisto, kar naredi identitetne politike tako plodne, da se primejo in poženejo korenine tako v ameriškem, kot v evropskem gejevskem in lezbičnem aktivizmu osemdesetih, devetdesetih, mileniuma in še kar vztrajajo. In rezultati ne izostajajo: vse več držav implementira dekriminalizacijo homoseksualnost, prepoved diskriminacije na osnovi spolne usmerjenosti, registrirana in civilna partnerstva ter homo-poroke s posvojitvami (v tem vrstnem redu). Vendar ima ta premik svojo ceno: identitete se fiksirajo in ožajo na rovaš samoidentifikacije in fluidnosti; biseksualnost in transspolnost ter ostale nenormativne seksualnosti in identitete postanejo manjšina znotraj manjšine (Stein v Kuhar 2010); spreminjanje sistema, konkretnije, odpravljanje krivičnih družbenih razmerij moči zamenjajo zahteve po »priznanju enakih pravic znotraj obstoječega družbenega sistema« (Kuhar 2010, 74), gre torej za procese integracije in asimilacije. Pri čemer je treba dodati razmislek, da »politika človekovih pravic v identitetnem valu gejevskega in lezbičnega gibanja resda prispeva k normalizaciji bolj radikalnih zahtev po transformaciji družbe, a so hkrati zahteve po enakih pravicah destabilizirale tudi nacionalne norme in jih postavljale pod vprašaj« (Stychin v Kuhar 2010, 74).

Druga doktrina pa vztraja in teži, da bi morala veljati ista norma za vse, in pri tem ji v načelu »heteroseksualna norma« zadošča. Ta doktrina vsekakor teži h konformizmu; toda s tem, ko »heteroseksualni normi« priključi homoseksualne primere, izpelje radikalno operacijo: doseže hkrati neznansko razširitev norme (norma, ki vključuje »homoseksualne primere« ni več »heteroseksualna«) in na drugi strani njeno redukcijo na bistveno – tisto, kar je različnim primerom, ki jih zajema skupno. (Lešnik 1990, 38)

Ali tovrstno integriranje v mainstreamovskem sistemu sproža dovoljšnje pretrse in šoke, da zamaje hierarhije moči, izključevanja in krivičnosti in koliko so identitetni modeli učinkoviti pri odpravljanju sistemske in strukturne diskriminacije tudi tistih entitet, ki imajo glede na razmerja najdaljšo orbito od centrov moči, pa je seveda drugo vprašanje. Kako učinkovit je identitetni model pri zagotavljanju transformacijske funkcije v družbi bomo, glede na aktualen razvoj dogodkov, kmalu ugotovili. Kar pa že z gotovostjo vemo je, da je tovrsten model po volji kapitalu.

Gejevske in lezbične vsebine se namreč v času vladavine identitetne politike mainstreamizirajo. Dobimo roza ekonomijo.

O fenomenu roza ekonomije, se je začelo razpravljati v devetdesetih letih 20. stoletja in se je na populistični ravni spremenil v mit o potrošniški moči gejev in lezbijk in razcvetu celega spektra specializiranih ekonomskih panog (turizem, modna in kozmetična industrija, industrija zabave, medijska industrija ...), namenjenih GLBT-populaciji, predvsem pa gejem, ki se zdijo najbolj tržno zanimivi. (Blagšič 2008)

Razvoj mavričnega kapitalizma, predvsem v ZDA, je v zadnjih letih dosegel neslutene razsežnosti. Številne multinacionalke (IBM, Microsoft, Apple) odkrito oglašujejo LGBT-populaciji, podpirajo gibanje za civilne pravice LGBT-oseb, razvijajo LGBT-osebam prijazno delovno okolje in LGBT-osebam prijazne storitve. V ta namen imajo nekatera podjetja t. i. diversity management oddelke, kjer se ukvarjajo z ustvarjanjem delovnega okolja in storitev, ki posebej upoštevajo manjšinske osebne okoliščine zaposlenih in strank (barvo kože, etnično pripadnost, hendikep, versko pripadnost, spolno identiteto, spolni izraz, spolno usmerjenost, družinski status, število otrok ...). Krepi se civilno-družbeni sektor, ki naslavlja ekonomska vprašanja iz LGBT-perspektive. Npr. nevladna organizacija Human Rights Campaign vsako leto izda t. i. Corporate Equality Index, v katerem predstavlja dobre prakse vključujočega zaposlovanja. Leta 2016 je organizacija ocenjevala 851 podjetij, od tega jih je 407 100 % izpolnilo rigorozne kriterije nediskriminatornega in vključujočega zaposlovanja (Corporate Equality Index 2016). V podobnem merjenju indeksa nediskriminacije in inkluzivnosti v delovnem okolju v Veliki Britaniji, v t. i. Stonewall Top 100 Employers, je sodelovalo 415 podjetij, 9 jih je prejelo naziv Star Performers, saj so se v zadnjih petih letih vsaj trikrat uvrstili med 10 najboljših delodajalcev (Stonewall Top 100 Employers 2016). Kaj ta ista podjetja počnejo z delavkami in delavci v t. i. državah v razvoju ali tretjem svetu, ocenjevalce seveda ne zanima. Svetovna turistična organizacija (UNWTO) je leta 2012 izdala že tretjo edicijo Globalnega poročila o LGBT Turizmu, s katerim priznavajo LGBT-turizmu kot tržni niši znotraj turistične ekonomije posebno perspektivnost in možnosti za razvoj v prihodnje (Global Report on LGBT Tourism 2012). Razvijajo se številne krovne organizacije, ki povezujejo, usmerjajo, izobražujejo, usposablajo in analizirajo delo različnih deležnikov rožnate

ekonomije. Za ilustracijo: ameriška Nacionalna gejevska in lezbična gospodarska zbornica (NGLCC, povezuje lastnike oz. lastnice malih podjetij, ki naslavljajo LGBT-tržišče), Out Now Global, Popular Publicity NY, Out Brands in Flip at Radarworks (štiri vodilne specializirane marketinške agencije v ZDA, ki se ukvarjajo izključno s ciljnim oglaševanje LGBT-skupnosti), Mednarodna gejevska in lezbična turistična zveza (ILGTA, skrbi za usmerjanje in razvoj podjetij, ki se ukvarjajo z LGBT-turizmom in razvojem LGBT-osebam prijaznih turističnih organizacij), na evropski ravni to počne Evropska gejevska in lezbična turistična (GETA) ...

Vzpon LGBT-ekonomije, vključno z oglaševanjem za LGBT-osebe, pa ni omejen na ZDA, v globalnem svetu se je matrica prek kapitala prenesla na ves t. i. Zahod, tj. Kanado, Latinsko Ameriko, Evropo, Avstralijo, Južno Afriko, Južno Korejo in Japonsko.

Kritiki opozarjajo na fenomen t. i. pink-washinga, kjer gre za izkoriščanje LGBT-prijazne agende za doseg drugih ciljev. (Najbolj aktualen v tem času je primer proti-islamskih aktivistov/islamofobov, ki javno izražajo skrb zaradi odnosa islama do homoseksualnosti, da bi pridobili LGBT-aktiviste na svojo stran v »boju proti islamu«. Pred aktualnim migracijskim tokom so te osebe srdito nasprotovale enakopravnosti LGBT-oseb.) V LGBT-oglaševanju je pink-washing predstavljanje izdelkov in storitev LGBT-populaciji z apeliranjem na agendo »LGBT-prijazno«, pri čemer gre v resnici le za večanje prodaje, služenje na račun LGBT-oseb.

Zaenkrat se torej zdi, da identitetna shema hegemonika razmerja moči v korist patriarhalne krivičnosti bolj utrjuje, kot da bi jih transformirala v vključujočo družbo enakih možnosti za vse.

KVIR

Na omenjene dileme skuša odgovoriti t. i. kvirovsko gibanje, ki se pojavi v začetku devetdesetih kot odgovor na neučinkovitost identitetne politike in homofobne reakcije večine na epidemijo aidsa med moškimi, ki imajo spolne stike z moškimi. (Kuhar 2010).

Kvir (angl. queer) pomeni kritiko vseh oblik normativnih spolnih usmerjenosti (heteronormativnost, homonormativnost). Kvir teorija poudarja raznolikost in nasprotuje gejevsko-lezbičnemu gibanju, ki skuša homoseksualnost predstaviti kot enako "normalno" kot heteroseksualnost. Nasprotuje tudi identitetnim politikam in trdi, da se kot kvir ni mogoče identificirati, ampak je mogoče kvirovske vrednote le živeti. Kvir zavrača asimilacijo in normalizacijo, nasprotuje konceptom normalnosti in je kritičen ne le do heteronormativnosti, temveč tudi do vojne, družine, istospolnih porok in asimilacijske politike lezbičnih in gejevskih gibanj. Pri tej kritiki se poslužuje nekonvencionalnih političnih strategij (civilna nepokorščina, performativnost, ...) in se aktivno vključuje v druga socialna gibanja. (Zavod TransAkcija)

Kvirovski aktivizem dekonstruira diskurze, ki proizvajajo »normalnost«, kljubovanje dominantnemu definiranju norm je njegov ultimativni cilj. Dekonstrukcija, decentralizacija, vzpostavljanje alternativnih branj samoumevnosti in soglasnosti sodijo med glavne aktivnosti kvirovskega gibanja. Je proizvod spoznanja, da gejevski in lezbični identitetni aktivizem, ki je generiral skupnost, da je lahko sintetizirala politične zahteve, ni imun na zlorabe moči in oblasti, boj proti čemer je gibanje v osnovi legitimiziral. Kvir je odgovor na potrebo po novi politični strategiji, potem ko je Uran raztrgal svoje hčere ali, če hočete, ko je LG-evolucija požrla svoje otroke. »Posamezniki in posameznice znotraj gibanja z 'drugačno' barvo kože, z nepripadnostjo srednjemu razredu, z nekonvencionalnimi seksualnimi in spolnimi praksami so bili namreč postavljeni na obrobje, njihove izkušnje pa v gibanju in njeni politiki niso bile reflektirane« (Kuhar 2010, 84). V ključni trenutkih boja za pravice, so morali strateško molčati, se umakniti, brez garancije, da bodo kdajkoli tudi njihovi glasovi slišani. Kvir tudi zato ne zanika identitet, jih presprašuje, problematizira, dekonstruira, reorganizira, jih združuje, prevzema njihove ostanke, skratka »queer teorija proučuje kompleksne procese, znotraj katerih se konstituirajo seksualne meje in oblikujejo seksualne identitete, kot tudi to, kako se oblikuje politika seksualnosti« (Sukič – Vegan 1997, 35). Zdi se, da imata tako kvir teorija kot identitetna politika v aktivizmu sedanjega časa isti cilj: družbeno enakost. Na zapleteni poti do tja nista ekstrema nekega novega binarizma, pač pa si vlogi antagonista in protagonista izmenjujeta, kot Don Kihot in Sančo Pansa se spopadata z mlini na veter heteronormativnosti, heteroseksualne hegemonije, patriarhata, hegemone moškosti

in drugih krivičnih nesorazmerij moči. Le da je njun boj, za razliko od Cervantesovega, smiseln. Četudi se kažeta kot nenehna transgresija in suspenz.

6.4 EMANCIPATORNA GIBANJA SKOZI PRIZMO GEJEVSKEGA IN LEZBIČNEGA PERIODIČNEGA TISKA

PRVI VAL

Suzana Tratnik in Nataša S. Segan (1995) zgodovino gejevskega in lezbičnega gibanja logično povezujeta z zgodovino gejevskega in lezbičnega periodičnega tiska. Razdelita jo na štiri obdobja. Prvo se navezuje na premike v severni Evropi z Nemčijo, kot glavnim gibalom. Gre za čas od leta 1896 do 1933, ko pojav prvega vala gejevskega in lezbičnega gibanja poteka vzporedno z razvojem gejevskega in lezbičnega skupnostnega tiska (Tratnik in Segan 1995) in intenzivnim razcvetom gejevske in lezbične skupnosti in scene. Pisatelj in knjigotržec Adolf Brand je leta 1896 pričel izdajati enega prvih gejevskih časopisov *Der Eigene*. Časopis se osredotoča na umetnost in politiko, objavlja homoerotično poezijo, prozo in fotografijo, politične manifeste, izhaja do leta 1932, v časopisu pa objavlja vrsta uveljavljenih osebnosti, vključno s Thomasom Mannom in Friederichom Schillerjem. Sicer je to obdobje, kljub gospodarski krizi, depresiji in prvi svetovni vojni, obdobje zgodnjega razcveta LGBT-skupnosti. Samo v Nemčiji izhaja več kot 30 časopisov za istospolno usmerjene in transspolne osebe, v Berlinu celo dnevnik (Tratnik in Segan 1995), na Nizozemskem dr. Jakob Anton Schorer ustanovi Znanstveno-humanitarni komite, ki nasprotuje diskriminaciji homoseksualcev, v Franciji izhajata gejevska časopisa *Akados* (1909) in *Inversions* (1924), v Veliki Britaniji leta 1913 ustanovijo Britansko društvo za študij seksualne psihologije, ki ga vodi pesnik, filozof, socialist in eden zgodnjih gejevskih aktivistov Edward Carpenter. To, zgodnje obdobje novejšje zgodovine, posebej zaznamuje judovski zdravnik Magnus Hirschfeld. Leta 1897 je ustanovil Znanstveno-humanitarni komite. Prizadeval si je za razveljavitev paragrafa 175 nemškega kazenskega zakonika, ki »nenaravno nečistovanje med osebami moškega spola ali med ljudmi in živalmi« kaznuje z zaporom in možno izgubo civilnih pravic. Odbor, ki si je za cilj postavil dekriminalizacijo homoseksualnosti, se je hitro razvijal: leta 1900 je štel že 70 članov, 10 let pozneje 5.000, leta 1933, ko je Hitler prišel na oblast pa že 48.000 (Reglia 2006).

ČAS SKRIVANJA

Sledi eno najtemnejših obdobj novеjšе zgodovine, čas med leti 1933 in 1967, ki ga zaradi razmaha nacizma, druge svetovne vojne in intenzivnega povojnega družbenega in zakonskega zatiranja homoseksualnosti v petdesetih in šestdesetih letih Tratnik in Segan (1995) poimenujeta obdobje skrivanja. Po 175. členu nemškega kazenskega zakonika, ki kriminalizira homoseksualnost, samo med leti 1933 in 1945 obsodijo okrog 100.000 moških. Okrog 60.000 jih kazni služi v zaporih, med 10 in 15.000 pa jih internirajo v koncentracijska taborišča, od 6 do 9.000 se jih iz njih nikoli ne vrne (Reglia 2006). »Ker so bili v očeh osvoboditeljev taborišč 'krivi', so mnogi nadaljevali s prestajanjem zaporne kazni, ki jih je predpisal nacistični režim. V strahu pred nadaljnjim preganjanjem in zaradi sramu po stoletjih represij, so se tisti, ki so homokavst doživeli na lastni koži, zavili v molk.« (prav tam). Hudim oblikam zanikanja in molka so bile podvržene tudi lezbijke. Niso jih sicer zapirali po 175. členu zaradi, kot se je leta 1942 izrazil nacistični minister za pravosodje »/.../ njihove manjše teže v družbi in v javnem življenju. In nenazadnje, ženske, ki se vdajajo nenaravnim spolnim odnosom, se s tem ne odrekajo izpolnjevanju svoje prokreativne vloge, kot to velja za moške. Izkušnje namreč kažejo, da se ženske kasneje pogosto vrnejo k normalnim odnosom« (Reglia 2006, 9). Kljub temu so jih preganjali, zapirali v psihiatrične ustanove, v koncentracijskih taboriščih pa označevali s črnimi trikotniki. Njihove usode so manj znane od usod rožnatih trikotnikov. Gejevski in lezbični tisk med drugo svetovno vojno in v obdobju takoj po njem skoraj zamre, javno gejevsko in lezbično življenje prav tako. Kljub temu v Švici leta 1932 izide lezbični časopis Schweizerisches Freundschaftsbanner, leta 1937 se preimenuje v Menschenrecht, da bi se leta 1942 preimenoval v Der Kreis in pod vodstvom igralca Karla Meierja izhajal vse do leta 1967. V petdesetih in šestdesetih letih izide na Nizozemskem nekaj ponatisov starejših LGBT-publikacij, v Franciji izide nekaj števil LGBT-časopisov, npr. Pretexte, Arcadie, Futur, lezbično in gejevsko gibanje se v Evropi pripravlja nove pobude, ki bodo kasneje sprožile drugi val gibanja (Tratnik in Segan 1995). Omeniti moramo še ZDA, kjer se je v petdesetih letih razbohotil novodobni lov na čarovnice, preganjanje komunistov in homoseksualcev pod vodstvom senatorja McCarthyja. Ta nova oblika pregona spodbudi iniciative organiziranega odpora, ki se kaže tudi v vzponu gejevskega in lezbičnega tiska: One Magazine (1951), Mattachine Review (1955), Ladder (1956) (Tratnik in Segan 1995).

ČAS POLITIZACIJE SKUPNOSTI

»Eksplozivni konec šestdesetih let so zaznamovali študentski nemiri v Parizu, feministično gibanje v Amsterdamu, praška pomlad, von Praunheimov film *Ni perverzen homoseksualec ...* v Berlinu, stonewallski upor homoseksualcev v New Yorku ...« (Sukič in Segan 1995, 77). Začenja se moderna doba gibanja za osvoboditev in emancipacijo LGBT-oseb, ki bo s paradami ponosa, iniciativami za dekriminalizacijo homoseksualnosti in odpravo sistemske in strukturne diskriminacije istospolno usmerjenih, transspolnih in cispolno nenormativnih oseb zaznamovala naslednjih nekaj desetletij. Tratnik in Segan to obdobje zamejita med leti 1968 in 1979, zanj pa je značilno intenzivno generiranje gibanja, ki stopi iz anonimnosti in bliskovit razmah gejevskega in lezbičnega tiska po vsej zahodni in južni Evropi, ZDA, Kanadi, Avstraliji in Latinski Ameriki. »Rodi se obdobje radikalnih političnih magazinov ter raznih informativnih in zabavnih publikacij« (Tratnik in Segan 1995: 76). Periodične LGBT-publikacije (časopisi, revije, fanzini, bilteni) po eni strani reflektirajo delovanje gibanja, po drugi pa aktivizem generirajo. Med leti 1970 in 1976 je bilo tovrstnih gejevskih in lezbičnih publikacij skoraj 100 (Tratnik in Segan 1995). Nekatere najvidnejše so:

- Nemčija: Emanzipation (1975 – 1980), UKZ : unsere kleine Zeitung von und für Lesben (1975), Gay Journal (1972), Don (1970);
- Nizozemska: SEQ, (radikalni študentski) Proefding, (lezbično-feministični) Paarse September, (gejevska) Fikkerlich in Mietje-Pietje;
- Francija: (radikalna gejevska in lezbična) Le Fleau Social (1972 – 1974) in L'Antinorm (1972 – 1973);
- Velika Britanija: Gay News (1972 – 1983), Him (1974);
- ZDA: The Advocate (1967), Gay Community News (1973 – 1992);
- Kanada: Body Politic (1971 – 1987) in seveda mnoge druge (prav tam).

Realnosti LGBT-gibanj v zahodnem svetu v času stonewallskih uporov so bile zelo različne, npr. na Nizozemskem so se zaradi previdnosti tamkajšnjega gejevskega in lezbičnega gibanja organizacije skoraj izognile preganjanju, študentski upori Parizu so se izkazali kot averzivni do LGBT-gibanja, ki se je zato radikaliziralo v Front Homosexuelle d'action Revolutionnaire (FAHR), v ZDA je gibanje zelo pridobilo na vidnosti v družbi, a je še vedno ostajalo v getu, trdita Tratnik in Segan (1995).

Vsekakor pa lahko trdimo, da se je gibanje znebilo paralize zaradi vojnega in povojnega terorja, postalo je strukturirano, glasno, vidno in je jasno artikuliralo svoje zahteve po prenehanju represije, kar mu daje pečat radikalnosti.

OSEMDESETA

Tratnik in Segan (1995) definirata še četrto obdobje LGBT-osvoboditve - osemdeseta. Zanj naj bi bilo značilna zmanjšanje interesa za radikalne in resne teme osvobajanja in protidiskriminacijskih bojev. V ospredje vstopa socializacija prek zabave in druženja. Obdobje zaznamuje tudi profesionalizacija LGBT-medijev, ki sobivajo s številnimi manjšimi periodičnimi publikacijami, ter konec političnega LGBT-tiska (Tratnik in Segan 1995). Pričenja se era potrošništva, komercializacije in mainstreamizacije. Še dve značilnosti tega obdobja sta vredni omembe: leta 1981 v ZDA izbruhne epidemija hiva in aidsa, ki bo močno zarezala v tkivo LGBT-gibanja osemdesetih in devetdesetih let. »Svet bi se nedvomno razvijal povsem drugače, če se ne bi leta 1981 pojavil aids. Za mnoge, in seveda še najbolj za oblastnike, je prišel kot naročen. Spodsekal je osvobajanje in družbo pahnil desetletja nazaj. Vse iz sedemdesetih je bilo sedaj krivo za smrtonosno bolezen. Komaj nastalo LGBT-gibanje je bilo napadeno, več kot deset let je samo preštevalo mrtve in se aktiviralo le v boju z virusom« (Mozetič 2016, 21).

In druga značilnost, LGBT-emancipatorni aktivizem se začenja razvijati tudi v Vzhodni Evropi, v Jugoslaviji in Sloveniji. To je čas prvih domačih LGBT-skupnostnih medijev, katerih osnovna naloga je generiranje skupnosti in sintetiziranje političnih zahtev za osvobodilni boj. V tistem času začenjata pri nas izhajati dva fanzina, in sicer Gayzin, ki ga od leta 1985 do 1989 izdaja Sekcija Magnus pri Škuc-Forumu in Lesbazine, ki ga med letoma 1988 in 1989 izdaja Lezbiška sekcija pri Škuc-Forumu.

ČAS KOMERCIALIZACIJE

Potokar (2013) dodaja še peto obdobje, imenuje ga čas komercializacije in normalizacije, zajema pa čas od devetdesetih let do sodobnosti. »Obdobje zaznamuje legalizacija individualnih pravic LG-oseb v Evropi in ZDA, komercializacija GL-skupnosti in medijev, v množičnih medijih pa začnejo krožiti komercialne vsebine, ki tematizirajo LGBT in 'queer' skupnosti« (Potokar 2013, 28)

7. ŠTUDIJA PRIMERA: ANALIZA REPREZENTACIJ PRIZADEVANJ ZA ČLOVEKOVE PRAVICE LGBT-OSEB V SKUPNOSTNEM TISKU

7.1 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V diplomski nalogi poskušam z analizo interpretativnih tekstov (komentatorske zvrsti: uvodnikov, kolumen, komentarjev) skupnostne tiskane periodike odgovoriti na naslednja (sintetizirana) raziskovalna vprašanja:

1. kako LGBT-skupnostni mediji tematizirajo vprašanja prizadevanj za človekove pravice LGBT-oseb;
2. kam na osi asimilacijske – transformativne – identitetne – kvirovske politike LGBT-aktivizma se umeščajo besedila, ki obravnavajo prizadevanja za odpravo sistemske in strukturne diskriminacije istospolno usmerjenih in transspolnih oseb;
3. koga vključujejo oz. izključujejo reprezentacije aktivističnih prizadevanj za enakost LGBT-oseb v skupnostnem alternativnem tisku oz. ali skupnostni tisk reproducira izključujoče prakse mainstreamovske patriarhalne kulture v polju reprezentacij emancipatornih prizadevanj LGBT.

7.2 METODOLOGIJA

Za iskanje odgovorov sem izbral kvalitativno metodo analize vsebine (content analysis). »Analiza vsebine /.../ se kot raziskovalna metoda ukvarja z raziskovanjem vsebine besedila, slike ali zvoka. Posveča se ugotavljanju določenih značilnosti, npr. vzorcev vedenja pri socioloških raziskavah na podlagi uporabe določenih besed v govoru opazovanih ljudi« (Semlič Rajh, Sabotić, Šauperl 2013, 130). Metoda izhaja iz študij množičnih komunikacij sredi 20. stoletja, uporabljamo jo za povzemanje in analizo sporočil. »Na osnovnem komunikacijskem modelu pošiljatelj – sporočilo – prejemnik so raziskovalci sklepali o pojavih na podlagi količinske analize ponavljajočih se in zlahka prepoznavnih vidikov vsebine teksta, ki se jih lahko poimenuje tudi kot očitno vsebino« (Semlič Rajh, Sabotić, Šauperl 2013, 130). Metoda je uporabna v novinarstvu, socialnem delu, bibliotekarstvu in informatiki.

Izmed vseh 15 LGBT-skupnostnih medijev, ki so izhajali od začetka LGBT-aktivizma leta 1984 do danes v Sloveniji sem izbral 3 najbolj reprezentativne: Revolver, Lesbo in Narobe. Kriteriji za izbor so bili čim daljše obdobje izhajanja oz. čim večje število izdanih števil, čim višja naklada, čim širša distribucija, čim širši nabor avtoric in avtorjev, ki vključujejo osrednje aktivistke in aktiviste gibanja, čimbolj bolj profesionalno oblikovanje in tisk, predvsem pa, značilnosti publikacije, kot skupnostne (ne zgolj interne, društvene).

V revijah sem identificiral tekste interpretativne novinarske zvrsti, in sicer so me zanimale predvsem 3 komentatorske vrste: uvodnik, komentar in kolumna. Za vzorčenje sem interpretativno zvrst (natančneje uvodnike, kolumne in komentarje) izbral zato, ker v njih avtorice in avtorji najbolj eksplicitno izražajo svojo politično usmeritev, teksti so visoko angažirani, poleg tega pa so avtorice in avtorji teh besedil navadno aktivistke in aktivisti LGBT-gibanja, ki sicer »zastopajo« interese skupnosti pred zakonodajalcem, vlado, političnimi strankami in drugimi centri moči, ki so odgovorni za odpravljanje systemske in strukturne diskriminacije iz zakonskega korpusa in družbe. Pri definiranju novinarskih vrst sem se oprl na teorijo novinarskih žanrov (Laban 2005) po kateri novinarska besedila glede na njihovo glavno funkcijo ločimo na informativno in interpretativno zvrst; v interpretativno zvrst umeščamo komentatorsko, člankarsko in portretno vrsto, znotraj komentatorske vrste pa najdemo klasični komentar, kolumno (ali kolumen), uvodnik in glosa (Laban 2005).

Poudariti moram, da novinarske vrste v zgodnejših skupnostnih medijih (Revolver in Lesbo), ne nastopajo v tako izčiščeni obliki, da bi jih lahko brez dvoma identificirali kot uvodnike, komentarje in kolumne. Prav tako v kazalu ni oznak novinarskih vrst, razen zelo izjemoma. Pri izboru sem si tako pomagal z nekaterimi značilnostmi komentatorskih vrst, npr: kot uvodnih sem razumel uvodno besedilo revije, ki je prišlo izpod peresa urednika ali urednice; če se je tekst nahajal v stolpcu na robu strani in je bil hkrati interpretativne zvrsti ter je komentiral neko aktualno dogajanje, sem ga razumel kot komentar. Če pa je interpretiral neko splošnejšo temo pa sem ga označil za kolumno. Pri reviji Narobe se s to težavo nisem več srečeval, saj so novinarski žanri izčiščeni, poleg tega pa so tudi eksplicitno označeni. Neizčiščenost novinarskih žanrov in inovativni tekstovni, jezikovni prijemi sodijo med značilnosti alternativnih medijev (Pajnik 2010).

Pojasniti je potrebno še kriterij človekovih pravic, s pomočjo katerega sem pretresal besedila in prek katerega sem identificiral osrednje kode. Koncept človekovih pravic je namreč tako vseobsegajoč, da sem na nekaterih točkah moral nekoliko izostriti kriterije, da sem lahko prišel do smiselnih, uporabnih podatkov. Vsi teksti LGBT-skupnostnih medijev nastajajo v obdobju, ko je bila homoseksualnost pri nas že legalna. V Sloveniji so namreč sporazumne spolne odnose med odraslimi osebami istega spola dekriminalizirali z reformo kazenskega zakonika leta 1977. V osamosvojitvenem obdobju, ko nastajajo prvi teksti, ki sem jih vključil v analizo, je bilo aktualno vprašanje eksplicitne navedbe spolne usmerjenosti med osebnimi okoliščinami, zaradi katerih je prepovedana diskriminacija, v ustavi nove države. Za post-osamosvojitveno obdobje, ki se hitro prelije v čas prizadevanj za integracijo Slovenije v Evropsko Unijo in NATO (Slovenija namreč že junija 1996 podpiše pridružitveni sporazum z Unijo in zaprosi za polnopravno članstvo), so značilni razmisleki o vključevanju prepovedi diskriminacije na osnovi spolne usmerjenosti v vso novo nastajajočo (antidiskriminacijsko) zakonodajo, čeprav aktivizem nikoli ni zmogel strateško načrtovane in sistematične skupne akcije za doseg tega cilja. Od leta 1994, ko takratni Urad za žensko politiko na Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve vloži predlog za spremembo Zakona o zakonski zvezi, ki bi istospolne pare izenačil z raznospolnimi, posebej intenzivno pa z javno razpravo o Družinskem zakoniku leta 2009, se razprava o odpravi sistemske in strukturne diskriminacije LGBT-oseb osredotoči (in zreducira) na pravice istospolnih parov in družin. Katere človekove pravice LGBT-oseb so me torej v analizi tekstov zanimale?

Predvsem človekove pravice in svoboščine prve in druge generacije: državljanske in politične ter socialne, kulturne in ekonomske pravice. Nekaj primerov: pravica do nediskriminacije, do spoštovanja osebnosti in dostojanstva, do telesne in duševne celovitosti, varnosti, spoštovanja zasebnosti, svobode izražanja, svobodnega zbiranja in združevanja, socialne varnosti, zdravstvenega varstva, fizičnega in mentalnega zdravja, izobraževanja, udeležbe v kulturnem življenju, zakonske zveze, oblikovanja družine... Pri kodiranju pa sem upošteval tudi pravice, ki izhajajo iz različnih oblik partnerstev in družin. Nekaj primerov: pravica do dedovanja po umrlem partnerju ali partnerici, do prejemanja vdovske pokojnine, najemna pravica na stanovanju po umrlem, pravica do zavrnitve pričanja v škodo partnerja ali partnerke, oprostitev od

obveznosti kazenske ovadbe, pravica do telefonskih pogovorov in dopisovanja s partnerjem ali partnerico v priporu ali zaporu, do plačane odsotnosti z dela zaradi osebnih okoliščin, do nadomestila zaradi nege ožjega družinskega člana ali članice, do odločanja glede zdravljenja partnerja ali partnerke, do obiska v zdravstveni ustanovi in pridobitve podatkov o njegovem oz. njenem zdravstvenem stanju, do socialne pomoči, otroškega dodatka, uveljavljanje vzdrževanega družinskega člana ali članice kot dohodninske olajšave, pravice, ki omogočajo nemoteno opravljanje skrbstvenih dejavnosti do otrok, pravica kandidiranja v posvojitvenih postopkih v korist otrok itn. (LGBT-pravice). Takšnih pravic (in obveznosti) je okrog 200, razpršene so v približno 70 zakonih (Rajgelj 2015). V sklop teh pravic sodijo tudi pravice transspolnih in cispolno nenormativnih oseb, kot npr. pravica do pravnega priznanja spola.

Naj za boljše razumevanje raziskovalne metode, na tej točki pojasnim še povezavo med konkretnimi človekovimi pravicami in spodaj naštetimi kodami. Med branjem teksta konkretne človekove pravice pogosto niso bile eksplicitno zapisane, ampak je iz konteksta jasno, da avtor pri npr. kritiziranju stereotipiziranja parad ponosa pravzaprav tematizira pravico do svobodnega zbiranja in združevanja, pravico do svobode govora ipd. Zanikanje teh pravic, npr. s strani desničarske politike, se v tekstu kaže kot zanikanje legitimnosti LGBT-osebam. Človekove pravice so tako služile kot meta okvir analize, v katere sem umeščal kode, ki so te pravice izražale.

Ob upoštevanju raziskovalnih vprašanj in predmeta raziskovanja se je ob kodiranju enot analize izrisala naslednja kodirna shema (kode so razvrščene po abecedi):

1. **asimilacijske prakse:** teksti označeni s to kodo so tematizirali predvsem asimilacijske pojave. Avtorji in avtorice so kritično analizirali represivne družbene pojave, kot so heteronormativnost, hegemonne pozicije moči večine, re-klozetiranje ob staranju ipd. Pod drobnogled pa so vzeli tudi skupnostne prakse podrejanja večinskemu prebivalstvu, kot so: mainstreamizacija, konformizem in homokonservativnost.
2. **coming out:** v to kategorijo sem uvrstil tekste, ki so opisovali procese razkritja spolne usmerjenosti ožjemu ali širšemu socialnemu krogu in posledice teh procesov.

3. **definiranja:** te oznake so bile deležne vsebine, ki so poskušale definirati in prespraševati nekatere temelje pojme LGBT-univerzuma, kot so npr. homoseksualnost, istospolne družine, aids, feminizmi, stereotipi, partnerstvo, identiteta, nova družbena gibanja, svoboda govora. Teksti so interpretirali temeljne koncepte drugosti, drugačnosti, esencializma ...
4. **delegitimizacija:** je proces, ko posameznice in posamezniki na poziciji moči odrekajo legitimiteto homoseksualnosti in transspolnosti. To se kaže v zanikanju homofobije, transfobije in diskriminacije istospolno usmerjenih in trans oseb, v odpiranju LGBT-posameznic in posameznikov iz javnih prostorov za štiri stene, v zanikanju potrebnosti, smiselnosti in koristnosti specializiranih, skupnostnih kulturnih in drugih manifestacij, kot so parade ponosa, Festival LGBT-filma, večeri LGBT-poezije, zabavni festivali ... V zanikanju potrebe po specializiranih institucijah: založbah, društvih, zavodih. V označevanju gejevskih lokalov, klubov, barov, savn in ostalih mest druženja za getoizacijo. Ena bolj razširjenih strategij delegitimizacije ali zanikanja LGBT-identitet, skupnosti, gibanja in aktivizma je tudi molk: molk o homoseksualnosti in transspolnosti v šolah, v medijih, v javnosti. Gre za nianso diskriminacije, ki se mi jo je zdelo posebej pomembno označiti, saj je ravno dovolj izmuzljiva, da je lahko pogosta, ravno dovolj nevidna, da je lahko nasilna.
5. **generiranje skupnosti:** kodo so prejeli teksti, ki se ukvarjajo z izgradnjo skupnosti. Predvsem aktivistke in aktivisti zgodnjih let gibanja so v svojih interpretativnih tekstih utemeljevali potrebo po oblikovanju skupnosti okrog kulturnega jedra, ki naj skupnost konstituira.
6. **mediji:** teksti z oznako mediji ponujajo razmislek o treh pojavih: medijskih reprezentacijah homoseksualnosti (kako so LG-identitete predstavljene v medijskih diskurzih), neposrednih homofobnih dogodkih v medijih (npr. homofobne izjave gostov) in neprimernem odnosu novinark in novinarjev do LGBT-oseb (npr. postavljanje neprimernih vprašanj; stereotipizacija, seksualizacija, normalizacija, medikalizacija (Kuhar 2003)).
7. **nasilje:** ko so avtorice in avtorji razmišljali o oblikah psihičnega verbalnega, fizičnega ali spolnega homofobnega ali transfobnega nasilja, vključno z manifestacijami ponotranjene homofobije, sem tekst klasificiral s kodo »nasilje«.

8. **(neo)konservativizem:** oznako so prejeli teksti, ki tematizirajo bodisi val konservativizacije (in nacionalizma), ki spremlja post-osamosvojitvene procese utrjevanja nacije, kot tudi novo obliko organiziranega radikalnega konservativnega boja proti človekovim pravicam LGBT-oseb pod vodstvom rimskokatoliške cerkve, ki je v Sloveniji vzniknil leta 2009, ob javni procesih sprejemanja Družinskega zakonika.
9. **odnosi:** so koda, ki sem jo pripisal tekstom, ki se ukvarjajo s komentiranjem razmerij različnih družbenih agensov do homoseksualnosti, npr. odnosa cerkve do homoseksualnosti ali političnih strank do homoseksualnosti.
10. **samorefleksija gibanja:** LGBT-aktivizem se v Sloveniji umešča na osi med identitetnimi in transformacijskimi oz. kvirovskimi politikami, z redkimi občasnimi ekskurzijami v asimilacijske. Avtorice in avtorji tekstov to pozicioniranje pogosto kritično analizirajo in prevprašujejo. Tekste, ki tematizirajo aktivistične politike in strategije sem označil s kvalifikatorjem »samorefleksija«.
11. **sistemska diskriminacija:** gre za tekste, ki razčlenjujejo, preiskujejo, reflektirajo in dekonstruirajo mehanizme državne diskriminacije LGBT-oseb, istospolnih parov in družin. Ta koda zajema tekste, ki se ukvarjajo z diskriminacijo v obstoječih zakonih, z manjkajočo zakonodajo, ki bi naslavljala, tudi LGBT, z umeščanjem spolne usmerjenosti med okoliščine zaradi katerih je diskriminacija prepovedana, z zakonodajnimi predlogi in procesi legalizacije istospolnih partnerstev in z različnimi škandali, s katerimi se je soočalo gibanje v 32 letih delovanja, od zavračanja sofinanciranja, do preprečevanja predavanj, ki so vključevale LGBT-teme, po šolah.
12. **solidarnost:** ta koda zajema tekste, ki se ozirajo k drugim marginaliziranim skupinam in razmišljajo o skupnih bojih proti vsem vrstam in načinom izključevanja ter vsem oblikam nasilja, diskriminacije in socialne krivichnosti.

Pri analizi sem, poleg kodirne sheme, meril še: kam na osi asimilacijske – identitetne – transformacijske politike se uvršča tekst, ter koga besedila naslavlja (vključujejo) in koga ne naslavlja (izpuščajo).

Besedilo je dobilo oznako »asimilacijski«, če se avtor tematike loteval na asimilacijski način. Če je torej naslavljal nujnost normalizacije, LGBT-osebe predstavljal kot »nič drugačne od normalnih ljudi«, kot sprejemljive za večino (Kuhar 2010) in jih s tem

postavljaj v podrejeni položaj, v položaj prosilcev za miloščino. Oznaka »asimilacijski« označuje raztopitev v normalnost heteronormativne družbe, ki temelji na esencialističnih idejah o seksualnosti.

Z identitetnim načinom sem zaznamoval vsa besedila, kjer so avtorice in avtorji pri interpretiranju fenomenov uporabljali (kvazietnične) identifikacijske sheme: kjer so pisali o fiksnih gejevskih in lezbičnih identitetah, konstruiranih po modelu etničnih manjšin. Kjer je bil govor o gejevski in lezbični manjšini.

Ko pa so se avtorji in avtorice komentiranja lotile na radikalnejši, konfrontacijski, emancipacijski ali osvobodilen način, če so kritizirale normo, hegemonijo patriarhata, če so naslavliale razmerja moči, če so uporabljale »konstruktivistični argument, da so seksualne tipologije zgolj družbene fikcije, ne pa nekaj naravnega« (Kuhar 2010, 67) ali če so se naslanjale na tradicije feminizmov ali kvir teorije, so njihova besedila dobila oznako »transformacijski«.

Pomembno mi je bilo tudi, koga so besedila naslavljala, še bolj pa, koga so izpuščala. So torej piske in pisci nagovarjale »vse« (geje, lezbijke, biseksualne, transspolne osebe in še koga) ali samo geje? Katere od identitetnih kategorij so vključevali, katere izpuščali? So morda operirali zunaj identitetnih označevalcev?

Zbrane tekste sem razvrstil v tri časovne pasove: devetdeseta (1990 – 1999), milenium (2000 – 2010) in 21. stoletje (2010 – 2016).

Pri analizi in interpretaciji podatkov sem si nekoliko pomagal še s polstrukturiranimi intervjuji, ki sem jih naredil z urednico in urednikoma: Natašo Velikonja (Lesbo), Branetom Mozetičem (Revolver) in dr. Romanom Kuharjem (Narobe).

7.3 REZULTATI

Kriterijem vzorčenja je ustrezalo 166 novinarskih tekstov – izbranih enot analize: 75 kolumen, 49 uvodnikov in 42 komentarjev.

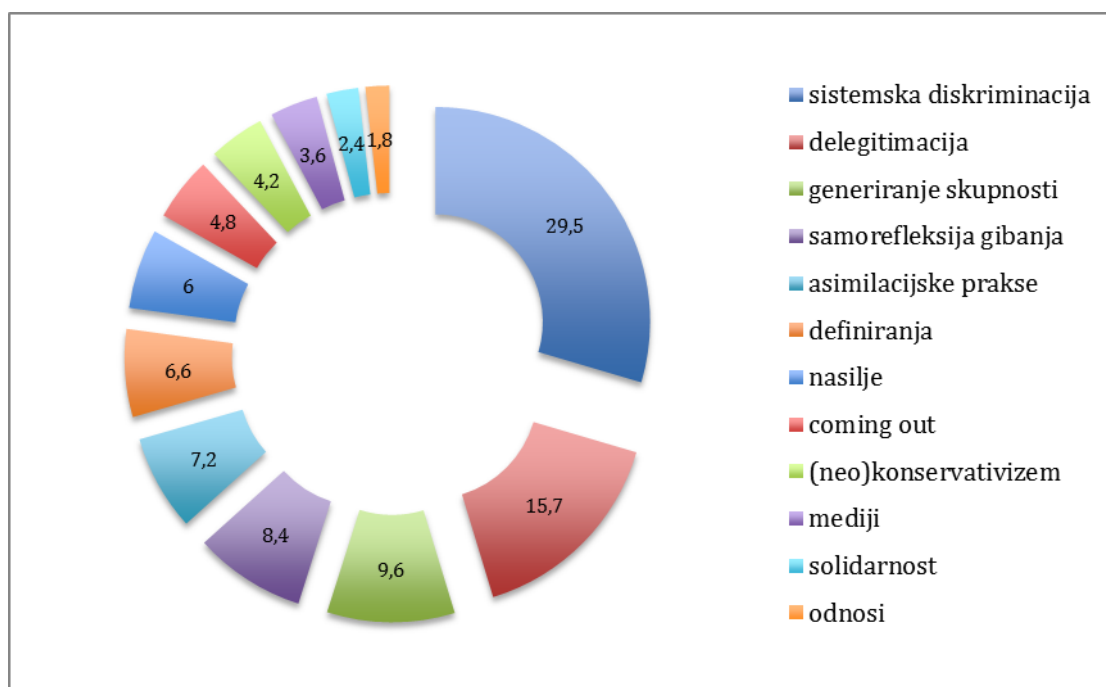
84 besedil (50,6 %) je bilo objavljenih v reviji Narobe, 47 (28,3 %) v Revolverju in 35 (21,1 %) v Lesbu. Nesorazmerje med publikacijami pojasnujem z dejstvom, da je imela revija Narobe v vsaki številki (od 32) po 3 stalne interpretativne tekste (uvodnik in dve osrednji kolumni), od 20. številke naprej so uvedli še dva dodatna stalna komentarja, od 21. številke naprej pa še dodatno peto stalno interpretativno besedilo – Piko na i, kolumno Suzane Tratnik na zadnji strani. Nobena od dveh drugih publikacij ni imela tolikšne količine žanrsko opredeljenih fiksnih interpretativnih besedil.

Največ izbranih besedil, 62 (37,3 %), je izšlo v prvem desetletju aktivizma, v devetdesetih (1990 – 1999), 55 (33,1 %) jih je izšlo v prvem desetletju novega tisočletja (2000 – 2009), 49 (29,5 %) pa od leta 2010 do 2016.

Skupaj, je tekste ustvarjalo 45 avtoric in avtorjev. Po spolu so teksti razdeljeni tako: 85 besedil (51,2 %) so napisale ženske, 81 (48,8 %) tekstov moški. Izmed avtoric in avtorjev je v analizi najbolj prisotna Suzana Tratnik s 23 teksti, sledi Nataša Velikonja z 22, Brane Mozetič z 19, Roman Kuhar z 18 in Mitja Blažič s 17 besedili.

Največ, skoraj tretjina besedil (29,5 %) je naslavljala sistemsko diskriminacijo (glej Graf 7.1), to pomeni, da so avtorice in avtorji pisali o zakonski diskriminaciji gejev in lezbijk. Skoraj 16 % jih je analiziralo mehanizme delegitimizacije. Če k temu prištejemo še 7 % tekstov, ki razmišlja o asimilacijskih mehanizmih, 6 %, ki jih govori o nasilju in 4 %, ki se jih ukvarja z (neo)konservativnimi anti-LGBT idejami, potem vidimo, da se več kot 60 % besedil ukvarja z razmišljanjem o izključevalnih mehanizme države in družbe.

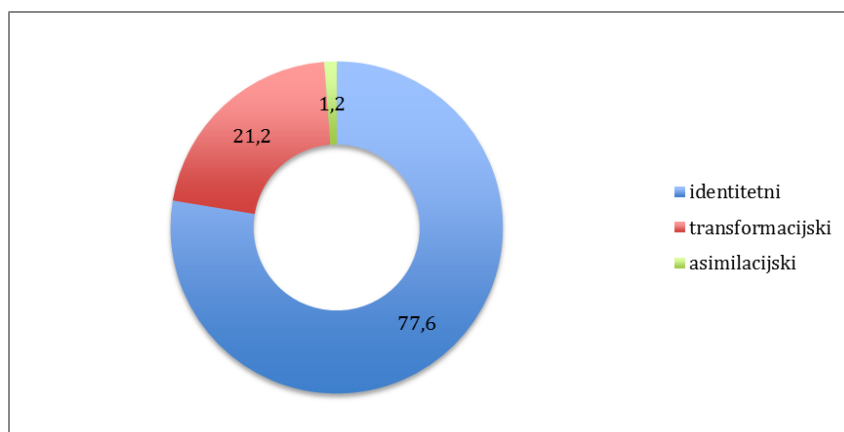
Graf 7.1: Tematizacije človekovih pravic

Naslednja pomembna tema je koncipiranje, ustvarjanje, mobiliziranje skupnosti/gibanja. Skupaj se skoraj petina je tekstov ukvarja z izgradnjo skupnosti in samorefleksijo aktivizma (9,6 % + 8,4 %), skratka z osnovno infrastrukturo, ki jo subkultura potrebuje za premagovanje izključevalnih mehanizmov heteronormativne družbe. Ostale teme so manj zastopane.

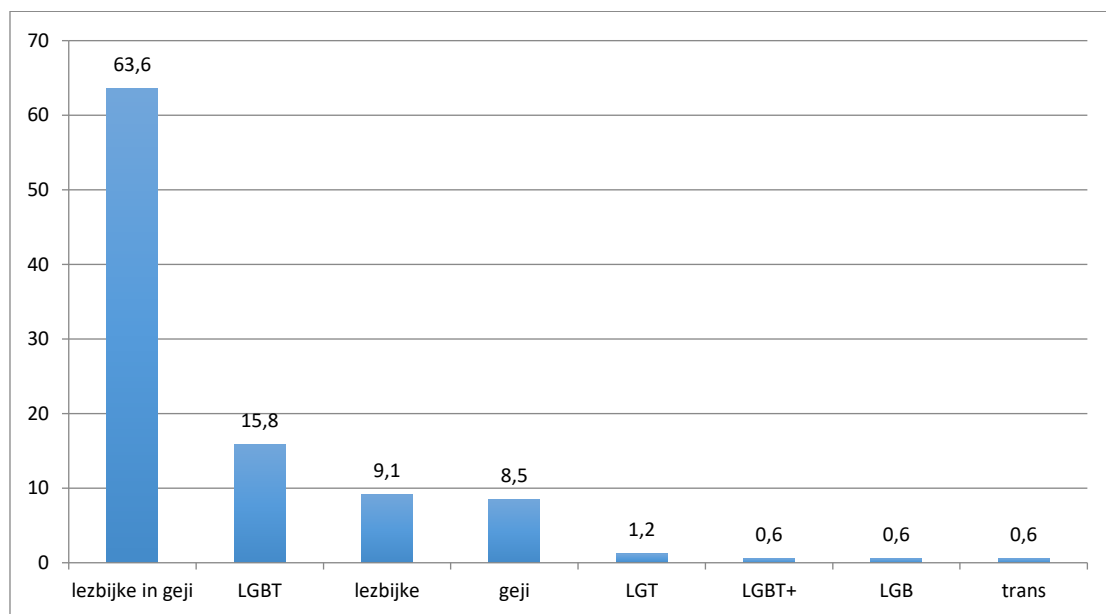
Skoraj 80 % tekstov se v svojih tematiziranjih poslužuje identitetnega modela politik (glej Graf 7.2). Dobra petina tekstov pa transformacijskega oz. kvirovskega. Asimilacijski princip je praktično odsoten, saj sem ga zaznal samo v dveh tekstih.

Graf 7.2: LGBT-politike

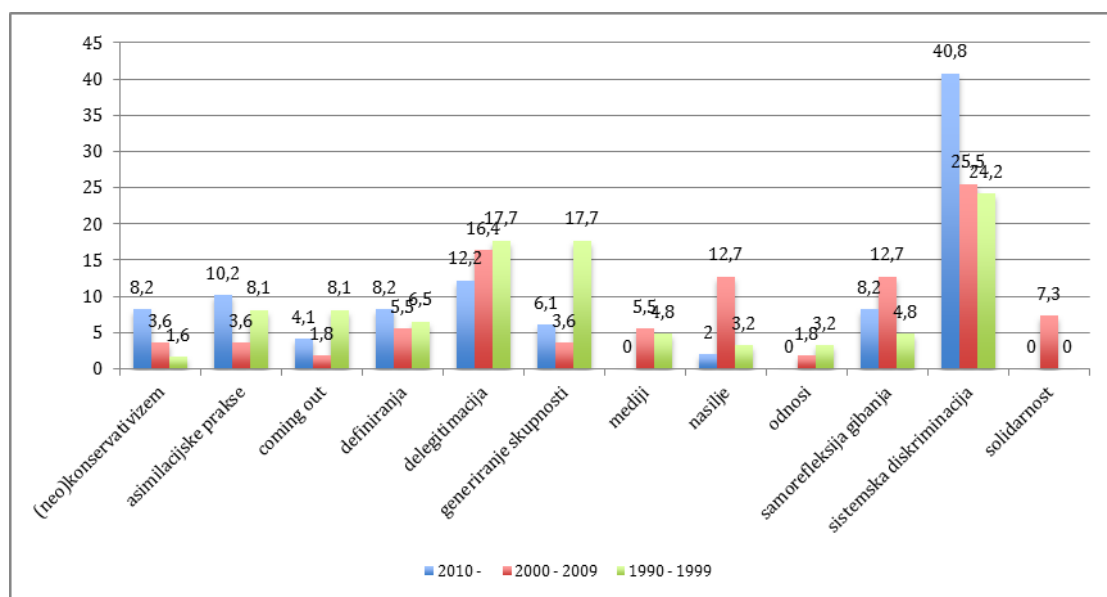
Skoraj dve tretjini uvodnikov, kolumn in komentarjev pri tematiziranjih naslavlja izključno geje in lezbijke (glej Graf 7.3). Če k temu prištejemo še slabo desetino tekstov, ki naslavlja samo lezbijke in slabo desetino, ki naslavlja samo geje, potem lahko rečemo, da več kot 80 % tekstov ne naslavlja biseksualnih, transspolnih in ostalih nehomonormativnih identitet.

Graf 7.3: Naslavljanje

Če, glede na raziskovalna vprašanja pogledamo, kako so se tematiziranja, aktivistične politike in vključevalno-izključevalni mehanizmi spreminjali skozi tri opazovane periode, so rezultati naslednji (glej Graf 7.4).

Graf 7.4: Tematizacije človekovih pravic skozi čas

Devetdeseta so zaznamovale tri konceptualizacije človekovih pravic: sistemska diskriminacija, delegitimizacija in generiranje skupnosti. S zakonskim zatiranjem se ukvarja četrtnina tekstov, z zanikanjem LGBT-topik slaba petina, prav toliko pa tudi z izgradnjo scene.

Na prelomu tisočletij se diverzifikacija razmislekov o LGBT-človekovih pravicah poveča. Vodilnima temama, sistemski diskriminaciji (25,5 %) in delegitimizaciji (16,6 %), se pridružujeta še tematiziranje nasilja (12,7 %) in samorefleksija gibanja (12,7 %). Za to obdobje je značilno še, da se melo več kot 7 % besedil ukvarja s solidariziranjem z drugimi marginaliziranimi skupinami, ker ne za prejšnje, ne za naslednje obdobje ni značilno.

Zadnje, najsodobnejše obdobje, 21. stoletje prinaša močno dominacijo razmišljanja o sistemski in strukturni diskriminaciji s katero se ukvarja kar 40 % avtoric in avtorjev. Ostale teme so manj zastopane, omeniti velja morda še delegitimizacijo (12,2 %) in asimilacijske prakse (10,2 %).

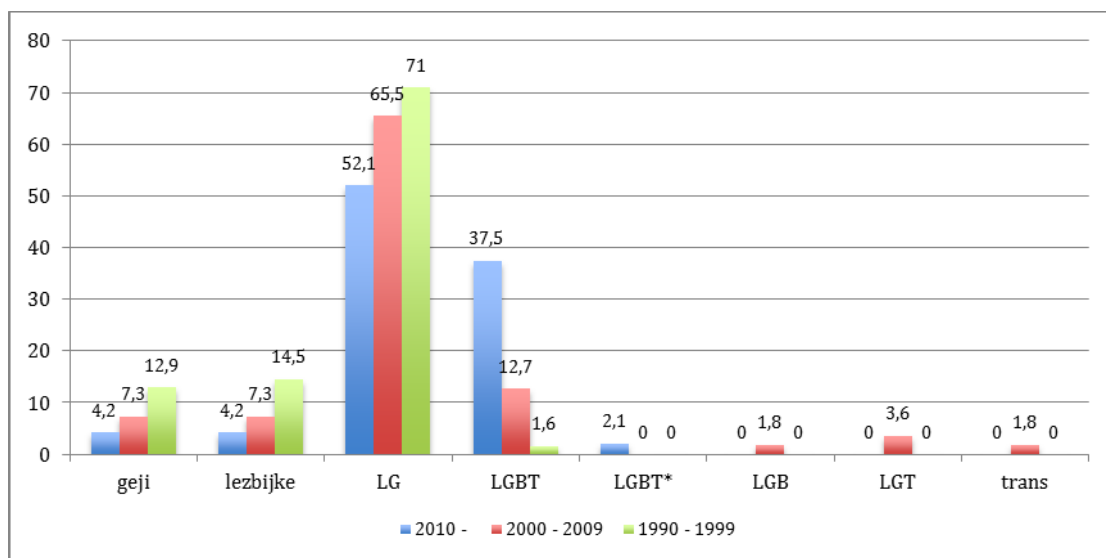
Če pogledamo še nekatere zanimive trende v celotnem obdobju, potem velja izpostaviti naslednje ugotovitve:

- dominirajo razmisleki o sistemski in strukturni diskriminaciji, ki postanejo z leti osrednja tema razmišljanja avtoric in avtorjev analiziranih besedil;
- besedila, ki naslavljajo delegitimizacijo z leti upadajo, vendar se zdi, da na račun pisanja o sistemski diskriminaciji, avtorji in avtorice pa vse pogostejše razmišljajo tudi o asimilacijskih trendih;
- v začetnem obdobju je veliko intelektualnega napora vložena v generiranje skupnosti in oblikovanje scene ter razmišljanja o razkritju. Z leti potreba po teh tematizacijah nekoliko upade;
- najintenzivnejše pisci in piske o homofobnem in transfobnem nasilju razpravljajo na prelomu tisočletij, ko so tudi najbolj intenzivne samorefleksije gibanja;
- z leti naraščajo skrbi zaradi (neo)konservativnih gibanj;

V vseh treh obdobjih prevladuje identitetni način upravljanja LGBT-politik. V devetdesetih je v sledih še zaznati asimilacijske trende, ki pa z leti presahnejo. Na intenzivnosti pa v ves čas izgubljajo tudi kvirovske kritike oz. transformacijske LGBT-politike.

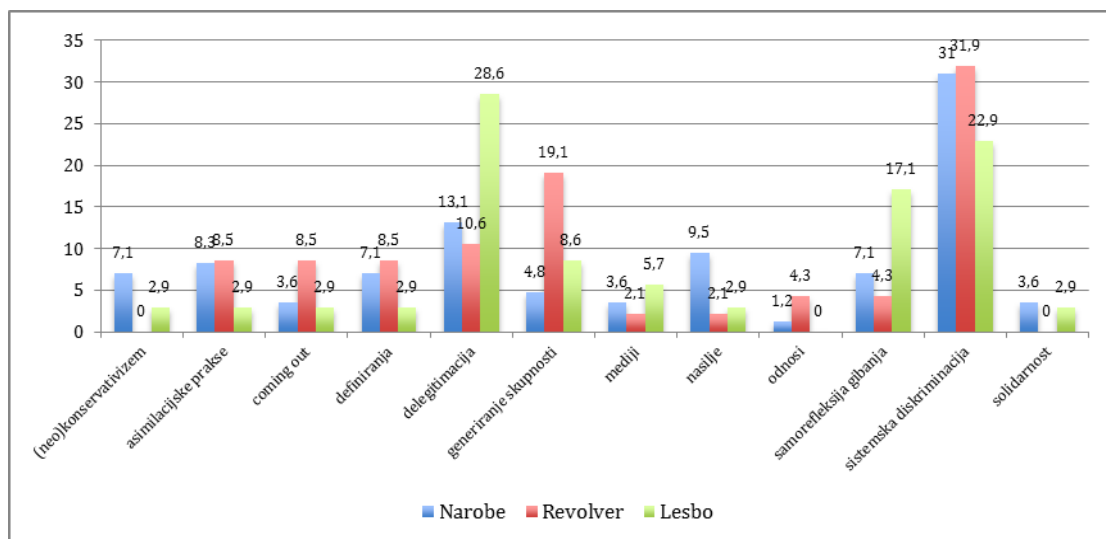
Zelo jasno je, da proučevana besedila v večini naslavljajo geje in lezbijke, v devetdesetih je več kot dve tretjini tekstov takih. Na prelomu tisočletij začnejo avtorji in avtorice z nekoliko bolj inkluzivnim naslavljanjem, saj s slabih dveh odstotkov na dobrih 12 poskoči vključevanje konglomerata »LGBT« identitet, še vedno pa dominirajo geji in lezbijke. V zadnjih osmih letih se je skupno naslavljanje LGBT-identitet skoraj približalo »lezbijkam in gejem«, ki pa so še vedno osrednja referenčna skupina pisk in piscev.

Graf 7.5: Naslavljanje skozi čas

Za konec navajanja najrelevantnejših podatkov analize, poglej še, kako so se tri spremenljivke (človekove pravice, politike in inkluzivnost) premikale po polju treh proučevanih skupnostnih publikacij (glej Graf 7.6).

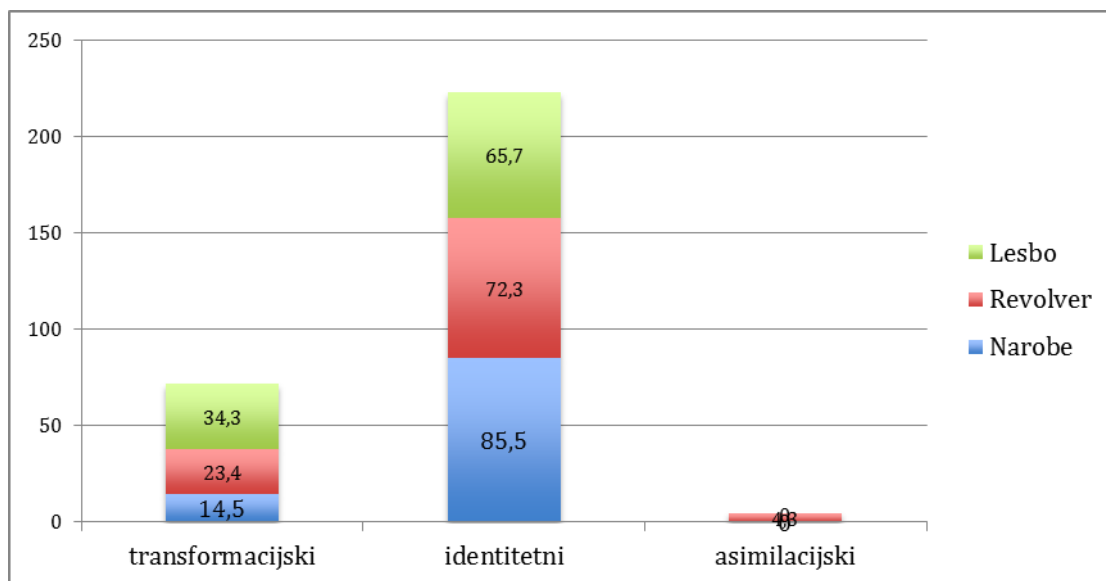
Graf 7.6: Tematizacije skozi medij

Revolver človekove pravice v interpretativnih tekstih naslavlja predvsem prek razmišljanja o sistemski diskriminaciji in generiranju skupnosti. Lesbo najpogosteje tematizira procese delegitimizacije in sistemske diskriminacije, močna komponenta pa je tudi samorefleksija gibanja. Narobe pa uvede precejšnjo pestrost pri reflektiranju človekovih pravic, vendar avtorice in avtorji kljub temu najpogosteje pišejo o sistemski diskriminaciji, ki je tema številka ena, ko govorimo o človekovih pravicah, in še o delegitimizaciji in homofobnem nasilju.

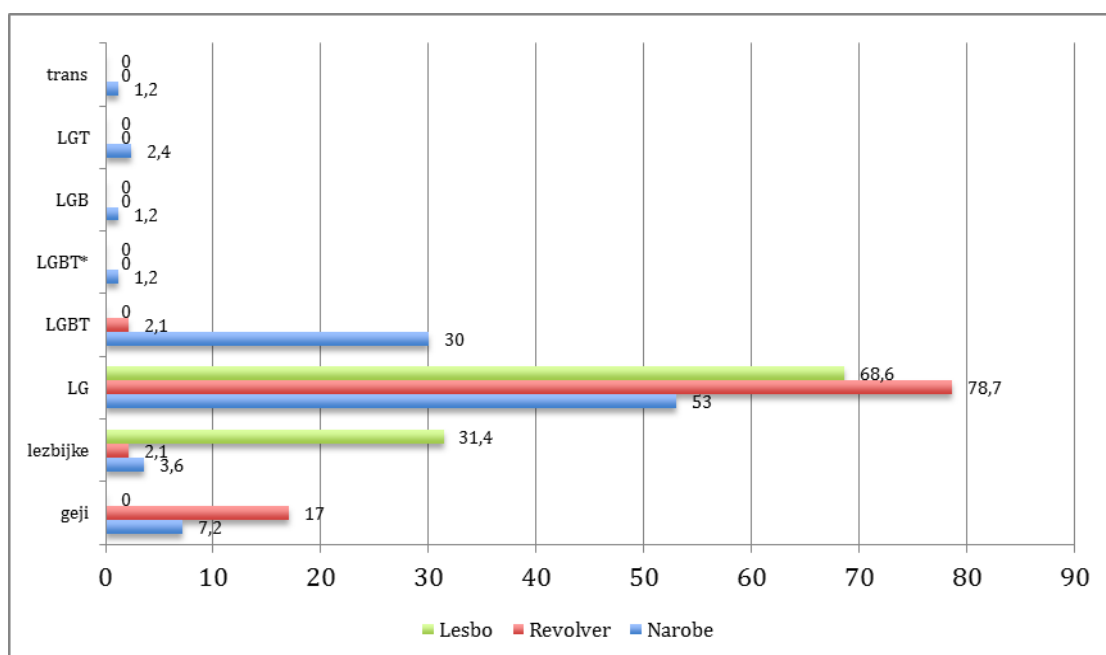
Pri vseh treh publikacijah avtorice in avtorji prisegajo na identitetne politike, v Revolverju je zaznati še ostanke asimilacijskih, v Lesbu pa je izmed vseh treh skupnostnih medijev največ transformacijske oz. kvirovske politike. Več kot tretjina tekstov se tematik loteva na tak, radikalnejši način (glej Graf 7.7).

Graf 7.7: LGBT-politike skozi medij

Največjo pestrost pri vključevanju različnih identitet je zaznati pri reviji Narobe, kjer je prisotnih kar 8 identitetnih kategorij. Najožje so avtorice in avtorji v Lesbu, saj naslavlja samo dva identitetna modela ('geje in lezbijke' ter lezbijke). Absolutni zmagovalec v vseh treh revijah pa je kategorija »lezbijke in geji«, kar pomeni, da sta recimo biseksualna in transspolna identiteta kronično nenaslovljeni in spregledani (glej Graf 7.8).

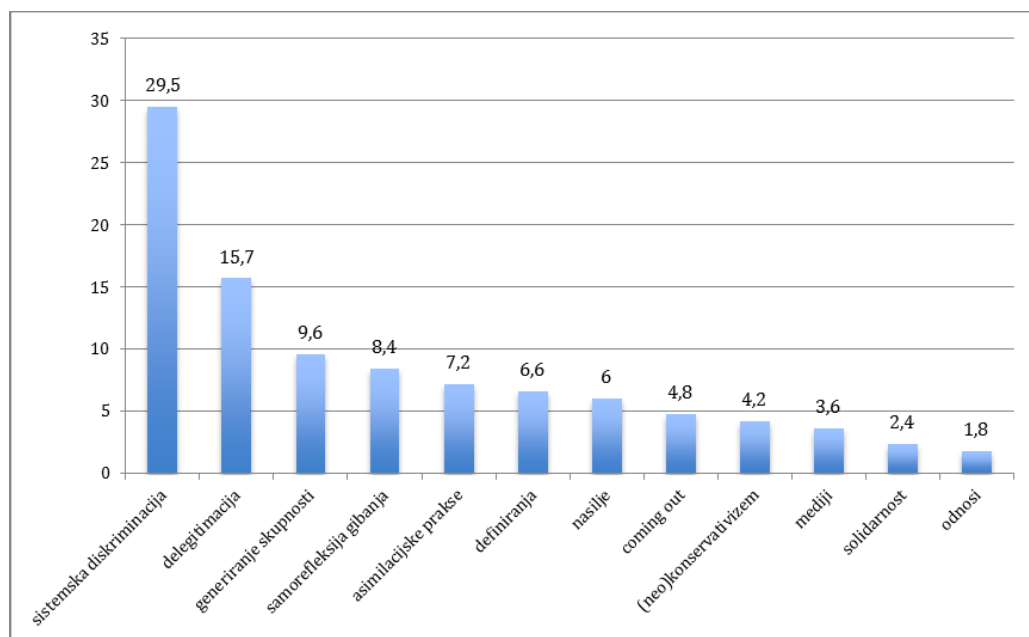
Graf 7.8: Naslavljanje skozi medij

7.4 INTERPRETACIJA

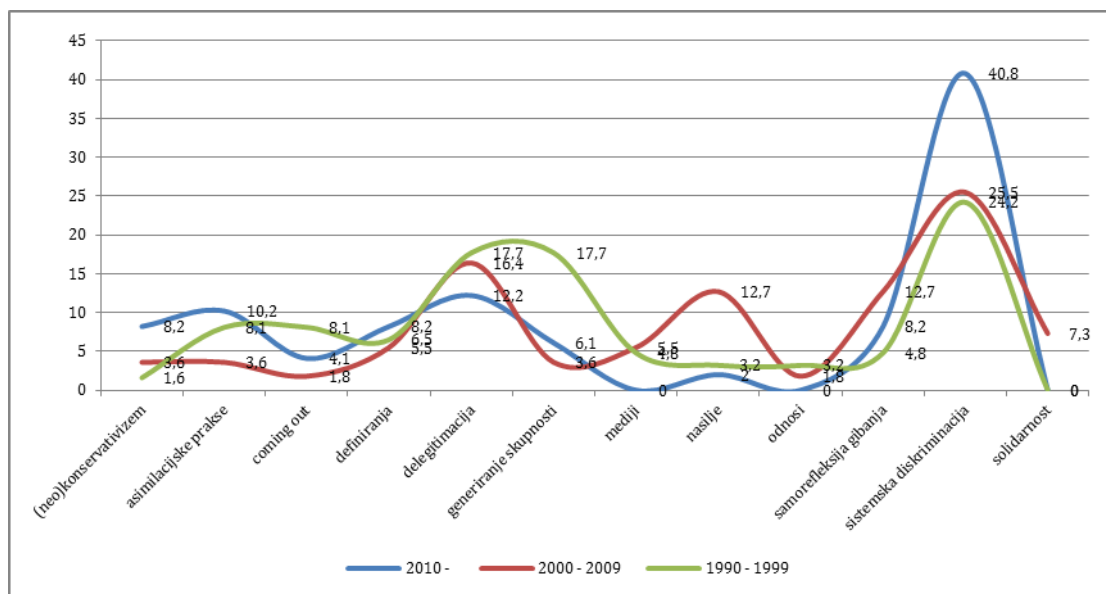
Kako torej LGBT-skupnostni mediji tematizirajo vprašanja prizadevanj za človekove pravice LGBT-oseb? Analiza je pokazala, da ves čas LGBT-gibanja vsi trije preučevani skupnostni mediji (v interpretativnih tekstih) osrednji problem s človekovimi pravicami vidijo v sistemski in strukturni diskriminaciji (glej Graf 7.9).

Graf 7.9: Tematizacije človekovih pravic

Za devetdeseta (osamosvojitvena) leta so značilni teksti, ki se ukvarjajo z vpisom spolne usmerjenosti, kot osebne okoliščine na osnovi katere je prepovedana diskriminacija v ustavo. Sredi devetdesetih začnejo teksti množičneje tematizirati vprašanja človekovih pravic istospolnih parov, kar sovpada tudi s prvimi institucionalnimi poskusi legalizacije istospolnih partnerstev, kasneje se tem tematizacijam priključijo še istospolne družine. Tematiziranje slednjih doseže vrhunec s pogajanji za sprejem družinskega zakonika leta 2009 in referendumom o družinskem zakoniku leta 2012. Vsakozi pa je zgodovina pisanja o človekovih pravicah LGBT-oseb tudi zgodovina škandalov, npr. ob prepovedi praznovanja 10-letnice LGBT-gibanja na ljubljanskem gradu, odpovedi sofinanciranja revije Revolver, ob zloženki o varni spolnosti, zapletih ob gostovanju aktivistov v šolskem prostoru itn.

Graf 7.10: Tematizacije človekovih pravic skozi čas

V kategorijo socialni sprememb, prispevek h katerim je ena značilnih agend skupnostnega tiska (Jankowski 2003), sodijo tudi vprašanja delegitimizacije, ki so druga najpriljubljenejša tema upovedovanja kolumn, komentarjev in uvodnikov v LGBT-skupnostnem tisku (glej Graf 7.10). Gre za problem, ki ga koncizno opiše Velikonja v Revolverju: »Država mora ohranjati identitetne razlike in jih enakovredno zaščititi skozi državljanski status. Zagata nastopi, ko se ob identiteti neke skupine spreneveda in ji kot taki noče podeliti polne legitimnosti obstoja« (Velikonja 1995, 27). Pogostost tematiziranja delegitimizacije (LGBT-identitet, gibanja, skupnosti ...) sicer sčasoma upada, kar bi lahko interpretirali tudi kot znak družbenega napredka in zmanjšanja strahov in averzij povezanih s homoseksualnostjo in transspolnostjo, vendar bi bila takšna trditev glede na metodologijo preveč drzna, saj se denimo sočasno krepi tematiziranje sorodne nianse pisanja o človekovih pravicah – sistemske diskriminacije.

Še eno zgoščevanje se kaže v proučevanju tematiziranja človekovih pravic v uvodnikih, kolumnah in komentarjih LGBT-skupnostnega tiska, in sicer avtorji in avtorice rade razmišljajo o generiranju skupnosti (glej Graf 7.10). Gre za procese in mehanizme izgradnje »infrastrukture« manjšine, za prispevke k socialnemu in političnemu opolnomočenju LGBT-oseb (Jankowski 2003), ki so najbolj poudarjeni v prvi dekadi, v devetdesetih, ko se LGBT-gibanje šele vzpostavlja. Ali, kot poudarja Mozetič v polstrukturiranem intervjuju: »Če hočeš imeti gibanje, gibanje rabi bazo, rabi neko skupnost, in če ta skupnost hoče imeti neko svobodo, mora imeti neko

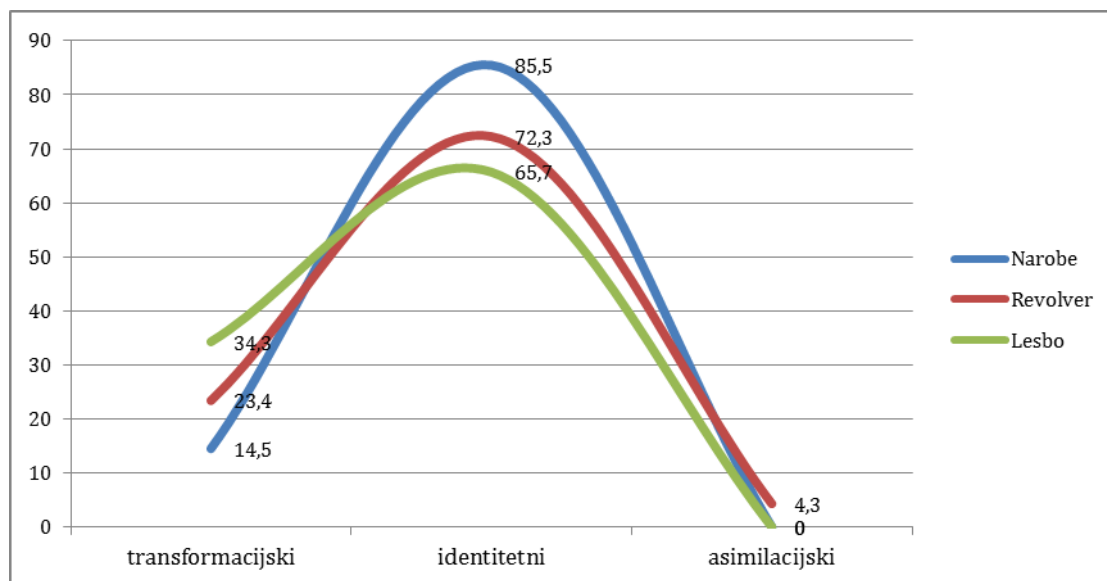
trdnost, neko samozavest. Mi smo vse projekte delali za skupnost, da smo jo večali in krepili. To smo nenehno poudarjali» (Mozetič 2016). Zanimivo je, da se GLBT-skupnost generira na polju kulture, s festivalom, filmom, literarno umetnostjo, založništvom, skupnostnimi mediji, ter na polju socializacije, z vzpostavljanje prostorov za druženje (K4 in Metelkova).

Kar zadeva najpogostejših tem, ki zadevajo človekove pravice, sta za LGBT-skupnostni tisk značilni še dve: nasilje in samorefleksija aktivizma. Tematiziranje nasilja je značilno za uvodnike, kolumne in komentarje druge dekade, ki sem jo vzel pod drobnogled, in sicer med leti 2000 in 2009 (glej Graf 7.10). To je sicer čas, ko LGBT-skupnost, kot reakcija na incident v Galeriji, organizira prvo parado ponosa, ko torej homoseksualnost (oz. LGBT-gibanje) v Sloveniji drugič v zgodovini asertivno stopi na prizorišče javnosti. To je tudi čas obravnavanja Zakona o partnerski skupnosti v parlamentu (2004) in sprejema Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti (2005) ter čas obratovanja Cafeja Open, kjer se leta 2009 zgodi eden brutalnejših organiziranih napadov homofobne skupine na lokal, kjer se zbirajo LGBT-posameznice in posamezniki.

To je tudi obdobje enega večjih (in prvih javnih) sporov v aktivizmu, ko predstavnica lezbične organizacije Škuc LL v novo ustanovljenem DIH – Društvu za integracijo homoseksualnosti vidi vznik homokonservativnega gibanja na Slovenskem in pojava t. i. gejevske desnice (Goldstein 2005). Njeno skrb naslovi s prevodom knjige Homokonzerve Richarda Goldsteina, z oglašnji na Radiu Študent in v časopisu Večer, z intervjujem v Mladini in 21/22 številko revije Lesbo, ki prinaša »devet besedil, esejev in razprav, ki se na različne načine spuščajo v analize sodobnega družbenega pohoda proti gejem in lezbijkam ter njihovim skupnostim ali vse bolj konformnih in omlednih načinov homoseksualne integracije v vse bolj fašistično okolje« (Velikonja 2005, 1) Nastane zanimiva javna polemika, kjer Velikonja s kvirovske pozicije analizira politike društva DIH, Blažič pa z integracijske pojasnjuje njegov pogled na odpravljanje diskriminacije LGBT-oseb. Tudi sicer analiza interpretativnih tekstov pokaže, da se ravno revija Lesbo najmočneje pozicionira na položajih kvirovskega watch-doga aktivizma. Podatki namreč kažejo, da je zdaleč največ transformacijskih politik prisotnih v tekstih Lesba, Lesbo pa močno prednjači tudi po deležu tekstov, ki človekove pravice tematizirajo skozi kritiko aktivizma.

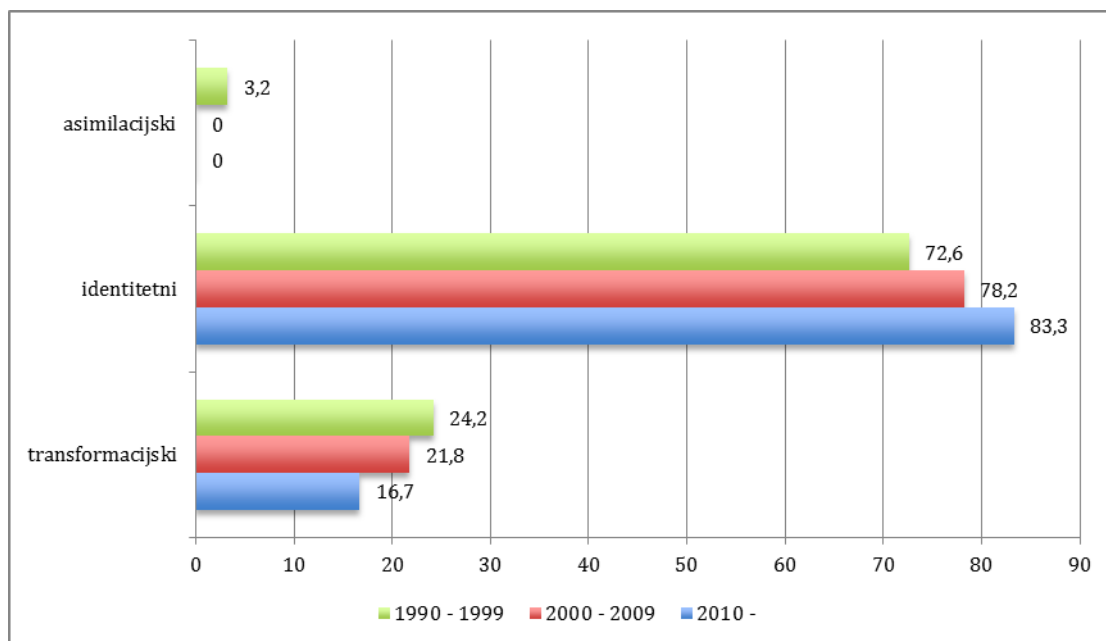
Kam torej na osi asimilacijske (normalizacijske) – transformativne (osvobodilne) – identitetne (etnične) – (postmodernistične) queerovske politike LGBT-aktivizma se umeščajo besedila, ki v interpretativnih besedilih LGBT-skupnostnih medijev obravnavajo človekove pravice istospolno usmerjenih in transspolnih oseb?

Graf 7.11: LGBT-politike glede na skupnostni medij

Odgovor je, po podatkih sodeč (glej Graf 7.11), na dlani: prevladujoča aktivistična politika zadnjih 32 let aktivizma je identitetna. Najbolj izrazito sicer v reviji Narobe, kjer je skoraj 86 % besedil v dosegu identitetnih politik, najmanj izrazito v Lesbu, kjer je takih besedil 66 %. Če na fenomen pogledamo s časovne dimenzije (glej Graf 7.12), je največ identitetnih besedil zaznati v zadnji dekadi, torej v 21. stoletju, najmanj v prvi, v devetdesetih.

Graf 7.12: LGBT-politike skozi čas

Asimilacijske politike je malo. Deluje bolj kot reliktni nekega drugega časa, ki se za trenutek še pojavijo v zgodnjih besedilih konstituiranja LGBT-gibanja v devetdesetih. Podatki kažejo, da se LGBT-aktivizem pri nas nagiba v smeri identitetnih politik, ki mu kot watch-dog za ovratnik dihajo kvirovske in transformativne politike, da ne bi trend zdrknil v smer asimilacije oz. esencializma. Urednik Narobe dr. Roman Kuhar, je v polstrukturiranem intervjuju politiko revije Narobe uvrstil med identitetno in transformacijsko: »Pomemben del je oz. osnovni okvir je gotovo identitetni, tako smo revijo tudi zasnovali. Vendar menim, da so nekatere avtorice in avtorji šli v smer kritike obstoječih LGBT-politik, ki so bile zelo integrativne in z družinsko zakonodajo heteronormativne. Do tega so bili nekateri kritični, vendar ne toliko radikalni, da bi to spodbijali. To so bili razmisleki ob robu, niso pa šli radikalno proti identitetnim politikam« (Kuhar 2016).

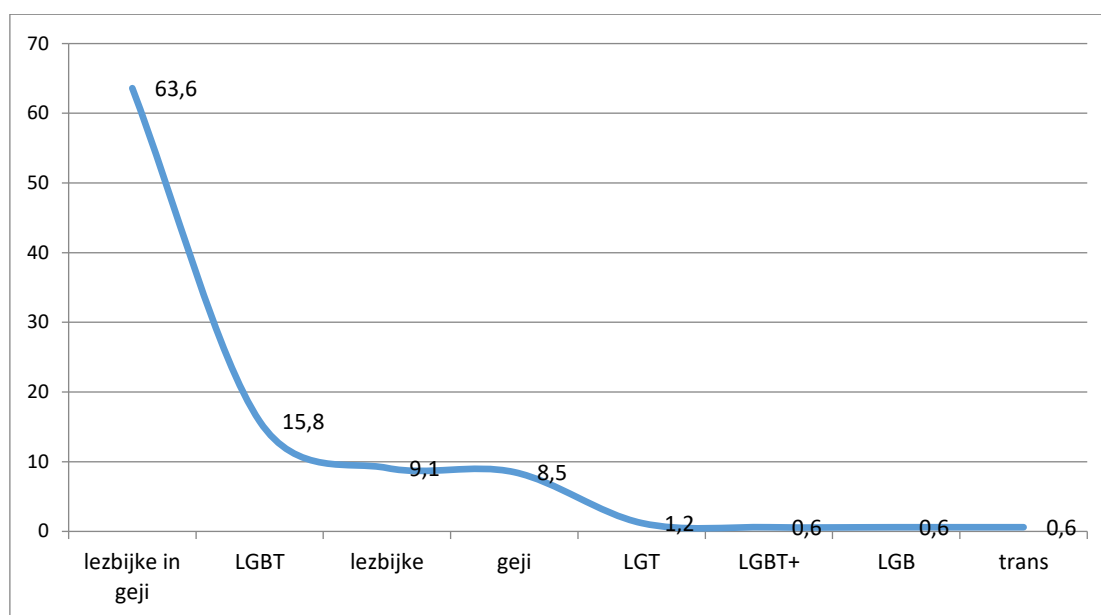
Prav zadnje obdobje (2010 – 2016) je za preboj prizadevanj za odpravljanje zakonske diskriminacije istospolnih parov in družin ključno. V parlamentu leta 2011 sprejmejo družinski zakonik, ki je z referendumom 2012, nad katerim bdi katoliška cerkev, zavrnjen. Tri leta kasneje sprejmejo novelo zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki uvaja popolno enakost med homo in heteroseksualnimi pari, a ga še isto leto (2015) ljudje zavrnejo na nacionalnem referendumu, ki ga ponovno koordinira rimskokatoliška cerkev. Leto za tem, 2016, parlament sprejme Zakon o partnerski zvezi, ki istospolnim parom podeljuje enake ekonomske in socialne pravice, kot raznospolnim parom z dvema izjemama (skupne posvojitve in OBMPI).

In v takem vzdušju intenzivnega političnega dogajanja, se identitetne politike obnesejo, kot najbolj učinkovite. Praksa zahteva, da se je »v boju za pravice homoseksualcev v okviru demokratičnih struktur potrebno naslanjati na fiksno, esencialistično opredeljeno kategorijo (homoseksualci) kot manjšinsko skupino z enotno identiteto« (Kuhar 2010, 60–61). Nevarnost zdrsa v esenializem je torej povsem realna in se je deloma med zadnjo referendumsko kampanjo, ko so morale fluidne identitete v ozadje, tudi zgodila. Zato je konfiguracija protagonistov (identitetnih politik) in antagonistov (kvirovske kritike) morda dobra formula za ohranjanje emancipatornih politik LGBT-gibanja. (Če seveda interesi kapitala, ki so mu identitetne politike posebej ugodne za umeščanje svojih interesov, tehnice ne bodo prevesili v smer asimilacije.)

Jankowski (2003) trdi, da je med pomembnejšimi značilnostmi skupnostnih medijev produkcija informacij za članice in člane ter njihovo vključevanje v javno diskusijo (Jankowski 2003). Zato je na tej točki na mestu iskanje odgovora na naslednje raziskovalno vprašanje, zadnje v sklopu te diplomske naloge: **koga vključujejo oz. izključujejo reprezentacije aktivističnih prizadevanj za enakost LGBT-oseb v skupnostnem alternativnem tisku oz. ali skupnostni tisk reproducira izključujoče prakse mainstreamovske patriarhalne kulture na polju reprezentacij emancipatornih prizadevanj LGBT?**

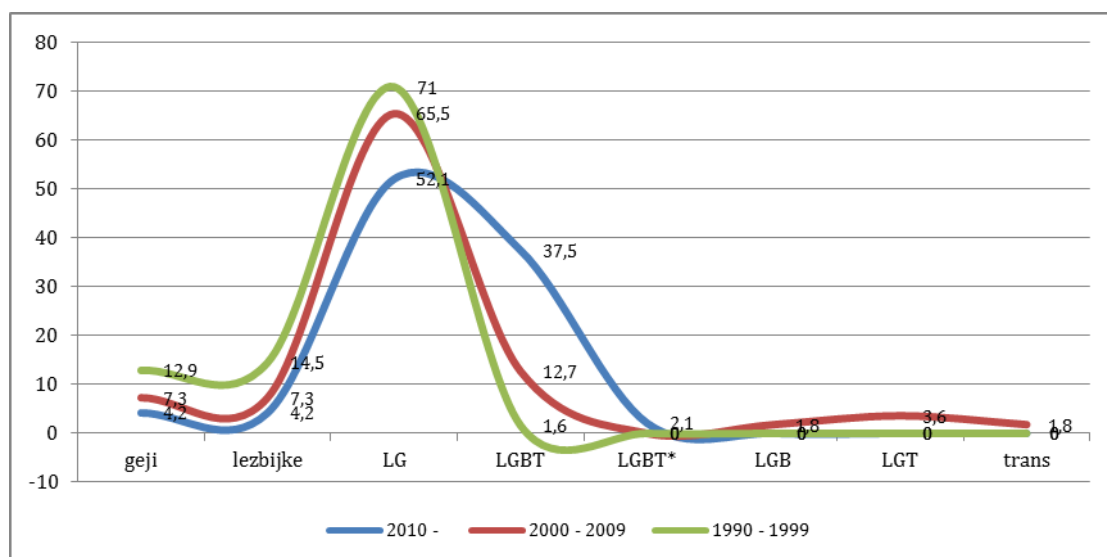
In tudi na to raziskovalno vprašanje pričujoča analiza ponuja dokaj prepričljiv odgovor (glej Graf 7.13): analizirani interpretativni teksti naslavlajo predvsem geje in lezbijke. Vse ostale identitete so ali slabo naslovljene, ali nenaslovljene in prezrte. Kot priznava nekdanji urednik Narobe dr. Kuhar: »Definitivno je bila to revija, ki je prioriteto dajala lezbičnim in gejevskim temam, čeprav smo naslovili tudi biseksualnost in transspolnost. Ampak v osrednji temi zgolj enkrat ali dvakrat. Drugače pa je bilo tako, kot v gibanju, kjer se je T vzpostavil šele pred kratkim. Imeli smo ga bolj kot privesek, ki smo ga vključevali, da smo izgledali inkluzivni« (Kuhar 2016).

Graf 7.13: Identitete

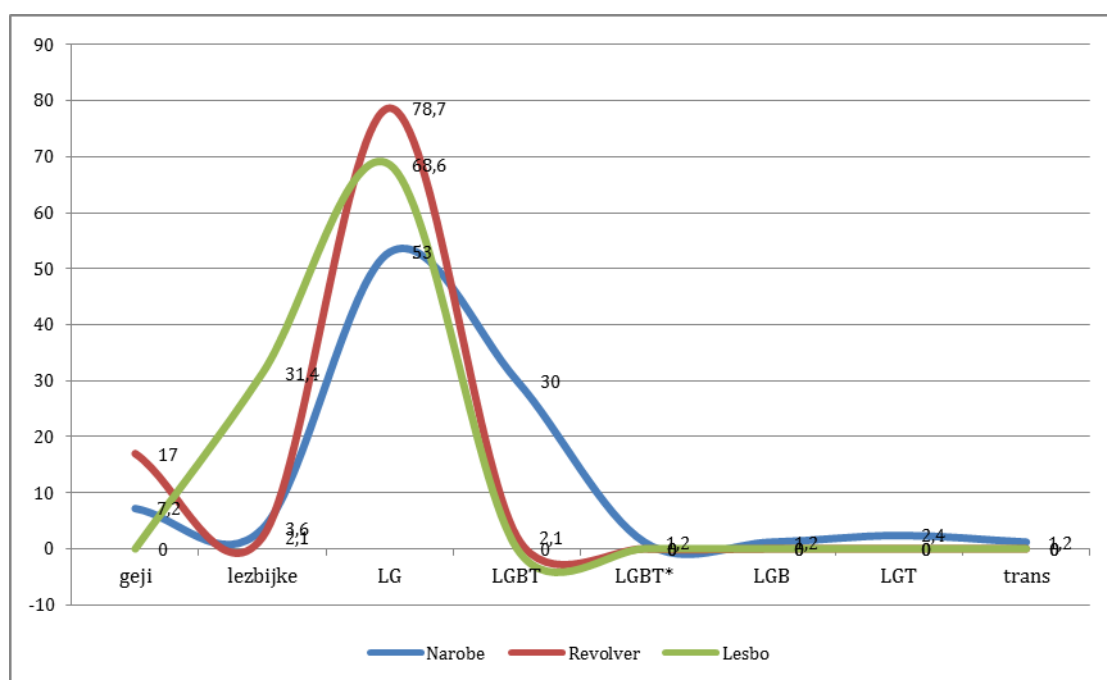
Kot svetla izjema se kaže enotni identitetni označevalec LGBT, prisoten v skoraj 16% tekstov, zato si pogledjmo, kako teksti posamezne identitete naslavljajo skozi čas (glej Graf 7.14).

Graf 7.14: Identitete skozi čas

V vseh treh analiziranih obdobjih v interpretativnih tekstih prevladuje skupno naslavljanje gejev in lezbijk, vendar bolj se bližamo sodobnosti, pestrejši je nabor identitet, ki so vključene v interesno polje naslovnikov analiziranih komentatorskih tekstov. Pogledjmo podrobneje še po posameznih LGBT-publikacijah (glej Graf 7.15).

Graf 7.15: Identitete po posameznih publikacijah

Najbolj monolitno, izrazito in izključujoče do drugih identitet je naslavljanje gejev in lezbijk v reviji Revolver. To je moč razumeti prek principa, ki mu Richardson v Kuhar (2010) pravi »pragmatični esencializem«, ki pravi, da je le z govorjenjem esencialističnega jezika po vzoru etničnih manjšin mogoče doseči politične spremembe. In v času vzpostavljanja LGBT-skupnosti, so se najbrž tega principa dokaj dosledno držali. Sčasoma, ko se je gibanje utrdilo in konsolidiralo, pa se je tematiziranje človekovih pravic odprlo tudi v druge identitete. Zadnja leta so namreč na platformi LGBT-gibanja začele vznikat nove organizacije, ki naslavljajo predvsem potrebe transspolnih, cispolno nenormativnih, nebinarnih, biseksualnih, aseksualnih, kvir, poliseksualnih in drugih spolnih usmerjenosti, spolnih identitet in spolnih izrazov. Npr. Društvo za raznolikost identitet Kvartir (2010), Društvo za odpravljanje socialne neenakosti Appareo (2013), Zavod za podporo in zavezništvo transspolnih oseb Transfeministična Iniciativa TransAkcija (2015).

Na osnovi analiziranih tekstov in kontekstov lahko na vprašanje, ali skupnostni tisk reproducira izključujoče prakse mainstreamovske patriarhalne kulture na polju reprezentacij emancipatornih prizadevanj LGBT, odgovorim pritrdilno, vendar s pomembno opombo, da se LGBT-gibanje te sistemske napake očitno zaveda in jo postopoma odpravlja.

8 SKLEP

Leta 1984 se v okviru novih družbenih gibanj v Sloveniji vzpostavi aktivizem, ki si prizadeva za popolno enakost LGBT-oseb, tj. za enakopravnost - enakost pred zakonom - in enake možnosti v družbi. Za popolno odpravo sistemske in strukturne diskriminacije LGBT-oseb, istospolnih parov in družin. LGBT-aktivizem se s festivalom Magnus »Homoseksualnost in kultura« vzpostavi na polju kulture. Kmalu začne svoje delovanje dokumentirati in reflektirati v različnih mainstreamovskih medijih: v Mladini, Telexu, na Valu 202, kasneje tudi v različnih formatih alternativnih medijev (npr. v Časopisu za kritiko znanosti, na Radiu Študent). Tovrstne, četudi podporne medijske platforme, pa niso bile dovolj za naslavljanje potreb nastajajočih LGBT-skupnosti in emancipatornih aktivizmov. Za produkcijo novic in informacij za članice in člane skupnosti, za njihovo vključevanje v javno diskusijo, socialno in politično opolnomočenje ter socialne in politične spremembe (Jankowski 2003) so bili potrebni specializirani LGBT-skupnostni mediji. Z lastništvom in nadzorom v rokah skupnosti, z vsebinami osredotočenimi na skupnost, s produkcijo, ki je skupnostna, z distribucijo, ki je usmerjena v skupnost, s skupnostjo kot glavnim občinstvom (Jankowski 2003), z jezikom, ki je skupnosten in načinom reprezentacij, ki verodostojno reflektira samoidentifikacijo skupnosti (Rodriguez 2001).

V obdobju od leta 1985 do 2016 tako (konsekutivno in deloma paralelno) izhaja vsaj 15 različnih tiskanih LGBT- medijev: Gayzine, Lesbozine, Bilten Roza Kluba, Revolver, Pandora, Keke©, Lesbo, Sestre, Oznanila, eLmagazin, 1xy, Narobe, Lezbnik, Gejnik in LESSbe. Skupaj vsaj 200 števil različnih alternativnih skupnostnih publikacij, ki so dokumentirale dogajanje na LGBT-sceni, ga analizirale, reflektirale, reprezentirale in tudi generirale.

Aplikacija in udejanjanje ali če želite, razširitev veljavnosti človekovih pravic na LGBT-populacijo, se kaže kot ultimativni cilj LGBT-aktivizma. Sprva je bilo treba prek pritiskov za dekriminalizacijo homoseksualnosti LGBT-osebam zagotoviti pravico do zasebne sfere (Kuhar 2010), potem je bilo treba istospolno usmerjenim in transspolnim osebam zagotoviti t. i. socialni ščit – prepoved vsakršne diskriminacije na osnovi spolne usmerjenosti, spolne identitete in spolnega izraza (prav tam). Ta vključuje spoštovanje državljskih, političnih, ekonomskih, socialnih in kulturnih

pravic vsem posameznicam in posameznikom, brez razlik, hkrati pa zajema tudi obsežen sklop pravic, ki izhajajo iz zaščite družine in partnerstva.

LGBT-skupnostni mediji so se izkazali kot pomemben akter pri prizadevanjih za odpravo neenakosti. S tematiziranjem prizadevanj za človekove pravice LGBT-oseb so namreč skupnost informirali, reflektirali politični aktivizem, ga analizirali, dokumentirali zgodovino gibanja, mobilizirali članice in člane skupnosti za povečevanje pritiska na odločevalce, hkrati pa so skupnost gradili, sooblikovali, pa tudi detabuizirali in destigmatizirali marginalizirano LGBT-manjšino.

Kot je pokazala analiza vsebine 166 komentatorskih besedil treh osrednjih LGBT-skupnostnih medijev, *Revolverja*, *Lesba* in revije *Narobe*, so avtorice in avtorji prizadevanja za enakost najpogosteje tematizirali prek naslavljanja sistemske diskriminacije. Največ tekstov je torej tematiziralo državno diskriminacijo, točke v zakonodaji, prek 200 jih je (Rajgelj 2015), kjer so LGBT-osebe, pari in družine obravnavani drugače zgolj na osnovi njihove spolne usmerjenosti. Druga priljubljena tema uvodničark in uvodničarjev, kolumnistk in kolumnistov, komentatork in komentatorjev pa so bili procesi delegitimizacije LGBT-skupnosti, gibanja in identitet. Z drugimi besedami, oblike družbenega zanikanja, stigmatizacije, marginalizacije in getoizacije. Odrivanja v intimno sfero. V sfero molka. Z destruktivnimi učinki na samopodobo LGBT-oseb. Tretja priljubljena tema avtorici in avtorjev interpretativnih tekstov, pa je bilo generiranje skupnosti. Torej proces, ki je kontrira državni in družbeni dezintegraciji LGBT-univerzuma. Proti-kulturni udarec. Če bi tri osrednje tematizacije emancipacije v LGBT-skupnostnih medijih poenostavljeno in zgoščeno zapisali v jeziku človekovih pravic, bi pri sistemske diskriminaciji rekli, da gre za pravico do nediskriminacije, pri delegitimizaciji, da gre za pravico do (svoje) kulture in pri generiranju skupnosti za izgradnjo te kulture.

Zapisano je seveda klasičen pogled skozi prizmo identitetnih politik, ki predvideva fiksne identitete, konstituirane po modelu etničnih manjšin. Koncept je sicer nevarno blizu esencializmu in biološkemu determinizmu, klasičnim predstonewallovskim asimilacijskim idejam, vendar je bil »/t/ovrsten pristop /.../ učinkovit zaradi svojega mobilizacijskega potenciala, saj je identiteta služila samoprepoznavanju in organiziranju družbene in politične akcije« (Kuhar 2010, 71). In prav identitetne

politike so, tako je pokazala analiza besedil, najbolj dominantne strategije emancipatornih prizadevanj LGBT-gibanja pri nas. Oz. če smo natančni, so identitetne politike prevladujoč princip tematiziranja človekovih pravic v interpretativnih besedilih treh osrednjih LGBT-skupnostnih medijih. A ker so osrednji pisci in piske tudi osrednji aktivistke in aktivisti, se tovrstno tematiziranje prevaja v politične akcije in prakse. Kar lahko z lahkoto potrdimo že z bežnim preletom čez zgodovino legalizacije istospolnih partnerstev v Sloveniji. Položaj je paradoksalen, saj identitetne politike nenormativne kategorije, kot so biseksualnosti in transspolnost, potisnejo v položaj, ki ga v patriarhalnem sistemu zaseda homoseksualna, torej gejevska in lezbična, manjšina.

In res, analiza uvodnikov, komentarjev in kolumn pokaže, da avtorice in avtorji v vseh treh desetletjih LGBT-gibanja v Sloveniji s svojimi besedili naslavljajo predvsem geje in lezbijke. In če ostalih ne naslavljajo v besedilih, jih ne naslavljajo niti v politikah. Zato ne čudi, da so se prav v zadnjih letih ustanovile 3 nevladne organizacije, ki tematizirajo predvsem vse v LGBT-gibanju zanemarjene identitete: biseksualne, transspolne, cispolno nenormativne, nebinarne, asekualne in ostale.

Analiza pokaže tudi, da položaj ni tako enoznačen in drastičen, kot ga opisujem v prejšnjem odstavku, saj nad identitetnimi politikami ves čas aktivizma bdi kritično oko kvir teorije, ki glasno opozarja na mehanizme mainstreamizacije, komercializacije, homokonservativizacije in homonormativizacije LGBT-skupnosti. Avtorice in avtorji besedil glas kritike očitno slišijo, saj se sodobnejša besedila odmikajo od monolitnega naslavljanja gejev in lezbijk in postajajo veliko bolj inkluzivna. Zanimivo bi bilo tato analizirati vprašanje, ali ni ravno identitetna politika omogočila tolikšno emancipacijo, da sta kritična refleksija in odpiranje prostora za fluidnost zdaj dejansko realno možni.

Diplomsko delo se ravno v času »konca aktivizma«, ko so nekateri temeljni postulati sistemske enakopravnosti doseženi, skozi analizo angažiranih tekstov aktivistk in aktivistov za človekove pravice LGBT-oseb kritično ozira po opravljenem delu. Delo prihaja v času, ko v Slovenski LGBT-skupnosti ne izhaja več nobeden osrednji LGBT-skupnostni medij. Z analizo in refleksijo besedil, ki so jih ustvarjali nosilke in nosilci LGBT-aktivizma zadnjih 30 let, želi kritično pokazati na vrzeli in zdrse gibanja,

na točke, kjer smo si dovolili reproducirati iste izključevalne mehanizme, proti katerim se borimo.

Bodo skupnostni LGBT-mediji v prihodnje znali pravočasno opozoriti na predstonewallovske asimilacijske strategije, ki jih narekujejo neoliberalne identitetne politike in postajajo nevarno dominante? Pristope, ki so se v zametkih že pokazali v referendumski kampanji o noveli zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih decembra 2015 in se bodo, se zdi, tudi v najnovejši (monokulturni) kampanji Evropske komisije »Vsi imamo iste sanje«? Bo vključevalni trend, ki se je pokazal pri analizi novejših tekstov v LGBT-skupnostnih medijih, pripeljal tudi do emancipacije marginaliziranih identitet znotraj LGBT-subkulture? Kako bodo alternativni skupnostni mediji naslavljali naraščajoči vpliv (neo)konservativnih politik na zakonodajo in družbo? Kako bodo LGBT-skupnostni mediji naslavljali vprašanje solidarnosti z ostalimi marginaliziranimi skupinami, kot so migrantke in migranti, prekerne delavke in delavci, osebe s hendikepom, muslimanke in muslimane itd.? To je samo nekaj razmislekov, ki jih odpiram ob zaključku in jih bomo morali ob sooblikovanju LGBT-skupnostnih medijev v prihodnje nasloviti. Diploma želi zato biti prispevek k analizi stanja in projekciji razmislekov in smernic za nadaljnje emancipatorne podvige ob podpori skupnostnih medijev.

Z diplomskim delom želim za konec koncu praznovati bogato ustvarjalnost in neizmerno trdoživo plodovitost marginaliziranih LGBT-skupnosti. In nenazadnje želi biti pričujoče diplomsko delo zahvala vsem, ki so v več kot 30 letih aktivizma, konstituirali skupnost, jo opolnomočili in izborili tiste osnovne pravice, ki nam danes omogočajo dostojno življenje in nadaljevanje dela za oblikovanje države in družbe, ki temeljita na principih spoštovanja človekovih pravic in človekovega dostojanstva.

9 LITERATURA

1. Altman, Dennis. 1993. *Homosexual Oppression and Liberation*. New York: New York University Press.
2. Atton, Chris. 2006. *Alternative Media*. London: Sage.
3. *Bilten Roza kluba*. 1990. Homoseksualnost in politika. (3). Ljubljana: Roza klub.
4. Blagšič, Meta. 2008. *Roza ekonomija in kritična diskurzivna analiza oglasov v revijah Advocate in Out*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
5. Bullough, Vern. 1979. *Homosexuality – A History (From Ancient Greece to Gay Liberation)*. New York: A Meridian Book.
6. Carroll, K. William in Robert A. Hackett. 2006. Democratic media activism through the lens of social movement theory. *Media, Culture & Society* 28: 83–104.
7. *Corporate Equality Index 2016*. Dostopno prek: <http://hrc-assets.s3-website-us-east-1.amazonaws.com/files/assets/resources/CEI-2016-FullReport.pdf> (27. julij 2016).
8. Downing, John. 2008. Social movement media and democracy: achievements and issues. V *Alternative media and the politics of resistance*, ur. Mojca Pajnik in John Downing, 49 – 59. Ljubljana: Mirovni inštitut.
9. --- Tamara Villarreal Ford, Geneve Gil in Laura Stein. 2003. *Radical media: rebellious communication and social movements*. London, New Delhi: Sage.
10. Fenton, Natalie. 2006. Another world is possible? *Global media and communication* 2: 355 – 367.
11. *Gayzine*. 1985. Lahko si samo čestitamo (1): 2. Ljubljana: Škuc Magnus.

12. Gayzine. 1985. Viva la difference! (1): 2. Ljubljana: Škuc Magnus.
13. *Global Report on LGBT Tourism*. 2012. Dostopno prek: <http://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284414581> (27. julij 2016).
14. Goldstein, Richard. 2005. *Homo konzerve. Liberalna družba in gejevska desnica*. Ljubljana: Škuc.
15. Gradišar, Eva. 2013. *Alternativni mediji in demokracija: primer medijev gibanja Occupy*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska_dela_1/pdfs/mb11_gradisar-eva.pdf (16. avgust 2016).
16. Hadl, Gabriele in Jo Dongwon. 2008. New Approaches to Our Media: General Challenges and the Korean Case. V *Alternative media and the politics of resistance*, ur. Mojca Pajnik in John Downing, 81 – 110. Ljubljana: Mirovni inštitut.
17. Hamilton, James. 2000. Alternative media: conceptual difficulties, critical possibilities. *Journal of communication inquiry* 24 (4): 357 – 378.
18. Jagose, Annamarie. 1996. *Queer Theory: An Introduction*. New York: New York University Press.
19. Jankowski, Nicholas W. 2001. *Creating Community with Media: History, Theories and Scientific Investigations*. Dostopno prek: http://studysites.uk.sagepub.com/mcquail6/PDF/034_ch02.pdf (31. marec 2016).
20. --- 2003. Community Media Research: A Quest for Theoretically-grounded Models. V *Javnost – The Public* (1). Dostopno prek: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-U2ZCR46H/ba9ee23e-3a63-496c-90d1-df73e57c03ff/PDF> (27. avgust 2016)
21. Kos, Tanja. 1993. Uvodnik. *Pandora* (1). Ljubljana: Škuc LL.

22. Kuhar, Roman. 2003. *Medijske podobe homoseksualnosti: analiza slovenskih tiskanih medijev od 1970 do 2000*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
23. --- 2010. *Intimno državljanstvo*. Ljubljana: Založba Škuc.
24. --- 2016. Intervju z urednikom. Ljubljana, 22. avgust.
25. Leben, Gusti. 1990. Homoseksualnost in zgodovina. *Bilten Roza kluba*, (nulta številka, julij). Ljubljana: Roza klub.
26. Laban, Vesna. 2005. Žanri vestičarske vrste, običajno poročilo in anketa v dnevnem časopisju. V *Uvod v novinarske študije*, ur. Karmen Erjavec in Mojca Poler Kovačič, 32–73. Ljubljana: FDV.
27. *Lesbo*. 2012. Analizirano besedilo revije (1997–2012). Ljubljana: Škuc LL.
28. *Lesbozine*. 1988. Pozdravljene! (1): 2. Ljubljana: Škuc LL.
29. Lešnik, Bogdan. 1984. Pač, so razlogi za vznemirjenje. *VIKS* (2): 4. Ljubljana: ŠKUC.
30. --- 1988. Uvod. *Gayzine* (2): 3. Ljubljana: ŠKUC.
31. *LGBT-pravice*. Dostopno prek: <http://www.lgbtpravice.si/> (23. avgust 2016).
32. Lievrouw, A. Leah. 2011. *Alternative and activist new media: digital media and society series*. Cambridge: Polity press.
33. Lovik, Gert in Andy Garcia. 1997. ABC of tactical media. Dostopno prek: http://subsol.c3.hu/subsol_2/contributors2/garcia-lovinktext.html (17. avgust 2016)
34. Mozetič, Brane. 2016. Poroke ne bodo prinesle ničesar. *Narobe* 31/32 (december 2015 – februar): 21. Ljubljana: Legebitra.

- 35.--- 2016. Intervju z urednikom. Ljubljana, 20. avgust.
- 36.*Narobe*. 2016. Analizirano besedilo revije (2007–2016). Ljubljana: Legebitra.
- 37.*Nina Dragičević*. Dostopno prek: <http://ninadragicevic.com/> (28. avgust 2016).
- 38.*Odločba Ustavnega sodišča U-I-425/06*. Ur. l. RS 55/2009. Dostopno prek: <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US28771> (23. avgust 2016).
- 39.Pajnik, Mojca in John Downing, ur. 2008. *Alternative Media and the Politics of Resistance*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- 40.--- 2010. Konceptualizacija alternativnih medijev: O pomenih alternativnega. *Teorija in praksa* 47 (1): 41-58.
- 41.Potokar, Gregor. 2013. *Skupnostni in alternativni mediji: študija primera LGBT revija Narobe*. Diplomsko delo. Univerza v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/potokar-gregor.pdf> (31. marec 2016).
- 42.Rajgelj, Barbara, ur. 2015. *Pravni položaj istospolnih partnerstev in starševstva v Sloveniji*. Ljubljana: Zavod za kulturo raznolikosti Open.
- 43.Reglia, Marco. 2006. *Homokavst – pozabljeno iztrebljanje homoseksualcev*. Dostopno prek: <http://www.arcigay.it/memoria/Divulgazione/Homocavst-SLO.htm> (23. avgust 2016).
- 44.*Revolver*. 1990. Roza obzorja. (1):1. Ljubljana: Roza klub.
- 45.*Revolver*. 1991. Deklaracija: pravica do drugačnosti. (2):3. Ljubljana: Roza klub.
- 46.*Revolver*. 1997. Analizirano besedilo revije (1990–1997). Ljubljana: Škuc Magnus.

47. Rodriguez, Clemencia. 2001. *Fissures in the Mediascope. An International Study of Citizen's Media*. New Jersey: Hampton Press, Inc.
48. Seidman, Steven. 1993. Identity and Politics in a Postmodern Gay Culture: Some Historical and Conceptual notes. V *Fear of a Queer Planet*, ur. Warner, Michael, 105–142. Minneapolis: University of Minnesota Press.
49. Semlič Rajh, Zdenka, Izet Šabotić in Alenka Šauperl. 2013. *Znanstvenoraziskovalno delo v arhivistiki: značilnosti uporabe dveh raziskovalnih metod*. Prispevek na konferenci. Dostopno prek: http://www.pokarh-mb.si/uploaded/datoteke/Radenci/Radenci2013/11_Semlic_Sabotic_Sauperl_2013.pdf (28. avgust 2016).
50. Sestre. 1998. Uvodnik (1). Dostopno prek: <http://www.ljudmila.org/siqrd/sestre/s1> (17. avgust 2016).
51. Škuc LL. 1997. Manifest. *Lesbo* (4). Dostopno prek: <http://www.ljudmila.org/lesbo/52.lesbo/Lesbo1-8/lesbo1-7/04> (27. avgust 2016).
53. *Stonewall Top 100 Employers*. 2016. Dostopno prek: https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/top_100_employers_2016.pdf (27. julij 2016).
54. Sukič – Vegan, Nataša. 1997. Queer – krovna identiteta devetdesetih. *Revolver* 22 (december – februar): 34–35. Ljubljana: Roza klub.
55. Švab, Alenka in Roman Kuhar. 2005. *Neznosno udobje zasebnosti: vsakdanje življenje gejev in lezbijk*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
56. Tratnik, Suzana in Nataša S. Segan, ur. 1995. *L: zbornik o lezbičnem gibanju na Slovenskem 1984 – 1995*. Ljubljana: Škuc.

57. *Ustava Republike Slovenije* (URS). Neuradno prečiščeno besedilo. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=USTA1> (23. avgust 2016).
58. Vatikiotis, Pantelis. 2008. Challenges and questions for alternative media. V *Alternative media and the politics of resistance*, ur. Mojca Pajnik in John Downing, 111 – 123. Ljubljana: Mirovni inštitut.
59. Velikonja, Nataša. 1997. Underground. *Lesbo* (1). Dostopno prek: <http://www.ljudmila.org/lesbo/lesbo/Lesbo1-8/lesbo1-7/01/01.htm> (17. avgust 2016)
60. --- 2004. 20 let gejevskega in lezbičnega gibanja. Ljubljana: Društvo Škuc. Dostopno prek: http://www.ljudmila.org/lesbo/raziskave/20let_kronologija.pdf (17. avgust 2016)
61. --- in Tatjana Greif. 2012: *Lezbična sekcija LL: kronologija 1987–2012 s predzgodovino*. Ljubljana: Škuc.
62. --- 2016. Intervju z urednico. Ljubljana, 22. avgust.
63. Weeks, Jeffery. 1996. *Invented Moralities: Sexual Values in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
64. *Zakon o partnerski zvezi* (ZPZ). Ur. I. RS 33/2016. Dostopno prek: http://www.uradni-list.si/_pdf/2016/Ur/u2016033.pdf#!/u2016033-pdf (23. avgust 2016).
65. *Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja* (ZUNEO). Neuradno prečiščeno besedilo. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3908> (23. avgust 2016).
66. *Zakon o varstvu pred diskriminacijo* (ZVarD). Ur. I. RS 33/16. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7273> (23. avgust 2016).

67. *Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR-UPB1)*. Ur. l. RS 69/2004.
Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=49906> (23. avgust 2016).
68. *Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (ZZNPOB)*. Ur. l. RS 70/2000. Dostopno prek: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=27087> (23. avgust 2016).
69. *Zavod Transfeministična Iniciativa TransAkcija*. Dostopno prek:
<http://transakcija.si/> (23. avgust 2016).

PRILOGE

Priloga A: Intervju z Branetom Mozetičem

BRANE MOZETIČ, urednik Revolverja, 1990 - 1997

Zakaj ste se odločili za samostojno revijo Revolver? Pred njim je od leta 1985 do 1989 izhajal Gayzine, v letih 1988 in 1989 Lesbozine,, leta 1990 pa Biltena Roza kluba.

Za konec osemdesetih sta bili značilni dokaj močna lezbična sekcija LL z Lesbozinom in precej šibka gejevska sekcija Magnus z Gayzinom. Takrat smo čutili močno potrebo, da se združimo, že zato, ker smo morali skupaj oblikovati program Kluba K4 ob nedeljah. Jaz sem imel veliko željo, da se obe strani združita in tudi drugi porivi so bili, da bi ustanovili skupno organizacijo, kar je bil potem Roza klub. To je združilo obe sekciji in vsaj nekaj časa se je zdelo, da ločeni sekciji sploh nista več potrebni. Revolver je uradno izdajal Roza klub. Vse stvari so se takrat dogajale v zelo združevalnem duhu, nastop Roza kluba, filmski festival, Metelkova, skoraj vsi projekti so bili mešani. Šele po letu 1995 so se začela ločevanja. In zato je bilo čisto logično, da se ustanovi nek zrel medij. Nek časopis. Verjetno smo bili takrat veliki idealisti in smo imeli blazno veliko energije. In smo šli takoj v spodobno revijo po vzoru tujih, malo resnejšo, ne tako erotično ali pornografsko. Revija je bila javna, prodajala se je v kioskih. To je bila prva gejevska in lezbična publikacija in doslej edina, ki se je prodajala v Delovih kioskih po vsej Sloveniji.

Kako ste si zastavili koncept?

V tistem času ni bilo interneta, še dolgo ne. Celo obdobje izhajanja Revolverja ni bilo interneta. Na začetku niti računalnika nismo imeli vsi. Imel ga je oblikovalec in še nekaj drugih. Glede na to, da se je jedro uredništva gibalo na polju kulture in humanistike, je bilo jasno, da bo to resnejša revija. Da bomo imeli kot tuje revije na začetku novice, potem portrete ljudi, upali smo, da bomo imeli čim več slovenskih ljudi, kar nam je tudi nekaj časa uspevalo, potem pa razne članke, tudi predelane iz tujih medijev. Zlasti Magnus je že leta od 1984, ko je navezal stike z glavnimi organizacijami in skupnostnimi časopisi po Evropi, postal naslov, kamor so ti časopisi redno pošiljali brezplačne izvod. Tako smo stalno dobivali dobivali Gay Times, Lambda Nachrichten in Gai pied, osrednji francoski časopis in še nekatere nemške.

To so bila pionirska, resnejša leta, tudi v tujini in so bile tudi revije v resno zasnovane. Saj zaradi tega so tudi vse propadle. Po eni strani pa smo se za resen format odločili tudi zato, ker sem imel ves čas namen pridobiti mestna in državna sredstva za izdajo revije. Za to pa je pomemba resnejša forma, zlasti na polju kulture. Redno smo na ministrstvu za kulturo zaprošali za sredstva in imeli z njimi tudi nekaj sporov in debat, ampak nas niso nikoli podprli. Mesto pa nas je, a je potem tudi tam potem prišlo do nekaterih sporov.

Katere teme, poleg kulture, so vas zanimale?

Veliko smo delali na tem, da smo lahko sredstva za Revolver črpali tudi iz drugih projektov. Največ smo ga vzeli pri Roza disku. Iz teh sredstev se je Revolver tiskal. Pokrivali smo tudi seksualnost in varnejšo spolnost, ker smo to lahko financirali iz sredstev za boj proti aidsu. Kar precej je bilo spolnosti, bila je tudi politika, vendar je je bilo manj, saj v uredništvu ni bilo nikogar, ki bi ga zanimala. Smo pa že v drugi številki objavili deklaracijo o drugačnosti, ki so jo podpisale skoraj vse takratne politične stranke. Malo smo želeli koketirati s publiko in smo zato objavljali erotične fotografije, kar je potem marsikoga zunaj zbadlo. Mislim pa da, tudi če bi ubirali lažje tone, ne bi pridobili več občinstva. Bistven problem revolverja je bil ta, da je vsako tiskano izdajo preletelo 10 ljudi, največji problem pa jo je bilo kupiti. Imeli smo nekaj naročnikov, ampak to so bili čisto drugi časi. To so bili časi, ko so ljudje bolj prikrivali svojo spolno usmerjenost in so jo izživljali samo na nočnih zabavah v K4 in na Metelkovi. Mnogi niso premogli poguma, da bi revijo kupili v trafikah. Zlasti v malih krajih, kjer je trafikantka poznala tako rekoč vse, ki tam kupujejo. Ljudje so nam pripovedovali zgodbe, da so včasih prodajalci v trafikah Revolver skrivali pod pultom, včasih pa so bili v zastekljeni izložbi videti že od daleč. Že obstoj Revolverja in vedno je dvigal samozavest, LGBT-populaciji, tudi če ga niso konzumirali. Je pa propadel tudi zato, ker ga ljudje niso dovolj množično kupovali.

Kdo je bil ciljna publika Revolverja?

LGBT-populacija. Seveda je bila to revija predvsem za geje in lezbijke, takrat se je manj govorilo o ostalih.

In ste računali, da boste s prodajo LGBT-populaciji pokrili večino stroškov produkcije?

To so bili drugi časi. Delali smo z večjim zagonom, manj smo računali in bolj smo lahko prerazporejali projektna sredstva iz projekta v projekt. To se je takrat dalo. In predvsem, prva leta smo si izborili dokaj visok odstotek sredstev od vstopnic v K4, tako da smo od tam dobivali kar precej denarja. Potem so se začeli tudi disku višati stroški, prihodek je bil vedno manjši, obisk je upadal, vmes je bila vojna, obiska s Hrvaške ni bilo več ... Stvari so se z leti spremenile, vse manj je bilo prihodkov. V začetku 90. smo dobivali še Sorošev denar, potem smo iz tega sistema sofinanciranja izpadli. In nenazadnje, verjetno smo tudi premalo delali na zbiranju sredstev. To je bila ekipa, ki jo je gnal entuziazem, nihče ni bil plačan. Sčasoma pa so se ljudje utrudili.

Med izhajanjem Revolverja sta izhajali še Pandora in Kekec. Zakaj?

Ko se ustanovi neka večja ekipa, se vedno začnejo razprtije in se pojavijo ljudje, ki nočejo delati v tem okviru. In tako je bilo tudi pri nas. Takoj so se pojavile težnje po oživitvi Lesbozina, po ustanovitvi Lesba. Nekateri se niso videli pri Revolverju, ker je bil zanje preresen. Revolver je bil namreč profesionalni izdelek. Na drugi strani je bila klika okrog Kekca, ki je zavzela stališče proti Revolverju in si je želela nekaj bolj sproščenega.

Pa je bil prostor pri Revolverju dovolj odprt tudi za lezbijke?

Seveda je bil odprt za vse, saj je bilo v uredništvu več lezbijk kot gejev. Problem je bil klikarstvo, ki je tudi sicer večni problem scene. Zelo preprosto: vsak je hotel imeti svoj vrtiček, nekaj svojega. Potem stvari hitro razpadejo. Vedno je tako. Zlasti, če je scena tako majhna, kot je naša. Energija se razprši, ljudje so slabe volje, po hiši ti zgago delajo in stvar propade.

Svoje uvodnike pogosto posvečaš izgradnja skupnosti. Zakaj?

Seveda. Ker je to bistveno. Če hočeš imeti gibanje, gibanje rabi bazo, rabi neko skupnost, in če ta skupnost hoče imeti neko svobodo, mora imeti neko trdnost, neko samozavest. Mi smo vse projekte delali za skupnost, da smo jo večali in krepili. To smo nenehno poudarjali. Zato smo iz K4 odslavljali heteroseksualno publiko in uvajali kartice in nismo dopuščali drugih notri, ko je bilo veliko ljudi. Veliko smo delali na tem, da izgradimo močno skupnost, ki bo razvijala projekte in bodo od tega kaj imeli tudi zanamci. Če nimaš skupnosti imaš samo razpršene posameznike, ki nekaj navidezno

podpirajo ali pa podpirajo samo v določeni meri. V Ljubljani denimo nimamo več enega LGBT-lokala, ker skupnosti ni, zdaj je sploh več ni. Niti en lokal ne more preživeti s to skupnostjo, ker ta skupnost ne pride vsak tja, da bi bil lokal lahko odprt. Vsi so propadli iz finančnih razlogov. Ne zaradi zunanjih razlogov, ampak ker ni bilo dovolj obiska. Ponudba je večja kot poraba. Tudi pri Revolverju je bilo tako in zato sem poudarjal jačanje skupnosti, da lahko sploh kaj delaš. Tudi filmski festival ima večjo ponudbo, kot je konzumacija, K4 je pa sploh propadel, ker ni bilo več obiska. To je bistveni problem, če se ukvarjaš s skupnostjo, Če rešiš probleme z zakonodajo, si rešil probleme individualnih posameznic in posameznic, ne pa skupnosti kot celote.

Se ti zdi, da je Revolverju uspelo izgraditi skupnost? Je bil Revolver glas gibanja?

Imam občutek, da je bila prva polovica devetdesetih zlata doba LG gibanja in sožitja. Kasneje so se začela ločevanja, skupni prostore so se ločili, začela so izhajati ločena glasila, začele so se neke notranje igrice in klike. Ne vem dobro zakaj, gotovo ne zaradi denarja. Potem so začele nastajati prve organizacije zunaj ŠKUC-a, npr. Legebitra, ki se je tudi pozicionirala kot nasprotnik, vsaj na začetku se je tako zdelo. To je bilo nepotrebno, ampak verjetno je šlo za nekakšen upor očetu (smeh). Saj veš, ko se morajo mladi upirati, pa jim nihče nič noče. So pa bili kasneje večji dogodki ponovno združili skupnost, leta 2001 na primer, ali ob napadu na Open. Skupnost se je čutila napadeno, prizadeto in je stopila skupaj. Zgodovina LGBT-gibanja je zgodovina škandalov. Vsakič, ko se je kaj takega zgodilo, so se ljudje združili.

Kako je Revolver tematiziral vprašanja človekovih pravic? Katere je prioretiziral, kako jih je naslavljal, koliko so bile pomembne?

Revolver se ni toliko fokusiral na tovrstne teme. Zagotovo pa je bila ena prvih stvari, ki smo jo naredili, objava deklaracije o pravici do drugačnosti, ki jo je sprožil Roza klub. Potem smo se teh tem dotikali v intervjujih, pa v mnenjih in komentarjih.

Torej človekove pravice niso imele take teže, kot kasneje, ko se je vse skoncentriralo na vprašanja partnerstev?

Ne, Revolver se s tem ni posebej ukvarjal. Takrat se je skupnost šele oblikovala. Seveda smo podpirali enakost, a ta tema ni bila toliko v ospredju, kot danes.

Mogoče tudi zaradi mene, ker sem vedno težil k temu, da se je treba od politike distancirati. Mi smo raje prostor dajali našim ljudem in objavljali intervjuje z bolj ali manj razkritimi geji. Mi smo se raje ukvarjali z našim svetom. Takrat se tudi še ni govorilo o toliko identitetah. Imeli smo Salome in transeksualnost, razlagali smo razlike med travestiti in transvestiti, kvir je prišel kasneje.

Kam na osi asimilacijska – identitetna - kvirovska politika se uvršča revolver?

Revolver gotovo ni bil asimilacijski. Da bi bil všečen? Absolutno ne. Bil je uporen, že ime je imel tako, kot orožje proti svetu. Bil je uporniški, znal je biti tudi ironičen, sarkastičen in grotesken. V prvi številki smo celo imeli prilogo za normalne strejte, ki je bila kar groteskna. Veliko smo delali na gradnji identitet, ampak se nismo ukvarjali s tolikšnim številom identitet, ker smo imeli takrat opravka predvsem z geji in lezbijkami. In nekaj s trans zaradi Salome, ki takrat še ni bila transseskaulna. Ves aktivizem je bil na začetku pod eno streho, v okviru ŠKUC-a. Glavna linija je upravljala Roza klub, ki ni bil del formalno ŠKUC-a, ampak smo bili fizično tam, ta del je bil odgovoren za velike projekte: Revolver, K4, Metelkova ... male klike so se ukvarjale z malimi projekti, z glasili, tabori. In seveda je prihajalo do nasprotovanj.

Roza klub, K4, Metelkova ... to je bilo vse delo ene skupine?

Roza klub je bil dežnik, ki naj bi stvari združeval, da bi bile stvari trdne, da ne bi bilo raznoraznih satelitov, ki nekaj delajo. Bila je želja po združevanju, kakor naj bi bila tudi vsa skupnost združena. Seveda je bilo to povezano tudi s sredstvi, ker če imaš nek proračun lažje razporejaš sredstva. To se je takrat dalo.

Če Revolver primerjaš z revijo Narobe, kje vidiš razlike, kje podobnosti?

Ekipa, ki se je izpela pri Revolverju, je imela na koncu slab občutek. Leta 1999 smo imeli občutek, da so vse stvari propadle, K4 je imel probleme, skupno delovanje je propadlo, Revolver je propadel ... Imeli smo res slab občutek. Osebno sem bil zato, ki je nastal Narobe predvsem vesel, da seje spet nekaj pojavilo, bil bi še bolj vesel, če bi ga lahko kupil v kiosku, a to se menda ni dalo. Bil je drugačen in imel več politične note in družbene, manj kulturne. Ni bil tudi nikoli toliko neresen, da bi objavljajl erotične fotografije, kot Revolver.

No, jaz sem rubriko Portfolio razumel, kot poligon za promocijo mladih fotografov in fotografinj.

Ja, to je bilo spodbujanje fotografov, cela ekipa je veliko delala na tem, da bi spodbujala k ustvarjala, ne pa k politiki. Nihče ni bil politik, nihče se s tem ni želel ukvarjati, nihče ni imel teh ambicij. Mogoče tudi zato, ker so nas politične stranke, dokaj hitro po podpisu deklaracije, gladko malo odjebale.

Kako danes gledaš na skupnost?

Nisem čisto prepričan ali skupnost sploh obstaja, je pa res, da sem manj zunaj. Pogrešam mlajše aktiviste, ki bi kaj delali, večjo zagretost, verjetno so danes drugačni časi. Morda ni časa, morda ni denarja, morda je za iste stvari kot nekoč potrebnega več denarja. Skupnost ni postala tako trdna, ko smo upali, da bo. Res je sicer, da se je kar nekaj ljudi aktiviralo okrog zadnjega referendumu, ni pa nekih javnih osebnosti, še vedno so pred kamerami isti obrazi.

ROMAN KUCHAR, urednik Narobe, 2007 – 2016;

Zakaj ste se odločili za revijo Narobe, kakšno je bilo ozadje in kakšen je bil namen?

Dve skupini razlogov sta. Najprej so osebni, povezani mojo željo in veseljem, da bi ustvarjal LGBT-revijo. Spomnim se, ko sem se še kot aktivist Legebitre na taboru IGLYO za mlade aktiviste v Barceloni udeležil delavnice o tem, kako delati LGBT-revijo. In smo mogli pripraviti koncept oz. strukturo medija. Zanimivo, pomemben del strukture, ki je tam nastala, sem 10 let kasneje uporabil pri zasnovi revije Narobe. Osebno razlogi so povezani tudi s tem, da mi je Simon Maljevac, ki me je slišal reči, da bi bila urednikovanje LGBT-revije sanjska služba, v okviru Legebitre dal to možnost.

Drugi razlogi so povezani s tem, da so takrat Legebitrina oznanila, ki so bila na začetku dejansko res bila bolj ali manj oznanila, postopoma je postajala več kot samo oznanila. Neke vrste bilten, vse bolj podobna reviji, a se je hkrati njenim ustvarjalcem zmanjkala in so jih prenehali izdajati. Narobe je bil zato neko logično nadaljevanje Legebitrinih Oznanih, čeprav z drugimi ljudmi.

Kakšen je bil namen? Jaz sem najprej čisto romantično pristopil k temu, da bomo delali revijo, ki bo novi Revolver. Ker sem Revolver bral in doživel enako osvobajajoče, kot ti, sem imel nekakšno nostalgijo po njem. Želel sem revijo, ki bi jo mlajši lahko brali, kot smo sam nekoč bral Revolver. A mi je zelo hitro postalo jasno, da je vmes minilo 10 let, da je svet drugačen, in da je Narobe začel nastajati v popolnoma drugačnem kontekstu, kot je začel izhajati Revolver. Predvsem je bilo drugačno to, da je internet bistveno približal globalno dogajanje na LGBT-sceni. Informacije so bile bolj dostopne. Revolver je bil nekoč edini vir kakšnih koli informacij o LGBT, Narobe to ni mogel več biti, ker so ga dnevno prehitevali blogi na eni strani, z druge pa specializirane spletne strani ter mainstreamovski mediji, ki so začeli poročati o teh temah. Spomnim se, da je bila včasih v Delova rubrika Vrtimo svet eno redkih mest, kjer je bilo med zanimivostmi moč prebrati kaj o homoseksualnosti. Danes Delo o tem poroča na prvih straneh. Narobe je torej nastajal v popolnoma drugačnem kontekstu, zato je bila njegova funkcija deloma pokrivamo tem, ki jih drugi mainstream mediji ne pokrijejo, predvsem pa, da jih pokrijemo z druge perspektive, striktno s perspektive skupnosti. Zato se nismo ukvarjali s kakšnim

uravnoveževanjem ali čim podobnim, v kar tudi sicer ne verjamemo, čeprav je bila moj cilj, da bi revijo vendarle delali ob spoštovanju osnovnih novinarskih standardov in načinov. Vsekakor pa smo delali iz skupnosti za skupnost. Odpirali smo alternativne poglede, hkrati pa smo, kar ni nepomembno, vseh 8 let izhajanja relativno dobro pokrivali dogajanje na sceni in s tem pisali zgodovino. Velike dogodki, npr. napad na Cafe Open, so zabeležili mainstream mediji, vse tisto kar pa se dogaja vmes, kar je množični mediji niso pokrili, pa se lahko zelo hitro izgubi.

Ciljna publika?

Ciljna publika je bila LGBT-skupnost. Tekstov nismo prilagajali, da bi bili razumljivi ali dostopni ali dojemljivi za neko določeno skupino. Pisali smo striktno z notranje perspektive. In vendar je zanimivo, da so nam bralke in bralci pripovedovali, da s Narobe dajali brati svojim staršem, da so ga brali učitelji, študentje pa so ga pogosto uporabljali za seminarska dela, tako da je bila publika bistveno širša. Na enem od pogovorov ob zaključku mojega urednikovanja je bil Narobe označen kot najbolj mainstream, v primerjavi z Lesbom in Revolverjem. Mislim, da nismo bili nič bolj ali manj mainstream, ampak da smo preprosto izhajali v drugem času.

Značilnost Revolverja je, da se zelo osloni na kulturo, veliko tekstov je kulturnih, Revolver sam pa je tudi platforma za kulturno produkcijo: mladi fotografi v njem dobijo prostor za objavo homoerotične fotografije, ki imajo v času pred internetom, še eno drugo funkcijo.

Mi tega nismo imeli. Že na začetku postavili jasno uredniško politiko, da ne podpiramo body-fašizma. Zato nismo objavljali fotografij idealnih teles. Vsaka uredniška politika je rezultat afinitet in pogledov urednika in uredništva. Da je bil Revolver bolj kulturno obarvan, seveda ni slučaj. Mi smo bili bolj sociološki.

In bolj novinarski. Več je novičarstva, Narobe se veliko več ukvarjam s politiko in politiki, za razliko od Revolverja, ki se ne toliko politizira, razen posebnih peticij in manifestov.

Upoštevati je treba tudi časovni kontekst. V času, ko je izhajal Narobe, so se dogajali veliki premiki na področju istospolnih partnerstev. Če je bila v času Revolverja v ospredju antidiskriminacijska zakonodaja, je bila tema partnerstev v času izhajanja revije Narobe veliko bolj eksponirana.

Nekako je jasno, da je Narobe skupnostni medij, saj se dogajanje v LGBT-skupnosti izrazito odraža v medijskih prispevkih.

Zanimivo mi je bilo, da nam v osmih letih nikoli ni zmanjkalo idej. Ves čas me je bilo namreč po malem strah, da bo zmanjkalo tem. V resnici pa je to tako bogato področje s temami, da nam jih nikoli ni zmanjkalo in ves čas so se pojavljala nova vprašanja. Še več, vsebine nekaterih števil, so bile v celoti pogojene z aktualnim političnem dogajanjem, toliko je bilo stvari, ki smo jih morali pokriti, da preprosto za druge vsebine ni bilo ne prostora ne časa.

Kakšen je bil koncept Narobe?

Postavili smo nekaj klasičnih revijalnih rubrik, s tem da smo si dovoljevali svobodo, da smo rubrike v skoraj vsaki številki nekoliko spreminjali. Zelo fluidno smo pristopali k temu. Imeli smo dokaj klasično razporeditev rubrik, od vestičarskega dela, do klasičnega intervjuja, glavne teme, recenzij itn. Imeli smo tudi dovolj prostora, kjer smo si lahko izmišljevali rubrike, tako da je bilo skoraj v vsaki številki nekaj novega. Veliko je bilo odvisno od potenciala ljudi, ki smo jih imeli v uredništvu, kdo je lahko kaj pokrival oz. kdo je sprožil kakšno vprašanje. Zdi se mi, da je Narobe odtis časa in da je politika je v veliki meri krojila del vsebin. V uredništvu sem mestoma zaznal, da so se tisti, ki niso pokrivali politike in aktualnih zadev, včasih počutili malo prikrajšane.

Medtem ko je izhajal Narobe, ni izhajal noben drug skupnostni medij?

Nekaj časa je izhajal elMagazin v Mariboru, ki je imel isto kolumnistko kot mi, Suzano Tratnik. Izšli sta tudi vsaj dve številki Lesba.

Ni pa bilo to posledica notranjih uredniških konfliktov.

Ne, mi tega nismo doživeli. Verjetno tudi zato, ker so internetni forumi in vse alternativne opcije izražanja, blažile vse skupaj.

Kako je Narobe tematiziral vprašanja človekovih pravic? Katere je prioriziral, kako jih je naslavljal, kako pomembna tema so bile?

Priorizirali smo človekove pravice LGBT-oseb. (smeh) Definitivno smo o tem poročali, predvsem sem mi zdi, skozi komentarje zunanjih sodelavcev. Sicer mislim,

Narobe je človekova pravica, v smislu, da je človekova pravica biti informiran o stvareh, ki se tičejo tvoje identitete. V tem smislu je bilo vse povezano s človekovimi pravicami. Ne vem, če smo jih kdaj posebej eksplicitno tematizirali, saj je bil to osnoven okvir našega pisanja ali razmišljanja. Pomembne so bile. Človekove pravice so tako prepletene z vsemi temami, ki smo jih naslavljali, da so bile najširši okvir, znotraj katerega je nastajal Narobe. Prav posebej so bile v ospredju pri vprašanjih pravnega reguliranja partnerskega in družinskega življenja in človekovih pravic LGBT-oseb povezanih s tem, kar je bilo posebej od leta 2009 stalnica. To je bila ključna tema, ki je določala, katere človekove pravice smo najbolj izpostavljali. Prepričan sem, da so to socialne in ekonomske in manj neke politične in bazične, saj so bile te z antidiskriminacijsko zakonodajo v določeni meri urejene že pred izhajanjem Narobe.

Kam na os asimilacijske – dezintegracijske politike uvrščaš Narobe?

Med identitetno in transformacijsko. Pomemben del je oz. osnoven okvir je gotovo identitetni, tako smo revijo tudi zasnovali. Vendar menim, da so nekatere avtorice in avtorji šli v smer kritike obstoječih LGBT-politik, ki so bile zelo integrativne in z družinsko zakonodajo heteronormativne. Do tega so bili nekateri kritični, vendar ne toliko radikalni, da bi to spodbijali. To so bili razmisleki ob robu, niso pa šli radikalno proti identitetnim politikam. Brane Mozetič je bil denimo zelo kritičen, vendar kot urednik nisem niti za sekundo pomislil, da njegovih tekstov ne bi objavil čeprav je bil zelo kritičen celo do izdajatelja revije. Verjetno je bila neka osnovna profilacija identitetna, občasno pa smo prehajali tudi v transformacijsko.

Koga ste vključevali in koga izpuščali iz reprezentacij in tematizacij?

Definitivno je bila to revija, ki je prioriteto dajala L in G temam, čeprav smo naslovili tudi B in T. Ampak v osrednji temi zgolj enkrat ali dvakrat. Drugače pa je bilo tako, kot v gibanju, kjer se je T vzpostavil šele pred kratkim. Imeli smo ga bolj kot privesek, ki smo ga vključevali, da smo izgledali inkluzivni. V uredništvu tudi ni bilo ljudi, ki bi se s to temo posebej ukvarjali.

Lothar je bil član uredništva.

Lothar je pisal o tem in sem ga tudi spodbujal. Ne gre za to, da bi transspolnost spregledali, vendar je bilo tekstov čisto količinsko več o gejih in lezbijkah, o

transspolnosti pa več kot o biseksualnosti in aseksualnosti. Gotovo je revija rezultat uredništva in posledica tega, kdo sedi v uredništvu. In lahko sem zelo samokritičen do tega, da nismo uravnoteženo poročali o LGBT-temah, o vseh štirih črkah enako, ampak ne poznam nobene revije, ki bi to počela. Nisem pa imel občutka, da bi eno ali drugo temo, če se je ponudila možnost, odrivali. Če se vprašam,, kako intenzivno sem delal na tem, da B in T bolj vključili, se gotovo najde prostor za izboljšave. In verjetno bi se zdaj s TransAkcijo to tudi zgodilo. Že v zadnji številki, ko smo imeli intervju z Anjo Koletnik, se je. Bili smo bolj odsev neke skupnosti, čeprav smo jo sooblikovali. Ogledalo skupnosti in je tudi skupnost s tem na neki način določala vsebino.

Na osi asimilacija-kvir, kako smo se premikali v zadnjih 30 letih aktivizma?

Očetje gibanja (smeh) govorijo, da je bila njihova politika dezintegracijska oz. kvirovska. V začetku, ko je bilo gibanje del novih družbenih gibanj, v osemdesetih, je bilo to verjetno res, saj se je LGBT-gibanje povezovalo še z drugimi gibanji. Identitetne meje niso bile tako pomembne, kot so bile kasneje. Vendar od konca osemdesetih in v devetdesetih je bilo gibanje izključno identitetno. Gotovo so bili prisotni tudi drugačni glasovi, vendar glavni del gibanja, zahteve, ki jih je postavljalo navzven, te so bile gotovo integracijske. Dezintegrativna politika je nekoliko glasnejša v zadnjem času. še vedno pa je v ospredju integracija. Vidim pa, da je pri mlajših generacijah kvirovski princip zelo prisoten. Ne vem, kaj bo iz tega nastalo, morda jih še ne spustimo dovolj blizu, ampak vidim razliko med razmišljanjem naše generacije in razmišljanjem generacije, ki prihaja. Se mi pa zdi, da je kvirovska politika danes mogoča tudi zaradi uspehov prejšnjih generacij. O kvirovskih principih se lažje pogovarjaš, ko imaš antidiskriminacijsko zakonodajo urejeno in neke osnovne stvari postavljene. Tudi globalno je trend tak. Naš aktivizem pa se je vedno oziral k dogajanju širše v Evropi. Kljub temu, da smo imeli neke vrste »stisnjeno puberteto«. Na Zahodu so se namreč aktivizmi začeli že v petdesetih, pri nas v osemdesetih, in je bilo treba zelo hitro odrasti. Ampak se mi zdi, da smo zelo hitro ujeli tok in smo zdaj približno, kar zadeva politike, približno na podobnih pozicijah, kot drugod po zahodni Evropi.

NATAŠA VELIKONJA, urednica Lesba, 1997 – danes;

Zakaj ste se odločili za Lesbo in kakšno je bilo ozadje nastanka, kakšen je bil namen začetka izdajanje revije?

Kot veš, je takrat izhajala revija Revolver, ki je pokrivala gejevske in lezbične teme. Na neki točki se je zazdelo, da lezbične teme niso pokrite v zadostni meri oz. niso pokrite s temami, ki bi se jih dalo bolj razširiti. Leta 1995 je gibanje dobilo obsežnejši evropski projekt, znotraj katerega je bil denar za dva medija. Magnus se je odločil za Kekca, LL za Pandoro, ki naj bi interni medij skupnosti, nekaj takega kot Legebitrina Oznanila. Skratka, Pandora ne bi delovala kot medij, ki funkcionira v javnem prostoru, kot npr Revolver, ampak bi bila brošura izdelana s strani lezbijk za lezbijke znotraj scene. Pandora je izhajala približno tri leta, dokler se ni znotraj Roza kluba pojavila skupina intelektualno bolj ambicioznih lezbijk. V gibanje sva vstopili jaz in Tanja Greif. Zdelo se nama je, da bi lahko iz Pandore naredili težji časopis. In smo ga tudi naredili. Seveda je bilo nekaj konfliktov s prejšnjo ekipo Pandore, kot je vedno pri teh prehodih, razlika je bila predvsem v tem, da smo me hotele v javni prostor in nismo bile zadovoljne z omejevanjem komunikacije na prostore znotraj scene, ampak smo si želele tudi komunikacije s širšo družbo. Druga zahteva pa je bila, da nihče, ki piše za Lesbo, ni več anonimen, da ni psevdonimov, da se vsi podpišejo z imenom in priimkom, ker je bila takrat zelo redka praksa. Pod drugi strani pa smo hoteli, ker to pa je manjkalo, ustvariti neko intelektualno lezbično bazo. To se pravi znotraj scene, ne samo gibanja, toliko opremiti lezbijke k avtorstvu k intelektualnemu razmišljanju, k refleksiji družbenega položaja, ne samo osebnega. To je bila tudi razlika s Pandoro, da smo nekako motivirali in bdeli nad avtoricami, ki so se takrat pojavile, in nam je uspevalo.

Namen je bil torej ustvariti neko lezbično revijo širšega dometa, z intelektualno zahtevnejšimi teksti, ki ne reflektira samo nekih osebnih pozicij, ampak tudi širši družbeni položaj.

Z velikim poudarkom na avtorstvu. In na intelektualni bazi.

Revolver ima v tistem času še anonimizirane tekste oz. tekste podpisane s psevdonimi.

Outing je bil postopen. ampak, ko je začel Lesbo izhajati, leta 1997, je bilo že mogoče narediti homoseksualno revijo s 100% avtorstvom. Za Revolver je bilo še pre zgodaj, pri Narobe pa ni bilo več nobenega problema.

Lepo se vidi, kako se skupnost gradi, kako se skupnost opremi in kako se žanrsko profilira. Pri Revolverju in Lesbu še ni žanrsko jasno umeščenih besedil, veliko je prevodov, znanstvenih tekstov, pri Narobe pa so žanrsko teksti že izčiščeni, novinarske zvrsti označene. Se pa rubrike nekako ponavljajo v vseh treh publikacijah.

Treba je vedeti, da v času Revolverja in Lesba še ni bilo interneta, tako da smo bili nekako prisiljeni v prinašanje aktualnih novic iz sveta.

Kakšen je bil koncept uredniške politike, kdo vse sodeluje?

Pri Lesbu je sodelovala takrat obstoječa lezbična scena, ki je bila takrat zelo majhna. Lezbična in gejevska scena je izšla iz te literarne scene, kulturniške scene, to pomeni da je šlo za izjemno avtorsko artikulirane ljudi: Brane Mozetič, Suzana Tratnik, Nataša Sukič, Bogdan Lešnik itn. Tako da je Lesbo vstopil na neko področje, ki je že bilo postavljeno. Kar je Lesbo moral narediti je skupino razširiti iz dveh treh ljudi na 10 do 15 lezbijk. Ker ni bilo interneta, je bilo treba pokrivati novice in izbirati, ker prostora ni bilo na pretek. Izbirali smo novice preko katerih bi lahko intelektualna lezbična scena kolikor toliko zapopadla, kaj se dogaja v svetu. Lesba sta dva in imata različno obliko. In glede na različno obliko je tudi koncept različen. Prvi Lesbo je veliki Lesbo, ki izhaja v letih 1997 in 1998. Namenjen je bil manifestnemu vstopu lezbijk v javni prostor. Takšna je bila oblika in tako so bili tudi teksti zastavljeni, bolj radikalno. Šlo za levičarsko politiko, vendar tudi znotraj levega mišljenja je šlo za v bistvu za neko transgresijo takrat obstoječega. Veliko smo se ukvarjale z npr. transseksualnostjo, ki je bila takrat zelo provokativna tema. Vendar ne v identitetnem smislu, ampak v družbeno provokativnem smislu, v škandaloznem smislu. Nisem moški, nisem ženska, nisem niti transseksualec, ampak sem mutant, in to je moja družbena opredelitev. Poskušali smo biti tudi navznoter kritični do lezbičnega gibanja samega. Kritizirali smo lezbični šik, ki je bil takrat zelo močen. Začela se je mainstreamizacija lezbištva, ne v političnem smislu s človekovimi pravicami, ampak v kulturnem smislu. Popularna kultura je začela prevzemati podobe lezbištva. Mi tega nismo hoteli in smo to tudi komentirali. Naš manifestni vstop v javni prostor obeležuje

prvi dve leti revije Lesbo. Kasneje smo spremenili format, ker se nam je zazdelo, da nimamo prostora za znanstvene tekste. Takrat smo že gostovali v Časopisu za kritiko znanosti, kjer smo lahko razvijali tematizacijo nekega problema na eni avtorski poli. To smo želeli početi pogosteje, sam smo v ČKZ dobili prostor enkrat na dve do tri leta. In nova oblika Lesba je to omogočala. Takrat smo izhajali dvakrat do trikrat na leto, kar je pomenilo precej znanstvenih tekstov in to je bil namen tega drugega obdobja.

Kar zadeva tematizacije človekovih pravic, kakšno mesto imajo v tekstih Lesba in katere pravice prioretizirate, kako jih tematizirate?

Samo gibanje se je začelo z zahtevami po realizaciji človekovih pravic za homoseksualno populacijo. In Lesbo je to nadaljeval. V enem od velikih Lesbos smo objavili 15 pravic, ki jih zahtevamo za lezbijke. Človekove pravice so bile stalno na prvih mestih uredniške politike. Česar nismo vedeli, pa se zdaj bolj zavedamo, ampak zdaj Lesba ni več, je to, da se je koncept človekovih pravic zelo lepo ujel z neoliberalizmom. Finta svobode, na katero smo padli aktivisti, je bila tako mikavna za populacijo, ki svobode ni imela, da smo pri tem pogosto zanemarili absolutno razumevanje enakosti. Kar se pozna pri našem popuščanju pri eni od pravic in to je zakonska zveza. Mi smo vsi skupaj tako veseli, da sploh lahko sodelujemo v nekem družbenem konceptu, da se je prostor tako odprl, da smo pozabili, da gresta ta dva koncepta (svoboda in enakost) z roko v roki in da je to demokracija. Tako da smo na podlagi te svobode pozabili na absolutno enakost. Dogajalo se nam je to, da smo pristajali na kompromisno politiko glede enakosti.

Kaj pa zakonska zveza, kot represivna institucija?

Grede zakonske zveze in družine kot represivne institucije. Mi smo se na neki točki morali odločiti med zagovarjanjem pravne enakosti in med absolutno družbeno kritiko. In, smo se odločili, da bomo šli v prvo linijo, v zagovarjanje pravne enakosti. Nismo tudi vedeli, da bo šla vsa državna advokatura homoseksualnih pravic v zakonsko zvezo. Na neki točki pa smo videli, da je ta tema vse ostale teme, zato smo zakonsko zvezo in družino kritizirati. Ker smo opazili, da smo vstopili v ta zagovor tudi mi nekoliko naivno.

Kam na osi asimilacijske – kvirovske politike umeščaš besedila v Lesbu?

Mi smo skušali slediti sodobnosti in mišljenjskim tokovom, kot so se pojavljali. Tako da smo se precej ukvarjali s politiko identitet, ko smo na leteli na kvir gibanje, smo ga zajeli. Lesbo je tako skušal biti neko izobraževalno sredstvo. Mi nismo nikoli ne vem kako zagreto podpirali identitetnih politik, tu smo bili recimo malo bolj kvirovski, ampak lezbični. V uredništvu smo se zavedali fleksibilnosti, fluidnosti in nestabilnosti identitet, tako da tisto priseganje na identiteto v sedemdesetih letih v ameriškem prostoru, ki je bilo takrat absolutno nujno, za nas ni imelo več take teže. Nismo več imeli potrebe, da bi to zagovarjali. In smo prihajali zaradi tega tudi v konflikt z lezbično feminističnimi scenami. Po drugi strani pa smo prihajali tudi v konflikt s kvir sceno, ker smo v kvir politikah videli tudi druge stvari. Ne samo kvir politike, ampak tudi izogibanje opredelitvam, ne zaradi fluidnosti identitet, ampak preprosto zaradi klozetov. Ali pa zaradi neke družbene všečnosti, ker je bilo takrat modno biti kvir in se ne opredeljevati. Lesbo je lezbični časopis. Ni zagovarjal identitetnih politik, ni zagovarjal kvir politik, ampak smo stvarjem sledili.

Koga ste vključevali in koga izključevali?

Mislim, da smo pokrili kar ves diapazon. Ko me že sprašuješ po identitetnih politikah, včasih ni bilo teh meja. Homoseksualnost je bila krovni pojem, ki je obeleževal vse te disidentske seksualnosti ali pa telesa ali pa spole. Zato sem nedavno znorela na okrogli mizi TransAkcije. Hecno mi je govorit: saj smo pokrivali tudi transseskualnost. Ampak pokrivali smo jo zato, ker smo se s tem identificirali. Tudi s to spolno transgresijo. Je generacija ljudi, ki smo geji in lezbijke, ampak v resnici nismo tega telesa in nismo transspolni. Takrat ni bilo vse tako močno identitetno opredeljeno. Danes bi mi bilo veliko težje, ker so identitete zelo trdo postavljene, kvir paradigma pa me nikoli ni zanimala, ker je preveč mehka, premalo je revolucionarja in lahko notri vpišeš vse, kar hočeš.